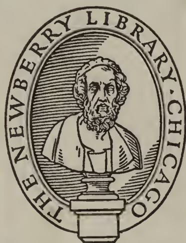

De Captivitate Babylonica.

—

1·5·2·0

THE NEWBERRY LIBRARY · CHICAGO

DE CA PTIVITATE BABYLO NICA ECCLESIAE.

PRAELVDIVM
Martini Lutheri.

1520

Numina cœlestem nobis peperere Lutherum,
Nostra diu maius sæcla videre nihil.
Quem si Pontificum crudelis deprimit error,
Non feret iratos impia terra Deos.

IHESVS.

MARTINVS LVTHERVS
August. Hermanno Tulichio suo
Salutem.

VELIM, nolim, cogor indies eruditior fieri, tot tantisq; magistris certatim me urgentibus & exercentibus. De indulgentijs ante duos annos scripsi: sed sic, ut me nunc mirum in modum pœniteat editi libelli. Hærebam enim id temporis magna quadam superstitione Ro. tyrannidis, unde & indulgentias non penitus rejciendas esse censebam, quas tanto hominum consensu cernebam comprobari. Nec mirum: quia solus tum voluebã hoc saxũ. At postea, beneficio Syluestri & fratrum adiutus qui strennue illas tutati sunt, intellexi eas aliud non esse, quam meras adulatorum Romanorum imposturas, quibus & fidem dei, & pecunias hominum perderẽt. Atq; utinam a Bibliopolis queam impetrare, & omnibus qui legerunt persuadere, ut uniuersos libellos meos de indulgentijs exurant, & pro omnibus quæ de eis scripsi hanc propositionem apprehendant.

INDVLGENTIAE
sunt adulatorũ Romanorũ nequitiæ.

Indulgentiae

Post hæc, Eccius & Emser cum coniuratis suis, de primatu Papæ me erudire cœperunt. Atq; hic etiam, ne hominibus tam doctis ingratus sim, confiteor me valde promouisse eorum opera. Nempe, cum Papatum negassem diuini, admisi esse humani iuris. Sed ut audiui & legi subtilissimas subtilitates istorum Trossulorum, quibus suum idolum fabre statuunt (est enim mihi ingeniũ in his rebus non usq;quaq; indocile) scio nunc & certus sum, Papatum esse regnum Babylonis, & potentiam Nimroth robusti venatoris. Proinde & hic, ut amicis meis omnia prosperrime cedant, oro librarios, oro lectores, ut ijs quę super hac re edidi exustis, hanc propositionem teneant.

Papatus

PAPATVS EST RObusta venatio Ro. Episcopi. Probatur, ex rationibus Eccianis, Emseranis, & Lipsensis Lectoris Biblici.

¶ Nunc de utriusq; speciei communione mihi schola luditur, & de nonnullis alijs maximis rebus hic labor est: ne & hos frustra Cratippos meos audiam. Scripsit quidam frater Cremonensis Italus, reuocationem Martini Lutheri, ad sanctam sedem. Hoc est, qua nō ego (ut verba sonant) sed qua ipse me reuocat. sic enim Itali hodie incipiunt latinisare. Scripsit in me de utraq; specie sacramenti, frater alius Lipsensis Germanus, lector ille (ut nosti) totius Canonis Biblici: facturus (ut audio) adhuc maiora & mira mirabilia. Italus sane cautus, nomen suum obticuit: forte exemplum Caietani, & Syluestri veritus. Lipsensis contra, sicut decet strennuum & ferocem Germanum, multis tituli versibus, nomen suum, uitam suam, sanctitatem suam, scientiam suam, officium suum, gloriam suam, honorem suum, pene & Calopodia sua celebrauit. Hic proculdubio non mediocria discā, quandoquidem ad ipsum filium dei scribitur nuncupatoria Epistola. tam familiares sunt hi sancti Christo regnanti in cœlis. Deinde, tres mihi picæ hic videntur loqui: una bene latina, altera melius græca, tertia optime Hæbraica. Quid hic mihi, Hermanne mi agendum putas aliud, quam ut aures arrigam? Res Lipsiæ agitur per obseruantiam sanctæ Crucis.

Hactenus ego stultus sensi: pulchrum fore, si pro laicis utraq; species sacramenti porrigenda statueretur Concilio generali. Hanc sententiam frater plus quam doctissimus correcturus dicit, Neq; præceptū esse, neq; consultum, siue a Christo, siue Apostolis, ut utraq; species porrigatur laicis: ideoq;, Ecclesiæ relictum iudicio, quid hic faciendū omittendumue sit, cui necesse sit obedire. Hæc ille.

Rogas forte, quæ intemperiæ hominem agitent, aut contra quem scribat. Cum ego, non damnarim unius specici usum, & Ecclesiæ iudicio reliquerim, utriusq; usum statuendum. Id quod & ipse conatur asserere, eo ipso contra me pugnaturus. Respondeo, id genus disputandi omnibus familiare esse. qui contra Lutherum scribunt: ut hoc asserant quod impugnant, aut fingant quod impugnent. Sic Syluester, sic Eccius, sic Emser, sic Colonieñ quoq; & Louanieñ, a quorum ingenio si hic frater recessisset, contra Lutherum non scripsisset.

Sed accidit huic homini aliquid præ cæteris felicius. Cum enim esset probaturus, neq; præceptum, neq; consultum, sed arbitrio Ecclesiæ relictum utrius speciei usum, inducit scripturas quibus probet, præcepto Christi esse unam pro laicis statutam speciem. Vt sic verum

ſit, nouo hoc ſcripturæ interprete, unam ſpeciem non præceptam, & ſimul præceptã eſſe a Chriſto. Huius genere diſputationis nouæ, ſcis ut Lipſenſes iſti Dialectici peculiariter utantur. Nonne & Emſer cum priore ſuo libello profiteretur, ſeſe candide de me loqui: & a me conuictus de teterrima inuidia, fœdiſq; mendacijs, in poſteriore me confutaturus, utrunq; plane confitetur, & nigro & candido animo ſeſe ſcripſiſſe. Bonus ſcilicet vir, ut noſti.

Sed audi noſtrum ſpecioſum ſpectatorem, apud quem idem eſt, arbitrium Eccleſiæ, & præceptum Chriſti. Rurſus, idem præceptũ Chriſti, & non præceptum Chriſti. qua dexteritate probet, unam tantum ſpeciem laicis, præcepto Chriſti, id eſt, arbitrio Eccleſiæ, dandam. Literis enim maiuſculis ſignat in hunc modum, FVNDAMENTVM INFALLIBILE. Deinde, tractat cap. vi. Iohan. incredibili ſapientia, ubi Chriſtus de pane cœli & pane vitæ, qui eſt ipſe, loquitur. quæ verba homo doctiſsimus, non modo ad ſacramentum altaris trahit, verum & hoc facit: ut quia Chriſtus dixerat, Ego ſum panis viuus. & non, Ego ſum calix viuus, concludat, non niſi unam ſpeciem ſacramenti pro laicis eo loco inſtitutam. Quod vero ſequitur, Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. itẽ, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, cum pro utraq; ſpecie videretur fraterno cerebro, inuicte contra unam pugnare, hui quam feliciter & docte eludit, in hũc modum, Quod Chriſtus his verbis aliud non voluit, quam qui unam ſpeciem acciperet, ſub eadem utrunq; carnem & ſanguinem acciperet. Hæc ille pro fundamento ſuo infallibili, tam digne ſancta, cœleſtiq; obſeruantia ſtructuræ.

Ex iſto nunc diſce & tu quęſo mecum, Chriſtum cap. vi. Iohan. pręcipere unam ſpeciem, ſic tamen, ut hoc ipſum præcipere ſit id, quod relinqui arbitrio Eccleſiæ. Ad hęc, Chriſtum in eodem capitulo loqui dumtaxat de laicis, non de preſbyteris. Nam, ad hos non pertinet panis viuus de cœlo, id eſt, una ſpecies ſacramenti, ſed forte panis mortis de inferno. Iam, quid de diaconibus & hypodiaconibus fiet? qui neq; laici ſunt, neq; ſacerdotes. hos oportet, hoc eximio autore, neq; una, neq; utraq; ſpecie uti. Intelligis mi Tulichi, morem tractandæ ſcripturæ obſeruanticum & nouum. Sed & hoc diſces, Chriſtum Iohan. vi. de ſacramento euchariſtiæ loqui: cum ipſe doceat ſe loqui de fide incarnati verbi, dicens, Hoc eſt opus dei, ut credatis in eum quem ille miſit. Verum, huic Lipſenſi Bibliorum profeſſori, hoc donãdum eſt, ut e quolibet ſcripturæ loco probet quodlibet. Eſt enim Theologus

Anaxagoricus,immo Aristotelicus, cui nomina & verba transposi-ta eadem & omnia significant. Sic enim aptat scripturæ testimonia per totum librum, ut si velit probare, Christum esse in sacramento, ausit incipere, Lectio libri Apocalypsis beati Iohannis Apostoli. Quam enim hoc verbum apte diceretur, tam sua dicuntur omnia:& existimat homo prudens, copia allegatorum se hanc suam maniam ornaturum.

Prætereo cętera: ne te enecem sentina huius graueolentissimæ cloa-cæ.In fine Paulum.i. Corinth.xi.adducit, qui accępisse a Domino se, & tradidisse Corinthijs & panis, & calicis usum dicit.Hic iterum no-ster speciator, sicut ubiq;, scripturas egregie tractans docet, Paulum ibidem permisisse utranq; speciem, non tradidisse.Quæris unde pro-bet?E capite suo,sicut & illud Iohan.vi.Nam hunc lectorem non de-cet rationem reddere eorum quæ dicit: cum sit de professione eorum: qui visionibus suis omnia probant & docent.Docemur ergo & hic, Apostolum eo loci non ad uniuersos Corinthios scripsisse, sed ad lai cos tantum: ideo sacerdotibus illic nihil permisisse, sed priuatos esse uniuerso sacramento. Deinde,quod noua grammatica, Accepi a do-mino,idem sit,quod permissum est a domino.Et tradidi vobis,id est, permisi vobis. Hoc rogo insigniter nota. Nam,hinc non modo Ec-clesiæ, sed cuilibet passim nebuloni licebit, hoc magistro,permissio-nem facere, ex uniuersis præceptis, institutis,ordinationibus Christi & Apostolorum.

Video itaq;, hominem hunc angelo Satanæ agitatum, & eos qui colludunt,hoc quærere,ut per me nomen aucupentur in mundo: qua si digni fuerint cum Luthero congredi: sed frustrabitur eos spes sua, & contempti non nominabuntur a me in perpetuum. Vna hac con-tentus ero responsione ad uniuersos eorū libros. Quod si digni sunt quos Christus ad sanam mentem reducat, oro ut id faciat misericor-dia sua.si digni non sunt, precor ut non cessent scribere tales libros, & hostes veritatis:ut non alios mereantur legere. Vulgo & vere dici-tur,Hoc scio pro certo,quod si cum stercore certo, Vinco vel vincor, semper ego maculor.Deinde,quia video illis otium & chartas abun-dare:dabo operam, ut negotium scribendi habeant copiosum. Præ-curram enim, ut dum gloriosissimi victores, de una aliqua mea hæ-resi(ut eis videtur)triumphant,ego interim nouam moliar.Cupio em̄ & ego hos insignes bellorum duces,multis titulis ornari. Itaq;,dum illi murmurant, a me laudari utriusq; speciei communionem, & in maxima ista seq; dignissima re felicissime occupantur:ego procedam

& iam conabor oſtendere, omnes eſſe impios qui utriuſq; ſpeciei cõmunionem laicis denegãt. Quod, ut commodius faciam, præludam de captiuitate Eccleſiæ Romanæ: ſuo tempore daturus plurima, ubi Papiſtæ doctiſsimi, hunc librum ſuperauerint.

Hoc autem facio: ne ſi pius aliquis lector mihi fuerit obuius, offendatur ſtercoribus iſtis a me tractatis: & iuſte queratur, ſeſe nihil legere quod aut ingenium colat & erudiat, aut ſaltem occaſionem det eruditis cogitationibus. Scis enim quam iniquo animo ferant amici, me occupari iſtorum hominum ſordidis ſtrophis, quas ipſa lectione dicunt abunde confutari: a me vero meliora expectari, quæ Satan per eos tentet impedire. Horum conſilia tandem ſtatutũ eſt ſequi, & rixandi inuehendiq; negotium crabronibus iſtis relinquere.

De illo Italo, fratre Cremonenſi nihil dicam. Quod homo ſimplex & idiota, aliquot locis rhetoricis me conatur ad ſanctam ſedem reuocare: a qua nondum me receſsiſſe mihi conſcius ſum, nec ullus cõmonſtrauit. Agit enim, potiſsimum locis illis ridiculis, quod gratia profeſsionis meæ, & imperiĳ ad Germanos tranſlati debeam cõmoueri. Videturq; omnino, non tam mei reuocationem, quam laudes Gallorum & Romani Pontificis ſcribere voluiſſe. cui permittendum eſt: ut hoc qualicunq; opuſculo, obſequium ſuum teſtetur. Nec meretur dure tractari, cum nulla malitia videatur agi: nec erudite confutari, cum mera inſcitia & imperitia nugetur omnia.

¶ PRINCIPIO, neganda mihi ſunt ſeptem ſacramenta, & tantum tria pro tempore ponenda, Baptiſmus, Pœnitentia, Panis: & hæc omnia eſſe per Romanam curiam, nobis in miſerabilem captiuitatẽ ducta, Eccleſiamq; ſua tota libertate ſpoliatam, Quanquã, ſi uſu ſcripturæ loqui uelim, non niſi unum ſacramẽtum habeam, & tria ſigna ſacramẽtalia, de quo latius ſuo tempore. Nunc de ſacramento panis, omnium primo.

Dicam itaq;, quid & in hoc ſacramenti miniſterio meditatus promouerim. Nam, quo tempore ſermonem de Euchariſtia edebam, in uſu cõmuni hærebam: nihil de Papæ ſiue iure, ſiue iniuria ſollicitus. At nunc prouocatus & exercitatus, immo per vim raptus in hanc harenam, dabo libere quæ ſentio. Rideant ſiue plorent Papiſtæ, vel uniuerſi in unum.

¶ PRIMVM, cap. vi. Iohannis in totum eſt ſeponendũ, ut quod nec ſyllaba quidem de ſacramento loquitur, non modo quod ſacramentum nondum eſſet inſtitutum, ſed multo magis, quod ipſa ſermonis & ſententiarum conſequentia, de fide (ut dixi) incarnati verbi

Christum loqui clare ostendunt. Dicit enim, Verba mea spiritus & vita sunt, ostendens se de manducatione spirituali loqui, qua qui comedit, viuit: cum Iudæi de carnali eum intelligerent, ideoq; litigarent. At nulla manducatio viuificat, nisi fidei. hæc enim est vere spiritualis & viua manducatio. Sicut & August. dicit. Vt quid paras ventrem & dentem? crede, & manducasti. Sacramentalis enim non viuificat. cum multi manducent indigne, ut non possit de sacramento intelligi hoc loco locutus.

Sunt sane quidam his verbis ad sacramentum docendum abusi, ut & Decretalis, dudum, & multi alij. Sed aliud est, abusiue scripturas, aliud legitime intelligere. alioquin cum dicit, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam, omnes infantes, omnes infirmos, omnes absentes, aut quoquo modo impeditos a sacramentali manducatione damnaret, quacunq; fide præstarent, si sacramentalem manducationem ibi præcepisset. Sic August. lib. ij. contra Iulia. ex Innocentio probat, etiam infantes citra sacramentum manducare carnem, & bibere sanguinem Christi, id est. eadem fide Ecclesiæ communicare. Sit ergo rata hæc sententia, cap. vi. Iohannis nihil ad rem facere. Vnde & alias scripsi, Boemos non posse pro utraq; specie tuenda huic loco fideliter inniti.

Duo itaq; sunt loci qui de hac re clarissime tractāt, Scriptura Euangelica in cœna domini, Et Paulus. i. Corint. xi. Quos videamus. Consonant enim sibi Matthęus. Marcus, & Lucas, Christum dedisse discipulis omnibus totū sacramentum: & Paulum utranq; tradidisse partem certum est: ita, ut nullus tam impudentis frontis unquam fuerit, qui aliud diceret. His adde quod Mattheus refert, non de pane Christum dixisse, manducate ex h[illegible]nes, sed de calice, bibite ex hoc omnes. Et Marcus item non dicit, manducauerunt omnes, sed biberūt ex eo omnes: uterq; uniuersitatis notam ad calicem, non ad panem ponens, quasi spiritus futurum hoc schisma præuiderit, quod calicis communionem prohiberet aliquibus, quem Christus omnibus voluerit esse communem. Quanta putas furia in nos insanirent, si vocabulum, omnes, ad panem, & non ad calicem positum inuenissent, nullum nobis prorsus effugium relinquerent: clamarent, hæreticos decernerent, schismaticos damnarent. At cum a nostra parte stet contra ipsos, nullo sinunt sese claudi syllogismo, homines liberrimi arbitrij, etiam in ijs quæ dei sunt, mutandis, remutandis, & omnibus confundendis.

Sed finge me ex aduerso stare, & dominos meos papistas interrogare. Totũ sacramentũ, seu utraq; species, in cœna domini, aut datum est solis presbyteris, aut simul laicis. Si solis presbyteris (id enim volũt) iam nullo modo licet ullã speciẽ dari laicis. non enim temere dandũ est, cui Christus, prima institutiõe non dedit. Alioquin, si unã Christi institutionẽ permittimus mutari, iam uniuersas eius leges fecimus irritas, & quilibet audebit dicere, se non ligari ulla eius lege aut institutione. Vna enim indiuidua tollit in scripturis maxime, uniuersalem. Si simul & laicis, iam ineuitabiliter sequitur, laicis non debere negari utranq; speciem. Quod si denegetur dari petentibus, impie & contra Christi factum exemplum & institutionem agitur.

Ego fateor, ista me ratione, mihi inuicta, superatũ nec legisse, nec audiuisse, nec inuenisse, quid contra dicã? Cum hic Christi verbũ & exemplũ stet firmissime, ubi non permittendo, sed pręcipiendo dicit, Bibite ex eo omnes. Si enim oĩbus bibendũ est, & illud non possit solis presbyteris dictũ intelligi, certe impiũ est, laicos petentes ab eo arceri, etiã si angelus de cœlo hoc faceret. Nã, quod dicũt, Ecclesię arbitrio relictum esse, distribuendã utrã speciẽ, sine ratione dicitur, sine autoritate producitur, & eadẽ facilitate contemnitur, qua probatur. nec contra aduersariũ aliquid facit, qui verbũ & factum Christi nobis opponit, quare verbo Christi est referiendus, at hoc non habemus.

Si aũt utra species potest negari laicis, poterit eis & pars baptismi & pœnitentiæ tolli, eodẽ arbitrio Ecclesiæ. cũ ubiq; sit par ratio & potestas. Quare, sicut totus baptismus, totaq; absolutio, ita totũ sacramẽtum panis est oĩbus laicis dandũ, si petant. Satis aũt miror, eos asserere, presbyteris nullo modo licere, in missa unã speciẽ accipere, sub peccato mortali: nulla alia causa, nisi quod (ut omnes unanimiter dicũt) utraq; species, sit unum plenũ sacramentũ, quod non debeat diuidi. Dicant ergo mihi quęso, cur laicis licet diuidi, & solis eis non dari integrũ sacramentũ? Nonne suomet testimonio cõfitenẽ, aut laicis dandam utranq; speciẽ, aut una specie nõ dari eis legitimũ sacramentũ? Quomodo in presbyteris nõ est sacramentũ plenũ, una species, & in laicis est plenũ? Quid mihi arbitriũ Ecclesiæ & potestas Papæ hic iactatur? Non per hęc soluuntur verba dei, & testimonia veritatis.

Vltra sequitur, si vini speciem potest Ecclesia tollere laicis, potest & panis speciem tollere, ergo poterit totũ sacramentũ altaris laicis tollere, & Christi institutionẽ penitus in eis euacuare. Sed qua rogo autoritate? Si aũt non potest panẽ aut utrunq; tollere, nec vinũ potest. nec potest haberi, quod hic dici potest aduersario. cum eandẽ in utra, quæ

in utraq; specie potestatem esse oprteat, si non in utraq;, nec in utra. Opto audire, quid hic adulatores Romani velint dicere.

Sed quod maxime omnium urget, penitusq; nec concludit, Christus dicit. Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hic clarissime vides, sanguinem dari omnibus, pro quorum peccatis fusus est. Quis vero audeat dicere, pro laicis non esse fusum? An non vides, quos alloquitur dans calicem? Nonne omnibus dat? Nonne pro omnibus fusum dicit? Pro vobis (inquit) esto sint ij sacerdotes: & pro multis, ij non possunt esse sacerdotes: & tamen dicit, Bibite ex eo omnes. Vellem & ego hic nugari facile, & verbis meis illudere verba Christi: ut meus nugator facit. Sed scripturis redarguēdi sunt, qui scripturis nituntur contra nos.

¶ Hæc sunt, quæ me prohibuerunt Boemos damnare, qui siue sint mali, siue boni, certe verbum & factum Christi habent pro se: nos autem neutrum, sed tantum inane illud hominum commentum, Ecclesia sic ordinauit. cum non Ecclesia, sed tyranni Ecclesiarum, citra consensum Ecclesiæ (id est, populi dei) ista ordinarint.

Obsecro autem, quæ est necessitas? quæ religio? quæ utilitas, laicis negari utranq; speciem, id est signum visibile. quando omnes concedunt eis rem sacramenti sine signo. Si rem concedunt quæ maior est, cur signum quod minus est non concedūt. In omni enim sacramento, signum, inquantum signum, incomparabiliter minus est quam res ipsa. Quid ergo prohibet inquam minus dari, quando maius datur. nisi quod mihi hac permissione irati dei videtur cōtigisse, ut esset occasio schismatis in Ecclesia, qua significaretur, nos re sacramenti iam dudum amissa, propter signum, & id quod minus est, cōtra rem maximam & solam pugnare, sicuti quidam pro cerimonijs pugnant contra charitatem. immo, cœptum videtur hoc monstrum eo tempore, quo pro diuitijs mundi cœpimus contra Christianam charitatem insanire: ut deus ostenderet hoc terrifico signo, nos signa maioris ducere quam res ipsas. Quæ peruersitas, si baptisando concedas fidē dari baptismi, neges autem signum fidei eiusdem, id est, aquam.

Vltimo, stat inuictus Paulus, omnium obstruens ora. i. Corint. xj. Ego accœpi a domino, quod & tradidi vobis. Non dicit, ut e suo cerebro frater mentitur, permisi vobis. Nec est verum, propter contentionem illorum utranq; speciem donasse. Primo, quod textus ipse indicat, non de utraq; specie fuisse contentionem, sed de contemptu & inuidia abundantium & egentium. ut clarus est textus, dicens, Alter esurit, alter ebrius est, & confunditis eos qui non habent. Deinde, quod

non loquitur de prima sua traditione. non enim dicit, accipio a domino & do vobis, sed accepi & tradidi, scilicet in initio prædicationis, longe ante hanc contentionem: significans utranq; speciem eis tradidisse, quod tradidisse est præcepisse. sicut alibi utitur eodem verbo. Nihil ergo sunt quæ fraternalis fumus hic de permissione, sine scripturis, sine ratione, sine causa conglomerat. Aduersarij non querũt quid ipse somniet, sed quid scriptura in his iudicet: ex qua nec apicem potest producere pro suo somnio, cum illi tanta fulmina pro sua fide proferant.

Surgite ergo hic uniuersi adulatores Papæ in unum, satagite, defendite vos ab impietate, tyrannide, læsa maiestate Euangelij, iniuria fraterni opprobrij: qui hereticos iactatis eos, qui non secundum merum capitis vestri somnium, contra tam patentes & potentes scripturas sapiunt. Si utri sunt heretici & schismatici nominandi: non Boemi, non Græci (quia Euangelijs nituntur) sed vos Romani estis hæretici, & impij schismatici: qui solo vestro figmento presumitis contra euidentes dei scripturas. Eluite hæc viri.

Quid vero magis ridiculum, & fraterno isto capite dignius dici potuit, quam Apostolum particulari Ecclesiæ, scilicet Corinthiorum, ista scripsisse & permisisse, non autem uniuersali, unde hæc probat? Ex solito penu, nempe proprio & impio capite. cum uniuersalis Ecclesia, Epistolam hanc pro se acceptat, legit, sequitur in omnibus, cur non etiam in hac parte? Quod si demus unam Epistolam aliquam Pauli, aut unum alicuius locum, non ad uniuersalem Ecclesiam pertinere: iam euacuata est tota Pauli autoritas. Corinthij enim dicent, ea quæ de fide ad Ro. docet non ad se pertinere. Quid blasphemius & insanius hac insania fingi posit? Absit, absit, ut ullus apex in toto Paulo sit, quem non debeat imitari & seruare tota uniuersalis Ecclesia. Non sic senserunt patres usq; in hæc tempora periculosa, in quibus predixit Paulus, futuros esse blasphemos & cecos & insensatos. Quorum unus hic frater, vel primus est.

Sed demus insaniam hanc intolerabilem. Si particulari Ecclesiæ permisit Paulus: recte ergo Græci, recte Boemi faciũt, etiam te autore. sunt enim particulares Ecclesiæ. quare satis est eos non agere cõtra Paulum, saltem permittentẽ. Porro, Paulus permittere non potuit aliquid contra Christi institutũ. Oppono igitur Roma tibi, & oĩbus tuis adulatoribus, hos Christi & Pauli sermones, pro Græcis & Boemis: nec poteris uno pilo monstrare, potestatẽ tibi esse datã, hec mutandi, multo minus alios propter tuã præsumptionẽ neglectã, hæreticos crimi-

nandi. sed tu digna es, impietatis & tyrannidis crimine accusari.

Ex Cypriano

Ad hæc legimus in Cypriano, qui unus, contra omnes Romanistas satis potens est, qui lib. v. sermone de lapsis, testatur: multis in Ecclesia illa usum fuisse laicis, etiam pueris, utranq; speciẽ, immo corpus domini in manu dari. ut per multa exempla docet. Inter cætera e uulgo quosdã sic increpat, Et quod non statim domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Vides hic de laicis eum loqui sacrilegis, q a sacerdotibus, corpus & sanguinẽ accipere voluerũt. Habes hic adulator miser quod gannias? dic & hunc sanctum martyrem, unum in Ecclesia, apostolico spiritu doctorem esse hæreticum, & in particulari Ecclesia permisione usum.

Recenset ibidem historiã, se teste ac presente factã, ubi diaconus calicem infanti puellæ dedisse, immo reluctanti, eidem infudisse sanguinẽ domini, apertissime scribit. Idem de sancto Donato legitur, cuius calicem fractũ, O miser adulator, quã frigide eludit, fractũ (inquit) calicem lego, sanguinẽ datũ non lego, Quid mirũ? qui in sacris scripturis intelligit quod vult, etiam in historijs legat quod vult. Sed nunquid per hoc stabilitet arbitrium Ecclesiæ, aut confutantur hæretici? Verũ, hæc abunde satis. non enim ut illi responderem hec cœpi, qui dignus non est responsione, sed ut rei veritatem aperirem.

Constantiensis Basiliensis [illegible]

Concludo itaq;, Negare utranq; speciẽ laicis, esse impiũ & tyrannicum, nec in manu ullius angeli, nedum Papę & Concilij cuiuscunq;. nec moror Conciliũ Constantiense, cuius autoritas si valet, cur non valet & Basilieñ. quod cõtra statuit, Boemis licere utranq; speciem suscipere, quod multa disputatiõe illic obtentũ est, ut extantes annales, & literę Concilij probant. quod Adulator iste ignorans, adducit pro suo somnio, adeo prudenter omnia tractat.

¶ Prima ergo captiuitas huius sacramenti, est, quo ad eius substantiam, seu integritatẽ, quã nobis abstulit Romana tyrannis. Nõ quod peccent in Christũ qui una specie utuntur, cum Christus non pręcepit ulla uti, sed arbitrio cuiuslibet reliquit dicens, Quotiescunq; hæc feceritis, in mei memoriã facietis. Sed quod illi peccant, qui hoc arbitrio volentibus uti, prohibent utranq; dari, culpa non est in laicis, sed sacerdotibus. Sacramentũ non est sacerdotũ, sed omniũ: nec domini sunt sacerdotes, sed ministri, debentes reddere utranq; speciẽ petẽtib9 quotiescunq; petierint. Quod si hoc ius rapuerint laicis & vi negauerint, tyranni sunt, laici sine culpa, vel una vel utraq; carẽt: fide interim seruandi, & desyderio integri sacramenti. Sicut baptismũ & absolutio

nem debent petenti,tanquã ius habenti,ipſi miniſtri:quod ſi non de derint,petens plenũ habet fidei ſuæ meritũ, ipſi corã Chriſto ſerui nequam accuſabuntur. Sicut olim in eremo ſancti patres,in multis annis non cõmunicauerunt ulla ſpecie ſacramenti.

Itaq; non hoc ago,ut vi rapiatur utraq; ſpecies,quaſi neceſſitate pręcepti ad eam cogamur: ſed conſcientiã inſtruo, ut patiatur quiſq; tyrannidẽ Romanã, ſciens ſibi raptũ per vim ius ſuum in ſacramento, propter peccatũ ſuũ.tantũ hoc volo,ne quis Romanã tyrannidẽ iuſtificet, quaſi recte fecerit,unam ſpeciem laicis prohibens:ſed deteſtemur eam,ne cõſentiamus ei:tamen feramus eam non aliter,ac ſi apud Turcam eſſemus captiui, ubi neutra ſpecie liceret uti. Hoc eſt, quod dixi mihi pulchrũ videri,ſi generalis Concilij ſtatuto iſta captiuitas ſolueretur,& nobis Chriſtiana illa libertas e manibus Romani tyranni reſtitueretur,& cuiq; ſuum arbitrium petendi utendiq; relinqueretur, ſicut in baptiſmo & pœnitentia relinquitur. At nunc cogit ſingulis annis unam ſpeciem accipi eadem tyrannide: adeo extincta eſt libertas nobis a Chriſto donata,ſic meruit impia noſtra ingratitudo.

¶ Altera captiuitas eiuſdem ſacramenti mitior eſt,quod ad conſcientiam ſpectat,ſed quã multo omniũ periculoſiſsimũ ſit tangere, nedũ damnare. Hic Viglephiſta,& ſexcẽtis nominibus hęreticus ero. Quid tum? Poſtq; Romanus Epiſcopus,Epiſcopus eſſe deſijt,& tyrãnus factus eſt,non formido eius uniuerſa decreta,cuius ſcio non eſſe poteſtatem,articulos nouos fidei condendi, nec Concilij quidem generalis. Dedit mihi quondã,cum Theologiã ſcholaſticã haurirẽ,occaſionem cogitandi,D.Card. Camera.libro ſentẽtiarũ quarto,acutiſsime diſputans,multo probabilius eſſe,& minus ſuperfluorũ miraculorũ poni, ſi in altari verus panis,verũq; vinũ,non aũt ſola accidentia eſſe aſtruerentur,niſi Eccleſia determinaſſet contrariũ. Poſtea videns,quę eſſet Eccleſia quę hoc determinaſſet,nempe Thomiſtica,hoc eſt, Ariſtotelica, audacior factus ſum,& qui inter ſaxum & ſacrum hærebam, tandem ſtabiliui conſcientiam meam,ſententia priore,Eſſe videlicet,verum panem,verumq; vinum, in quibus Chriſti vera caro, veruſq; ſanguis, non aliter nec minus ſit,quam illi ſub accidentibus ſuis ponũt.quod feci,quia vidi Thomiſtarum opiniones,ſiue probentur a Papa,ſiue a Concilio,manere opiniones,nec fieri articulos fidei, etiam ſi angelus de cęlo aliud ſtatueret. Nam,quod ſine ſcripturis aſſeritur, aut reuelatione probata,opinari licet,credi non eſt neceſſe. Hæc autem opinio Thomæ, adeo ſine ſcripturis & ratione fluctuat, ut nec philoſophiã, nec dialecticam ſuam nouiſſe mihi videatur. Longe enim aliter Ariſto-

teles de accidentibus & subiecto, quam sanctus Thomas loquitur. ut mihi dolendū videatur pro tanto viro, qui opiniones in rebus fidei, non modo ex Aristotele tradere, sed & super eum, quē non intellexit, conatus est stabilire, infelicissimi fundamēti infelicissima structura.

Permitto itaq;, qui volet utranq; opinionem tenere: hoc solū nunc ago, ut scrupulos conscientiarum de medio tollam: ne quis se reum hæreseos metuat, si in altari verum panem, verumq; vinum esse crediderit. Sed liberum esse sibi sciat citra periculum salutis, alterutrum imaginari, opinari, & credere. cum sit hic nulla necessitas fidei. Ego tamē meam nunc prosequor sententiam. ¶ Primum nolo eos audire, nec tantilli facere, qui clamaturi sunt: hoc esse Viglephisticum, Husiticū, hæreticum, & contra Ecclesiæ determinationem. cum hoc non faciāt nisi ij, quos multis modis hæreticos esse conuici in re indulgentiarū, lib. arb. & gratia dei, operibus bonis, & peccatis &c. ut si Viglephus semel fuit hæreticus, ipsi decies hæretici sint: & pulchrum sit ab hæreticis & peruersis sophistis culpari & criminari, quibus placuisse summa impietas est. Præterea, quod suas sententias non alia re probare, nec contrarias alia ratione improbare possunt, quam dicēdo: hoc est Viglephisticum, Husiticum, hæreticum. Hoc enim dumbe in summa semper natat saliua, atq; aliud nihil; ubi si petas scripturā, dicunt. Nos sic sentimus, & Ecclesia (id est, nos ipsi) sic determinauit: adeo homines reprobi circa fidem & incredibiles, nobis sua phantasmata, autoritate Ecclesiæ, pro articulis fidei audent proponere.

Est aūt sententiæ meæ ratio magna, imprimis illa: quod verbis diuinis non est ulla facienda vis, neq; per hominem, neq; per angelum: sed quantū fieri potest, in simplicissima significatione seruanda sunt: & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam & propriā accipienda non sunt. ne detur aduersarijs occasio, uniuersam scripturam eludendi. Quo cōsilio, recte Origenes olim repudiatus est: quod ligna, & omnia quæ de paradiso scribuntur, grammatica locutione contempta, in allegorias verterit. cum hinc posit duci, ligna non esse creata a deo. Ita & hic: cum Euangelistæ clare scribant, Christum accepisse panem ac benedixisse, & Actuū liber, & Paulus Apostolus, panem deinceps appellent, verum oportet intelligi panem, verumq; vinum, sicut verum calicem. non enim calicem transsubstantiari etiam ipsi dicunt. Transsubstantiationem vero potestate diuina factam, cū non sit necesse poni, pro figmento humanæ opinionis haberi, quia nulla scriptura, nulla ratione nititur ut videbimus.

Absurda est ergo & noua verborum impositio, panem pro specie

vel accidentibus panis, vinum pro ſpecie vel accidentibus vini acci-
pi. Cur non & omnia alia pro ſpeciebus & accidentibus accipiunt?
Quod ſi cętera omnia cõſtarent, non tamen liceret verba dei ſic eleua-
re, & cum tanta iniuria ſuis ſignificationibus exinaniri.

Sed & Eccleſia ultra mille ducentos annos recte credidit: nec uſquã
nec unquam de iſta tranſſubſtantiatione (portentoſo ſcilicet vocabu-
lo & ſomnio) meminerũt ſancti patres, donec cœpit Ariſtotelis ſimu-
lata philoſophia in Eccleſia graſſari, in iſtis trecẽtis nouiſsimis annis,
in quibus & alia multa perperam ſunt determinata. quale eſt, Eſſentiã
diuinam nec generari, nec generare. Animã eſſe formam ſubſtantialẽ
corporis humani. & ijs ſimilia, quæ nullis prorſus aſſeruntur rationi
bus aut cauſis: ut ipſemet confitetur Card. Camera.

Dicent fortaſsis, periculũ Idolatriæ cogere, ut non ſit panis & vi-
num vere. Ridiculum hoc valde, cum ſubtilem philoſophiam de ſub
ſtantia & accidentibus laici nunq̃ cognouerint: nec ſi docerentur, ca-
pere poſſint: & idem ſit periculum (ſaluis accidẽtibus quę vidẽt) quod
in ſubſtantia quam non vident. Si enim accidentia non adorant, ſed
latentẽ ibi Chriſtũ: cur adorarẽt panem quem non vident?

Cur autem non poſſit Chriſtus corpus ſuum intra ſubſtantiam pa-
nis continere, ſicut in accidentibus? Ecce ignis & ferrum duę ſubſtan-
tiæ, ſic miſcentur in ferro ignito, ut quælibet pars ſit ferrum & ignis.
Cur non multo magis, corpus glorioſum Chriſti, ſic in omni parte
ſubſtantiæ panis eſſe poſsit?

Quid facient? Chriſtus ex utero matris natus creditur, illeſo. Dicãt
& hic, carnem illam virginis interim fuiſſe annihilatam, ſeu ut aptius
dici volunt, tranſſubſtantiatam, ut Chriſtus in accidentibus eius inuo-
lutus, tandem per accidẽtia prodiret. Idem dicendũ erit, de ianua clau-
ſa, & oſtio monumẽti clauſo, per quę illeſa intrauit & exiuit. Sed hinc
nata eſt Babylonia illa philoſophiæ iſtius, de quantitate continua di-
ſtincta a ſubſtantia, donec eo ventũ ſit, ut ignorent & ipſi, quæ ſint ac
cidentia, & quæ ſubſtantia. Nam, quis certo monſtrauit unquam, ca
lorem, colorem, frigus, lucem, pondus, figuras, eſſe accidẽtia? Deniq̃,
accidẽtibus illis in altari, coacti ſunt fingere nouũ eſſe, ac creari a deo,
propter Ariſtotelẽ, qui dicit, Accidentis eſſe eſt ineſſe. Et infinita mon
ſtra, quibus omnibus eſſent liberi, ſi ſimpliciter panem ibi eſſe verum
ſinerent. Et plane gaudeo, ſaltem apud vulgum, relictam eſſe ſimplicẽ
fidem ſacramenti huius. Nam, ut non capiunt, ita nec diſputant, an ac
cidentia ibi ſint ſine ſubſtantia: ſed ſimplici fide, Chriſti corpus & ſan
guinem, veraciter ibi contineri credunt, dato ocioſis illis negotio, de

eo quod continet diſputandi.

At dicent forte, Ex Ariſtotele doceri, ſubiectū & prædicatum propoſitionis affirmatiuę, debere pro eodem ſupponere, ſeu (ut beſtiæ ipſius verba ponam) ex. vi. metaphyſicorum. Ad affirmatiuam requiritur extremorum compoſitio, quam illi exponunt, pro eodem ſuppoſitionem. Quare, dum dico, hoc eſt corpus meum, ſubiectū non poſſe pro pane ſupponere, ſed pro corpore Chriſti.

Quid hic dicemus? quando Ariſtotelem & humanas doctrinas facimus tam ſublimium & diuinarum rerum cenſores? Cur non exploſa iſta curioſitate, in verbis Chriſti ſimpliciter hæremus, parati ignorare quicqd ibi fiat, cōtentiq; verū corpus Chriſti, virtute verborū illic adeſſe? An eſt neceſſe, modos operatiōis diuinę omnino cōprehēdere?

Verum, quid ad Ariſtotelem dicunt? Qui ſubiectū omnibus prędicamentis accidentium tribuit, licet ſubſtantiam velit eſſe primum ſubiectum. Vnde apud eum, hoc album, hoc magnum, hoc aliquid, ſunt ſubiecta de quibus aliquid prædicatur. Quæ ſi vera ſunt, Quæro, ſi ideo eſt tranſſubſtantiatio ponenda, ne corpus Chriſti de pane verificetur, cur non etiam ponitur tranſaccidentatio, ne corpus Chriſti, de accidente affirmetur? Nam idem periculum manet, ſi per ſubiectū intelligat quis, hoc album, vel hoc rotundum eſt corpus meum: & qua ratione tranſſubſtantiatio ponitur, ponenda eſt & tranſaccidentatio: propter ſuppoſitionem iſtam extremorum pro eodem.

Si aūt, intellectu excedens, eximis accidens, ut non velis ſubiectum pro eo ſupponere, cum dicis, Hoc eſt corpus meum: cur non eadē facilitate tranſcendis ſubſtantiam panis? ut & illam velis non accipi per ſubiectū, ut non minus in ſubſtantia quam accidente ſit, hoc corpus meum: præſertim cum diuinū illud ſit opus, virtutis omnipotentis, quę tantum & taliter in ſubſtantia, quantum & qualiter in accidente poteſt operari?

Sed ne nimiū philoſophemur, Nonne Chriſtus videtur huic curioſitati pulchre occurriſſe, cū non de vino dixerit, hoc eſt ſanguis meus, ſed hic eſt ſanguis meus? Et multo clarius, cum calicis miſcet nomen, dicens: Hic calix noui teſtamēti, in meo ſanguine. Nōne videtur nos voluiſſe in ſimplici fide continere, tantū ut crederemus ſanguinē ſuū eſſe in calice? Ego ſane, ſi non poſſum conſequi, quo modo panis ſit corpus Chriſti, captiuabo tamen intellectū meū in obſequiū Chriſti: & verbis eius ſimpliciter inhęrens, credo firmiter, non modo corpus Chriſti eſſe in pane, ſed panem eſſe corpus Chriſti. Sic enim me ſeruabunt verba, ubi dicit. Accepit panē, gratias agens, fregit & dixit. Ac-

cipite,manducate:hoc(id eſt, hic panis, quem accœperat & fregerat) eſt corpus meũ.Et Paulus. Nonne panis quem frangimus participatio corporis Chriſti eſt? Non dicit,in pane eſt,ſed ipſe panis eſt participatio corporis Chriſti.Quid ſi Philoſophia hęc non capit? Maior eſt ſpirituſſanctus quam Ariſtoteles . Nunquid capit tranſſubſtantiationem illorũ:cum & ipſi fateantur, hic uniuerſam philoſophiam ruere? Quod aũt in græco & latino pronomen,hoc,ad corpus refertur,facit ſimilitudo generis:ſed in hebræo,ubi neutrum genus non eſt,refertur ad panem,ut ſic liceat dicere, Hic eſt corpus meum.quod & ipſe uſus loquendi & ſenſus cõmunis probat: ſubiectũ ſcilicet eſſe monſtratiuũ panis,& nõ corporis,dum dicit.Hoc eſt corpus meum, das iſt meyn leyp.id eſt,iſte panis eſt corpus meum.

Sicut ergo in Chriſto res ſe habet, ita & in ſacramento . Non enim ad corporalem inhabitationẽ diuinitatis neceſſe eſt tranſſubſtantiari humanã naturã, ut diuinitas ſub accidentibus humanæ naturæ teneatur. Sed integra utraq; natura,vere dicitur,Hic homo eſt deus, hic deus eſt homo . Quod & ſi philoſophia non capit, fides tamen capit.Et maior eſt verbi dei autoritas, quam noſtri ingenij capacitas.Ita in ſacramento,ut verum corpus,verusq; ſanguis ſit, nõ eſt neceſſe panem & vinum tranſſubſtantiari,ut Chriſtus ſub accidentibus teneatur: ſed utroq; ſimul manente,vere dicitur, hic panis eſt corpus meũ, hoc vinum eſt ſanguis meus,& ecõtra.Sic interim ſapiã,pro honore ſanctorum verborũ dei:quibus per humanas ratiũculas nõ patiar vim fieri & ea in alienas ſignificationes torqueri.Permitto tamen alijs opinionem alterã ſequi, quæ in decretali firmiter ſtatuitur:Modo non urgeant,ſuas opiniones(ut dixi)pro articulis fidei a nobis acceptari.

¶ Tertia captiuitas eiuſdem ſacramenti, eſt longe impijſſimus ille abuſus,quo factũ eſt,ut fere nihil ſit hodie in Eccleſia receptius ac magis perſuaſum, quam Miſſam eſſe opus bonum & ſacrificiũ.Qui abuſus deinde inundauit infinitos alios abuſus : donec fide ſacramenti penitus extincta,meras nundinas,cauponatiões, & quęſtuarios quoſdã contractus e diuino ſacramento fecerint. Hinc participationes,fraternitates,ſuffragia,merita,anniuerſaria,memoriæ, & id genus negotiorum in Eccleſia venduntur, emuntur, paciſcuntur,cõponuntur:pendetq; in his uniuerſa alimonia ſacerdotũ & monachorum.

Rem arduam , & quam forte ſit impoſsibile conuelli,aggredior:ut quæ tanto ſæculorũ uſu firmata,omniũq; conſenſu probata,ſic inſederit, ut neceſſe ſit maiorem partẽ librorũ qui hodie regnant, & pene uniuerſam Eccleſiarũ faciem tolli & mutari, penituſq; aliud genus ce-

rimoniarū induci,ſeu potius reduci.Sed Chriſtus meus viuit: & maiori cura verbū dei oportet obſeruare, quam omnium hominum & angelorum intelligentias. Ego mea vice fungar, rem ipſam in lucem producturus:gratiſq; ſicut accepi veritatē,ſineq; inuidia comunicaturus. Cæterum, quiſq; ſuæ ſalutis rationem habeat, incredulitatis ſuæ & ignoratæ veritatis culpam, in me ne ullus torquere poſsit, coram iudice Chriſto fideliter operam dabo.

¶ PRINCIPIO, ut ad veram liberamq; huius ſacramenti ſcientiā tuto & feliciter perueniamus,curandū eſt ante omnia, ut omnibus ijs ſepoſitis quæ ad inſtitutionē huius ſacramenti primitiuam & ſimplicem humanis ſtudijs & feruoribus ſunt addita: qualia ſunt,veſtes,ornamenta,cantus,preces,organa, lucernæ, & uniuerſa illa viſibiliū rerū pompa: ad ipſam ſolam & puram Chriſti inſtitutionē oculos & animū vertamus: nec nobis aliud proponamus,quam ipſum verbū Chriſti quo inſtituit & perfecit ac nobis cōmēdauit ſacramentum.Nam in eo verbo,& prorſus nullo alio ſita eſt vis,natura, & tota ſubſtantia Miſſæ.Cętera omnia ſunt humana ſtudia, verbo Chriſti acceſſoria,ſine quibus Miſſa optime poteſt haberi & ſubſiſtere.Verba aūt Chriſti,quibus ſacramentū hoc inſtituit,ſunt hæc.

Cœnantibus aūt eis,accepit Iheſus panem & benedixit ac fregit,deditq; diſcipulis ſuis & ait, Accipite & manducate,hoc eſt corpus meū quod pro vobis tradetur. Et accipiens calicem gratias egit & dedit illis dicens,Bibite ex hoc omnes, Hic eſt calix nouū teſtamentū in meo ſanguine, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionē peccatorum.Hoc facite in meam cōmemorationem.

Quæ verba & Apoſtolus.i.Corint.xi. tradit & latius explicat:quibus nos oportet niti, & ſuper ea ædificari, ſeu ſupra firmā petram,ſi non volumus omni vento doctrinæ circumferri:ſicut hactenus circūlati ſumus per impias doctrinas hominum auerſantiū veritatem. Nihil enim in his omiſſum quod ad integritatē, uſum, & fructū huius ſacramenti pertinet, nihilq; poſitū quod ſuperfluū,& non neceſſariū ſit nobis noſſe. Qui enim omiſsis his verbis de Miſſa vel meditatur, vel docet,monſtra impietatis docebit ut factum eſt per eos, qui opus operatum,& ſacrificium ex eo fecerunt.

Stet ergo primum & infallibiliter, Miſſam ſeu ſacramentū altaris, eſſe teſtamentū Chriſti,quod moriens poſt ſe reliquit,diſtribuendum ſuis fidelibus.Sic enim habent eius verba,Hic calix nouum teſtamentum,in meo ſanguine.Stet inquam iſta veritas ut fundamentū immobile, ſuper quod omnia ſtruemus quæ dicenda ſunt.hoc enim vide

bis, ut subuertemus omnes hominũ impietates in hoc dulcissimũ sacramentum inuectas. Verax ergo Christus vere dicit, hoc esse nouum testamentum in sanguine suo pro nobis fuso. Non frustra haec inculco: res est non parua, & imis sensibus reponenda.

¶ Quaeramus ergo quid sit testamentũ, & simul habebimus, quid sit Missa, quis usus, quis fructus, quis abusus eius. Testamentũ absq; dubio, est promissio morituri, qua nuncupat haereditatem suam, & instituit haeredes. Inuoluit itaq; testamentũ, primo mortem testatoris: deinde haereditatis promissionẽ, & haeredis nuncupationem. Sic enim Paulus Ro. iiij. & Gal. iij. & iiij. & Heb. ix. diffuse testamentũ tractat. Quod & in verbis istis Christi clare videmus. Mortem suã Christus testatur, dum dicit, Hoc est corpus meum quod tradetur: Hic sanguis meus qui effundetur. Haereditatẽ nuncupat & designat, cum dicit, In remissionem peccatorum. Haeredes aũt instituit cum dicit, pro vobis & pro multis: id est, qui acceptant & credunt promissioni testatoris: fides enim hic haeredes facit, ut videbimus.

Vides ergo, quod Missa (quam vocamus) sit promissio remissiõis peccatorũ a deo nobis facta: & talis promissio, quae per mortem filij dei firmata sit. Nam, promissio & testamentũ, non differũt alio, quã quod testamentum simul inuoluit mortem promissoris. Et testator idem est quod moriturus promissor: promissor autem victurus (ut sic dicam) testator. Hoc testamentũ Christi praefiguratum est in omnibus promissionibus dei ab initio mundi; immo, omnes promissiones antiquae in ista noua futura in Christo promissione valuerunt, quicquid valuerunt: in eaq; penderunt. Inde usitatissima sunt illa in scripturis verba, pactum, foedus, testamentum domini. Quibus significabatur, deus olim moriturus. Nam, ubi testamentũ est, mors testatoris intercedat necesse est. Heb. x. Deus autem testatus est, ideo necesse fuit eum mori. mori autem non potuit, nisi esset homo. Ita in eodem testamenti vocabulo, compendiosissime, & incarnatio, & mors Christi comprehensa est.

Ex quibus iam sua sponte patet, quis sit usus & abusus Missae, quae digna vel indigna praeparatio. Si enim promissio est, ut dictum est: nullis operibus, nullis viribus, nullis meritis ad eam acceditur, sed sola fide. Vbi enim est verbum promittentis dei, ibi necessaria est fides acceptantis hominis; ut clarum sit, initium salutis nostrae esse fidem, quae pendeat in verbo promittentis dei; qui citra omne nostrum studium, gratuita & immerita misericordia nos praeuenit, & offert promissionis suae verbum. Misit enim verbum suum, & sic sanauit eos:

Non aũt accepit opus noſtrũ, & ſic ſaluauit nos. Verbũ dei omniũ primum eſt: quod ſequitur fides: fidem charitas, Charitas deinde facit omne bonum opus. quia non operatur malum, immo eſt plenitudo legis. Nec alia via poteſt homo cum deo, aut cõuenire, aut agere, quã per fidem. id eſt, ut nõ homo ſuis operibus ullis, ſed deus ſua promiſſione ſit autor ſalutis: ut omnia pendeant, portentur, ſeruenturq́ in verbo virtutis ſuæ: quo genuit nos, ut eſſemus initium aliquod creaturæ eius.

Sic Adæ poſt lapſum erigendo dedit hanc promiſsionẽ, dicens ad ſerpentem, Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, inter ſemen tuum & ſemen illius. Ipſa conteret caput tuũ, & tu inſidiaberis calcaneo illius. In hoc promiſſionis verbo, Adam cũ ſuis tanquã in gremio dei portatus eſt, & fide illius ſeruatus, expectans longanimiter mulierem quæ conteret caput ſerpentis, ſicut deus promiſit. Et in hac fide & expectatione etiam mortuus eſt, ignarus quando & qualis eſſet futura, futurã tamen non diffidẽs. Nam talis promiſsio cum ſit veritas dei, etiam in inferno ſeruat credentes, & expectantes eam. Poſt hanc ſecuta eſt promiſſio alia facta Noe uſq́ ad Abraham, dato pro ſigno fœderis arcu nubiũ: cuius fide, ipſe & poſteri eius propitium deum inuenerũt. Poſt hunc, Abrahę promiſit benedictionẽ omniũ gentiũ in ſemine eius. Et hic eſt ſinus Abrahæ, in quem ſunt recepti poſteri eius. Deinde, Moſi & filijs Iſrael, præcipue Dauid, apertiſsimã de Chriſto promiſsionem dedit, quo reuelauit tandem, quæ fuerit priſcis facta promiſsio.

Sic ventũ eſt ad promiſsionẽ omniũ perfectiſsimã noui teſtamenti, in qua apertis verbis, vita & ſalus gratuito promittuntur, & credentibus promiſsioni donantur. Et inſigni nota diſcernit hoc teſtamentũ a veteri, dum dicit, Nouum teſtamentum. Vetus enim teſtamentũ per Moſen datum, erat promiſsio non remiſsionis peccatorũ, ſeu æternarum rerũ, ſed temporaliũ. nempe, terræ Canaan, per quã nemo renouabatur ſpiritu, ad hæreditatẽ cœleſtem capeſcendam. unde & irrationalem pecudem in figura Chriſti, oportebat occidi, in cuius ſanguine idem teſtamentũ confirmabatur: ut qualis ſanguis, tale teſtamentum: qualis hoſtia, talis promiſsio. At hic dicit, Teſtamentũ nouũ in meo, non alieno, ſed proprio ſanguine: quo gratia per ſpiritũ, in remiſsionem peccatorum, ad hæreditatẽ capiendã promittitur.

Eſt itaq́ Miſſa, ſecundũ ſubſtantiã ſuã, proprie nihil aliud, quã verba Chriſti prædicta, Accipite & manducate &c. ac ſi dicat. Ecce o homo peccator & damnatus, ex mera gratuitaq́ charitate qua diligo te, ſic volente miſericordiarũ patre, his verbis promitto tibi, ante omnes

meritũ & votum tuum, remiſsionem omniũ peccatorũ tuorũ, & vitæ æternam. Et ut certiſsimus de hac mea promiſsione irreuocabili ſis, corpus meum tradam, & ſanguinẽ fundam, morte ipſa hanc promiſſionem cõfirmaturus: & utrunq; tibi in ſignum & memoriale eiuſdẽ promiſsionis, relicturus. Quod cum frequentaueris, mei memor ſis, hãc meã in te charitatẽ & largitatẽ prædices & laudes, & gratias agas.

Ex quibus vides, ad Miſſam digne habẽdã aliud non requiri quã fidem, quæ huic promiſsioni fideliter nitatur: Chriſtum in his ſuis verbis veracem credat: & ſibi hæc immenſa bona eſſe donata, non dubitet. Ad hanc fidem mox ſequetur ſua ſponte, dulciſsimus affectus cordis, quo dilatatur & impinguatur ſpiritus hominis (hæc eſt charitas, per ſpiritum ſanctum in fide Chriſti donata) ut in Chriſtũ, tam largũ & benignũ teſtatorem rapiatur, fiatq; penitus alius & nouus homo. Quis enim non dulciter lachrymetur, immo præ gaudio in Chriſtũ pene exanimetur, ſi credat fide indubitata, hãc Chriſti promiſsionem inæſtimabilem ad ſe pertinere? Quomodo non diliget tantũ benefactorem, qui indigno & longe alia merito, tantas diuitias & hæreditatem hanc æternam, præueniens offert, promittit, & donat?

Quocirca, una & ſola miſeria noſtra, quod multas Miſſas in orbe habemus, & nulli vel pauci has promiſsiones & diuitias propoſitas agnoſcimus, cõſyderamus, & apprehendimus. Cum reuera in Miſſa aliud agi non oporteat maiori, immo unico ſtudio, quam ut hęc verba, has promiſsiones Chriſti, quæ vere ſunt ipſa Miſſa, ante oculos verſaremus, meditaremur & ruminaremus: quo fidem in ea exerceremus, nutriremus, augeremus, & roboraremus, hac quotidiana commemoratione. Hoc eſt enim quod præcipit, dicens, Hoc facite in meam commemorationem. Hoc ipſum agere deberet Euangeliſta, ut promiſsionem iſtam populo fideliter inculcaret, & cõmendaret, ad prouocandã fidem eorum in eandem. At nunc, quota pars nouit Miſſam eſſe promiſsionem Chriſti? ut taceam impios fabulatores, qui humanas traditiones vice tantæ promiſsionis docent. Quod ſi etiã hęc verba Chriſti docent, non tamen nomine promiſsionis aut teſtamenti, ac per hoc non ad obtinendam fidem, docent.

Quin quod deploramus, in hac captiuitate: omni ſtudio cauetur hodie, ne verba illa Chriſti ullus laicus audiat: quaſi ſacratiora quam ut uulgo tradi debeant. Sic enim inſanimus, & verba conſecrationis (ut vocant) nobis ſacerdotibus ſolis arrogamus occulte dicenda: ſic tamen, ut ne nobis quidem proſint, cum nec ipſi ea ut promiſsiones ſeu teſtamentum habeamus ad fidem nutriendam, ſed neſcio qua ſu-

superstitione & impia opinione ea reueremur potius quam eis credi-mus. Qua miseria nostra quid aliud Satan in nobis operatur, quã ut nihil de Missa in Ecclesia reliquum faciat: curet tamen interim omnes angulos orbis Missis plenos esse, hoc est, abusionibus & irrisionibus testamenti dei, grauissimisq; idolatriæ peccatis, mundum assidue magis ac magis onerari ad damnationẽ maiorẽ augendã? Quod enim idolatriæ peccatũ grauius esse potest, quã promissionibus dei peruersa opinione abuti, & fidem in easdem vel negligere, vel extinguere?

Neq; enim deus (ut dixi) aliter cum hominibus unquam egit aut agit, quam verbo promissionis. Rursus, nec nos cum deo unquã agere aliter possumus, quam fide in verbũ promissionis eius. Opera ille nihil curat, nec eis indiget: quibus potius erga homines, & cũ hominibus & nobisipsis agimus. Indiget aũt, ut verax in suis promissis a nobis habeatur, talisq; longanimiter sustineatur, ac sic fide, spe & charitate colatur. Quo fit, ut gloriã suam in nobis obtineat: dum non nobis currentibus, sed ipso miserente, promittente, donante omnia bona accipimus & habemus. Ecce hic est verus cultus dei & latria, quam in Missa debemus persoluere. Sed quum promissionis verba nõ traduntur, quæ fidei exercitatio haberi potest? At sine fide quis ferat? quis amat? sine fide, spe, & charitate quę latria? Non est itaq; dubiũ, uniuersos hodie sacerdotes & monachos cũ Episcopis & omnibus suis maioribus esse idolatras, in statu periculosissimo agẽtes. ob hãc Missę seu sacramenti, seu promissionis dei ignorantiã, abusionẽ, irrisionem.

Quilibet enim facile intelligit, quod hęc duo sunt simul necessaria, promissio, & fides. Sine promissione enim credi nihil potest, sine fide aũt promissio inutilis est. cum per fidem stabiliatur & impleatur. Ex quibus itidẽ facile quiuis colligit, Missam, cũ sit aliud nihil quam promissio, hãc fide sola adiri & frequentari: sine qua, quicquid precularũ, præparatoriorũ, operũ, signorũ, gestuũ affertur, irritabula sunt impietatis, magis quam officia pietatis. cum fere fiat, ut his paratis, existiment sese legitime altaria accedere, & re vera non fuerint ullo tempore vel opere magis inepti: propter infidelitatẽ quã secũ afferunt. Quantos passim videas & quotidie sacrificulos, qui si vel inepte vestiti, vel illotis manibus, vel inter precandũ titubantes quid leuiusculę errauerint, ingenti sese miseri crimine reos faciunt. At, quod Missam ipsam, id est, diuinam promissionem neq; obseruant, neq; credunt, prorsus, ne tantillum quidem habent conscientiæ. O indigna religio nostro sęculo, omnium impijssimo & ingratissimo.

Præparatio itaq; digna, & usus legitime non est, nisi fides qua cre-

ditur Missæ,id est,diuinæ promissioni. Quocirca, accessurus ad altare,siue sacramentũ accepturus,caueat,ne vacuus appareat in cõspectu domini dei. Vacuus aũt erit,si fidem non habuerit in Missam seu testamentũ hoc nouũ. Qua impietate quid posset grauius cõmittere in diuinam veritatẽ?quam hac incredulitate sua,quantum est in se,mendacem arguit,& vane promittẽtem. Tutissimũ itaq; fuerit,ad Missam non alio animo accedere,quam si ad audiendam quamlibet aliã promissionem dei velis accedere:hoc est,ut paratus sis non multa operari & afferre,sed omnia credere & accipere quę tibi illic promittuntur, seu promissa pronunciantur per ministeriũ sacerdotis. Hoc animo si non veneris,caue accesseris:in iudicium sine dubio accedes.

Recte itaq; dixi, totam virtutem Missæ consistere in verbis Christi, quibus testatur remissionem peccatorũ donari omnibus, qui credũt corpus eius tradi, & sanguinẽ eius fundi pro se. Atq; ob hanc rem, nulla re magis opus esse audituris Missam, quam ut ipsa verba sedulo & plena fide meditentur.quod nisi fecerint, frustra omnia alia fecerint.Hoc sane verum est:in omni promissione sua deus fere solitus est adijcere signũ aliquod,ceu monumentũ, ceu memoriale promissiõis suæ:quo fidelius seruaretur,& efficacius moneret.Sic in promissione Noe data de non perdenda terra alio diluuio,dedit arcũ suum in nubibus:quo dixit sese recordaturum fœderis sui.Et Abrahæ,post promissionem hæreditatis in semine suo, dedit circumcisionẽ in signaculum iustitiæ fidei.Sic Gedeoni dedit vellus aridum & roridum,ad firmandam promissionem suam super vincẽdis Madianitis.Sic Achas per Esaiam obtulit signum, pro vincendo rege Syrię & Samarię,quo promissioni suę fidem in eo firmaret. Talia multa legimus signa,promissionum dei in scripturis.

Sic & in Missa,hac omniũ principe promissione adiecit signũ memoriale tantæ promissionis,suũ ipsius corpus,& suum ipsius sanguinem in pane & vino:sicut dicit, Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Sic in Baptismo, verbis promissionis adijcit signum mersionis in aquam.Ex quibus intelligimus,in qualibet promissione dei duo proponi,verbum, & signum:ut verbum intelligamus esse testamentum, signũ vero esse sacramentũ.ut in Missa, verbũ Christi est testamentũ, panis & vinum sunt sacramentũ. Atq; ut maior vis sita est in verbo quam signo,ita maior in testamento quam sacramento. Quia potest homo verbum seu testamentũ habere & eo uti,absq; signo seu sacramento.Crede,inqt Aug.& manducasti.Sed cui credit,nisi verbo promittenti? ita possum quotidie, immo omni hora Missam habere,

dum quoties voluero, possum verba Christi mihi proponere, & fidē meam in illis alere & roborare: hoc est reuera, spiritualiter manducare & bibere.

Hic vides, quid & quantum Theologi sententiarū in hac re præstiterint. Primum, id quod summū & capitale est, nempe testamentū & verbū promissionis, nullus eorum tractat: atq; ita fidem & totā Missę virtutē nobis obliterarunt. Deinde, alterā eius partē, scilicet signū seu sacramentū, solum versant, sed ita, ut nec in hac fidem doceant, sed suas præparationes, & opera operata, participationes & fructus, Missam, donec in profundū venerint, & de transsubstantiatione, alijsq; infinitis metaphysicis nugis nugarentur, & scientiā verumq; usum tā testamenti quā sacramenti cum uniuersa fide abolerent: facerentq;, ut populus Christi (ut propheta dicit) obliuisceretur dei sui diebus innumeris. Tu vero, sine alios percensere varios fructus auditæ Missæ, & animū tuum huc intende: ut cum Propheta dicas & credas, hic tibi a deo paratā esse mensam corā te, aduersus oēs q tribulāt te, in q̄ pascat & pinguescat fides tua. Nō aūt pascit fides tua, nisi ꝓmissiōis diuinæ verbo. Homo em̄ non in solo pane viuit, sed in omi verbo q̄d procedit de ore dei. Quare, in Missa ante omnia verbi promissionis te obseruatorem esse curiosissimū oportet, tanq̄ opulentissimi conuiuij, omnimode pascuæ, & sanctæ refectionis tuæ: ut hoc præ omnibus maximi facias, plurimū in id confidas: & firmissime in eo hęreas, etiā per mortē & omnia peccata. Quod si feceris, non solū stillas istas, & minutias fructuū Missæ, quas quidā etiam superstitiose finxerunt, sed ipsum fontem principalem vitę obtinebis, fidem scilicet verbi, ex qua omne bonum fluit, sicut Io. iiij. dicit, Qui in me credit, de ventre eius fluent aquæ viuæ. Item, Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam.

Iam duo sunt, quæ solēt nos tentare ne fructus Missæ percipiamus. Alterum est, nos esse peccatores & indignos præ nimia vilitate rebus tantis. Alterum, etiam si digni essemus, magnitudo tamen rerū tanta est, ut natura pusillanimis non audeat ea petere aut sperare. Nam, remissionem peccatorū, & æternā vitam quis nō stupescat potius quā optet, si digne pensetur magnitudo bonorū quæ per ea veniunt: habere scilicet deum patrem, esse filium, hæredem omnium bonorū dei. Aduersus hanc geminam pusillanimitatem, oportet ut verbū Christi apprehendas, ipsumq; multo fortius intuearis quam has cogitatiões infirmitatis tuæ. Magna enim sunt opera domini, exquisita in omnes volūtates eius: qui potēs est dare supra quā petimus aut intelligimus.

Nisi enim superarent nostram dignitatem, nostram capacitatem, nostrum denique omnem sensum. diuina non essent. Sic & Christus nos animat dicens, Nolite timere pusillus grex. placuit enim patri vestro, dare vobis regnum. Hæc ipsa enim exuberantia incomprehensibilis dei in nos per Christū effusa, facit ut eum rursus super omnia ardentissime diligamus, summa fiducia in eum feramur, omnia contemnamus, prompti simus omnia pro eo pati. unde & recte fons dilectionis hoc sacramentum est appellatum.

In qua re exemplum tibi sume ex hominibus. Si enim cuiquā mendico, aut etiam indigno & malo seruo, legaret ditissimus dominus mille aureos: certe cum fiducia eos postularet & acciperet, nec indignitatis suæ, nec magnitudinis testamenti habita ratione. Quod si quis ei resistens obijceret indignitatem suam, & magnitudinem testamēti, quid putas dicturus est? Scilicet, quid ad te? non ego merito meo, nec iure ullo proprio accipio quod accipio. Scio me indignum, & maiora accipere quam mereat, immo contraria merui: sed iure testamēti & alienæ bonitatis peto quod peto. Si illi non fuit indignum tanta tam indigno legare, cur ego propter indignitatem meam contemnam acceptare? quin hac ipsa causa magis amplector, gratuitam & alienam gratiam, qua ego sum indignior. Eadem cogitatione armari oportet & cuiusque conscientiam aduersus omnes scrupulos & morsus suos, ad hanc Christi promissionē indubitata fide obtinendā summopere cauendo, ne fiducia confessionis, orationis, præparationis quisquam accedat: sed his omnibus desperatis, in superba fiducia promittentis Christi. Quia, ut dictū est satis, verbum promissionis hic solū regnare debet in fide pura, quæ est unica & sola sufficiens præparatio.

Videmus ex his, quam grandi ira dei factum sit, ut verba testamenti huius nos cælarint impij doctores: atque per hoc ipsum fidē extinxerūt, quantū in eis fuit. Iam pronum est videre, quid ad fidem extinctā sequi fuit necesse. Nempe, superstitiones operū impijssimas. Vbi eñ fides occidit, & verbū fidei obmutescit, ibi mox surgunt opera in locum eius, & traditiones operum. Quibus ceu captiuitate Babylonica transllati sumus de terra nostra, captis omnibus desyderabilibus nostris. Ita de Missa contigit: quæ impiorū hominū doctrina mutata est in opus bonum, quod ipsi vocant opus operatum, quo apud deum sese omnia præsumunt posse. Inde processum est, ad extremū insaniæ: ut quia Missa ex vi operis operati valere mentiti sunt, adiecerunt, eam nō minus utilem esse cæteris, etiā si ipsi impio sacrifico noxia sit. Atque in hāc harenā fundauerunt suas applicationes, participationes, & fra-

ternitates, anniuersaria, & id genus infinita lucri & quęstus negotia.

Contra has laruas quia validæ sunt & multæ, penitusq; insederūt, nisi constantissima cura obseruaueris quid sit Missa, & pręcedentium fortiter memineris, vix subsistes. Audisti enim, Missam aliud non esse, quam promissionem diuinam, seu testamentum Christi, sacramento corporis & sanguinis sui commendatum. quod si verum est, intelligis: Non posse ipsum esse opus ullo modo, nec quicquam in ipso fieri: nec alio studio a quoquam tractari, quam sola fide. Fides autem nō est opus, sed magistra & vita operum. Quis enim est uspiam tam insanus, ut promissionem acceptam, aut testamentū donatū, vocet opus bonum quod suo testatori faciat accipiens? Quis est hæres, qui patri suo testatori existimet benefacere dum instrumenta testamēti cum hæreditate testata accipit? Quæ est ergo impia temeritas nostra, ut diuinū testamentum accepturi veniamus ut bonum opus ei facturi? Est ne ista ignorantia testamenti, & captiuitas tanti sacramenti omnibus lachrymis superior? Vbi de acceptis grati esse debemus venimus superbi, daturi accipienda, irridentes inaudita peruersitate donatoris misericordiam, dum hoc donamus ut opus quod accipimus ut donum: ut testator iam non suorum largitor bonorum, sed nostrorum fit acceptor, Vę impietati isti.

Quis vero unquā fuit tam demens, ut baptismum duceret esse bonum opus? aut baptisandus crederet, sese opus facere quod pro se & alijs deo offerret & cōmunicaret? Si ergo in uno aliquo sacramento & testamento nullum est opus bonum cōmunicabile alijs, nec in Missa erit. cum & ipsa non sit nisi testamentū & sacramentum. Vnde manifestus & impius error est, Missam pro peccatis, pro satisfactionibus, pro defunctis, aut quibuscunq; necessitatibus suis aut aliorū offerre seu applicare. Quod facillime intelligis esse euidentissime verum: si firmiter teneas, Missam esse promissionem diuinam, quæ nulli prodesse, nulli applicari, nulli suffragari, nulli cōmunicari potest nisi ipsi credenti soli, propria fide. Quis enim promissionem dei, quæ uniuscuiusq; singulariter exigit fidem, potest pro alio acceptare aut applicare? Nunquid possum alteri promissionem dei dare, etiam non credenti? aut possum pro alio credere? aut possum facere ut alius credat? At hæc fieri oportet, si Missam possum alijs applicare & communicare: cum in Missa non sint nisi ista duo, promissio diuina, & fides humana quæ accipiat quod illa promittit. Quod si verum est, potero etiam pro alijs audire Euangelium & credere: potero pro alio baptisari: potero pro alio absolui a peccatis: potero & pro alio communicare de

altaris sacramento: potero (ut & illorũ sacramenta percenseã) pro alio ducere uxorẽ, ꝑ alio fieri sacerdos, ꝑ alio cõfirmari, ꝑ alio inungi.

Deniq;, cur Abraham non pro omnibus Iudæis credidit? cur exigitur a Iudæis singulis fides in eandem promissionem Abrahæ creditam? Stet ergo insupabilis veritas, ubi promissio diuina est, ibi unusquisq; pro se stat, sua fides exigitur, quisq; pro se rationem reddet, & suum onus portabit, sicut dicit Marci ult. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit: qui autem non crediderit, cõdemnabitur. Ita & Missam unusquisq; tantum sibi potest utilem facere fide propria, & pro nullis prorsus cõmunicare. Sicut sacerdos nulli pro alio potest sacramentum ministrare, sed cuilibet seorsum idem sacramentũ ministrat. Sunt enim sacerdotes consecrando & ministrando ministri nostri, per quos non offerimus bonum opus, aut communicamus actiue, sed per eos promissiones & signum accipimus, & communicamur passiue: id quod in laicis hactenus permansit. Nam, hi non dicuntur bonum facere, sed accipere. Sacerdotes vero abierunt in impietates suas, facto sibi bono opere, quod communicent & offerant ex sacramento & testamento dei, quo bonum acceptum oportuit.

Sed dices, Quid? Nunquid subuertes omnium Ecclesiarum & Monasteriorum usum & sensum, quibus per tot sæcula inualuerunt, fundatis super Missam, anniuersarijs, suffragijs, applicationibus, cõmunicationibus &c. hoc est, pinguissimis redditibus? Respondeo, Hoc est, quod de captiuitate Ecclesiæ scribere me compulit. Sic enim venerabile testamentum dei, in impijssimi quæstus seruitutem coactum est per impiorum hominum opiniones & traditiones: qui omisso verbo dei, sui cordis nobis cogitationes proposuerunt, & orbem seduxerunt. Quid mihi de multitudine & magnitudine errantium? Fortior o͞im est veritas. Si potes Christũ negare q̃ docet, Missam esse testamentum & sacramentũ, volo illos iustificare. Deinde, si potes dicere, eũ facere opus bonũ q̃ recipit beneficiũ testamẽti, aut utit in hoc ipsum sacramẽto promissiõis: volo mea libẽs damnare. Cũ aũt neutrũ possis: q̃d dubitas, cõtempta turba ad malũ eunte, dare gloriã deo, & veritatem eius confiteri? Esse scilicet hodie sacerdotes oẽs in sententia peruersa, quicũq; Missam pro opere ducunt, quo succurrant suis aut aliorũ, siue mortuorũ, siue viuorũ necessitatibus. Inaudita & stupenda dico. Sed Missam si intuearis q̃d sit, vera me esse locutũ cognosces. Hoc fecit illa nimia securitas, qua irã dei in nos grassantẽ nõ intelleximus.

Hoc autem facile admitto, Orationes, quas ad Missam percipiendam congregati corã deo effundimus, esse bona opera, seu beneficia.

quę nobis mutuo impartimus, applicamus & cõmunicamus, & pro inuicem offerimus. Sicut Iacobus nos docet, Orare pro inuicẽ, ut saluemur. Et Paulus .i. Timot. ij. præcipit fieri obsecrationes, orationes, postulationes pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus q in sublimitate sunt cõstituti. Hæc enim non sunt Missa, sed opera Missæ: si tamen opera vocari debent, orationes cordis & oris. quia fiunt ex fide in sacramento percepta vel aucta. Non enim Missa vel promissio dei impletur orando, sed solum credendo. Credentes aũt oramus, & quodlibet opus bonum facimus. Sed quis sacerdotũ hoc nomine sacrificat, ut solas orationes arbitretur sese offerre? Omnes imaginantur sese offerre ipsum Christum deo patri, tanquã hostiã sufficientissimam, & bonum opus facere omnibus: quibus proponunt prodesse. quia confidunt in opere operati, quod orationi non tribuũt. Sic paulatim errore crescente, id quod orationum est tribuerunt sacramento: & quod recipere beneficiũ debent, id obtulerunt deo.

Quare acute discernendũ est, inter testamentũ, sacramentũq; ipsum, & inter orationes quas simul oramus. Nec id solum, sed scire quoq; oportet, orationes prorsus nihil valere, nec oranti ipsi, nec ijs pro quibus orantur: nisi primum testamentũ fide perceptum sit: ut fides oret, quæ sola exauditur. sicut Iacobus .i. cap. docet. Adeo longe aliud est est oratio quã Missa. Orationẽ possum extendere in quotquot voluero: Missam nemo accipit, nisi qui per seipsum credit, & tantũ quantũ credit: nec potest dari, siue deo siue hominibus: sed solus deus per ministerium sacerdotis dat eam hominibus: qui accipiunt eam fide sola, sine ullis operibus aut meritis. Neq; enim ullus audeat tantum insanire, ut dicat bonũ opus facere eum, qui pauper & indigens venit accepturus de manu diuitis beneficiũ. At Missa (ut dixi) beneficiũ est promissionis diuinę, per manũ sacerdotũ oĩbus hominibus exhibitum.

¶ Est ergo certũ, Missam non esse opus alijs cõmunicabile, sed obiectũ (ut dicitur) fidei propriæ cuiusq; alendæ & roborandæ. Iam & alterum scandalum amouendum est, quod multo grandius est & speciosissimum. Id est, quod Missa creditur passim esse sacrificium quod offertur deo. In quam opinionem & verba Canonis sonare videtur, ubi dicitur. Hæc dona, hæc munera, hęc sancta sacrificia. Et infra, hãc oblationem. Item, clarissime postulatur, ut acceptum sit sacrificium, sicut sacrificium Abel &c̃. Inde Christus hostia altaris dicitur. Accedunt his dicta sanctorum patrum, tot exempla, tantusq; usus per orbem constanter obseruatus.

His omnibus, quia pertinacissime insederunt, oportet constantissi-

me opponere verba & exemplũ Christi. Nisi enim Missam obtinuerimus esse promissionem Christi, seu testamentũ, ut verba clare sonant, totum Euangelium & uniuersum solatiũ amittimus. Nihil cõtra haec verba permittamus praeualere, etiam si angelus de coelo aliud docuerit. Nihil enim de opere vel sacrificio in illis continetur. Deinde, & exemplum Christi pro nobis stat. Non enim Christus in coena nouissima, cum institueret hoc sacramentũ & conderet testamentũ, ipsum obtulit deo patri, aut ut opus bonum pro alijs perfecit, sed in mensa sedens singulis idem testamentũ proposuit, & signũ exhibuit. Iam Missa quanto vicinior & similior primae omnium Missę quam Christus in coena fecit, tanto Christianior. At Missa Christi fuit simplicissima sine ulla vestium, gestuum, cantuum, aliarumq; cerimoniarum pompa: ubi si necesse fuisset eam offerri ut sacrificium, non plene eam instituisset.

Non quod calumniari debeat ullus uniuersam Ecclesiã, quae multis alijs ritibus & cerimonijs Missam ornauit & ampliauit: sed hoc volumus: ne quis cerimoniarũ specie falsus, ac multitudine pompae impeditus, simplicitatẽ Missae amittat. & reuera transsubstantiationẽ quandam colat, si amissa substantia simplici Missae, in accidentibus multiplicibus pompae haereat. Nam, quicquid ultra verbũ & exemplum Christi accessit, accidens Missę est: quorum quodlibet non alio loco ducere debemus, quam quo loco nunc ducimus, Monstrantias (quas vocant) & pallia altaris, quibus ipsa hostia continetur. Quare sicut repugnat testamentũ distribui, seu promissionem accipere, & sacrificare sacrificiũ: ita repugnat Missam esse sacrificiũ. cum illam recipiamus, hoc vero demus. Idem aũt simul recipi & offerri nõ potest, nec ab eodem simul dari & acceptari. Non magis certe, quã oratio & impetrata res queunt idem esse, nec idem sit orare & orata accipere.

Quid ergo dicemus ad Canonem & autoritates patrum? Primum respondeo. Si nihil habetur quod dicatur, tutius est oĩa negare, quam Missam concedere opus aut sacrificiũ esse. ne verbũ Christi negemus, fidem simul cum Missa pessundantes. Tamen quo seruemus & eos, dicemus ex Apostolo .i. Corinth. xi. nos doceri, solitos fuisse fideles Christi ad Missam congregatos, secum afferre cibum & potum (quas collectas vocabant) quae distribuerentur in omnes egentes, exemplo Apostolorum Act. iiij. e quibus sumebatur id quod consecrabatur panis & vini pro sacramento. Et quia haec omnia sanctificabantur ꝑ verbum & orationem ritu hebraico, quo leuabantur sursum, ut in Mosę legimus, relicta sunt verba & ritus leuandi seu offerẽdi, abolito

iam dudum usu conferendi & colligendi ea quæ offerrentur seu leuarentur. Sic Ezechias Esa. xxxvij. iubet Esaiam leuare orationem in conspectu dei pro reliquijs. Et psal. Extollite manus vestras in sancta. Item Ad te leuabo manus meas. i. Timot. ij. Leuātes puras manus in omni loco. Quare vocabula sacrificij, seu oblationis, referri debent non ad sacramentū & testamnutū, sed ad collectas ipsas. Vnde & reliquū est, vocabulum Collectæ, pro precibus in Missa dictis.

Idem facit, quod sacerdos mox cōsecrato pane & calice, eleuat eundem: quo non sese offerre aliquid deo ostendit, cum nullo verbo tum meminerit hostiæ seu oblationis. Sed est & idipsum, vel reliquū ritus hebraici, quo leuabantur quę cum gratiarumactionibus accepta deo referebantur. Vel admonitio nostri, quo prouocemur ad fidem testamenti huius: quod tum verbis Christi protulit & exhibuit, ut simul et signum eiusdem ostendat, & oblatio panis proprie respondeat huic demonstratiuo, Hoc est corpus meum, nosq; circumstantes ceu alloquatur hoc ipso signo. Sic oblatio calicis proprie respondeat huic demonstratiuo, Hic calix noui testamenti &c̄. Fidem enim in nobis sacerdos excitare debet ipso eleuandi ritu. Atq; utinam ut in oculis nostris manifeste eleuat signum seu sacramentum, ita simul auribus nostris aperta altaq; voce pronunciaret & verbum seu testamētum: idq; in qualibet populorum lingua, quo fides exercitaretur efficacius. Cur enim liceat Græce & Latine & Hebraice Missam perficere, & non etiam Alemanice, aut alia quacunq; lingua?

Quocirca, obseruent sese sacerdotes hoc perdito periculosissimoq; sæculo qui sacrificant. Primū, ut verba Canonis maioris & minoris, cum Collectis, quæ aperte nimis sacrificium sonant, dirigant non ad sacramentū, sed vel ad ipsum panem & vinum consecrandum, vel ad orationes suas. Panis enim & vinum antea offeruntur ad benedicendum, ut per verbum & orationem sanctificentur. Postquam aūt benedictus & consecratus est, iam non offertur, sed accipitur dono a deo. Et in hoc negotio cogitet, Euangeliū esse præferendum omnibus Canonibus & Collectis, per homines compositis: Euangelium aūt non sinit Missam esse sacrificium, ut audisti.

Deinde, publice Missam perficiens, pręstituat sibi non aliud facere, quam se & alios communicare per Missam: simul tamen orationes suas pro se & alijs offerre cauens, ne Missam offerre præsumat. Qui vero priuatim Missas parat, præstituat sibi ut seipsum communicet. Prorsus nihil differt, nec plus facit Missa priuata, quam simplex cuiusq; laici de manu sacerdotis sumpta communio: exceptis orationibus, &

quod sibijpsi consecrat & ministrat, Re ipsa Missæ & sacramenti oẽs sumus æquales, sacerdotes, & laici.

Quod si postulatur ab alijs, votiuas (quas vocãt) celebrare: caueat, ne mercedem accipiat pro Missa, aut præsumat ullam votiuam sacrificare: sed studeat, hoc totum ad orationes referre, quas siue pro defunctis, siue viuẽtibus offerat, sic cogitans. Ecce ibo & mihi soli sacramentum suscipiam, sed inter suscipiendum pro illo & illo orabo, sic ut orationis non Missæ mercedem pro victu & amictu recipiat. Nec moueat, quod totus orbis contrarium & sensum & usum habeat. Euangelium certissimum habes, quo fretus facile cõtemnes hominum sensus & opiniones. Quod si me contemnens pergas Missam offerre, nõ solas orationes, scito me fuisse monitorem tibi fidelem, & in die iudicij excusatum, tuum portabis ipse peccatum. Dixi, quæ tibi dicere tenebar frater fratri in salutem: tibi proderunt seruata, tibi nocebunt neglecta. Quod si aliqui etiam damnarint hæc, illud Pauli respondeo, Mali vero homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

Ex isto nunc facile illud quiuis intelligit, quod usitatissimũ ex Grego. dicitur, Missam mali sacerdotis non minoris ducendam, quã boni cuiuscunq;. Nec sancti Petri meliorem fuisse, quã Iudæ traditoris, si sacrificassent. Hoc enim operculo suas impietates quidam velant, & hinc distinctionem operis operati, & operis operantis inuenerũt: quo secure ipsi male viuere, & alijs tamen benefacere præsumerent. Verum Gregorius recte dicit, at illi peruerse eum intelligunt. Verissimum est enim, per impios sacerdotes non minus de testamento & sacramento dari & accipi, quã per quosq; sanctissimos. Quis enim dubitat, Euangelium prędicari per impios? At Missa, est pars Euangelij, immo summa & cõpendium Euangelij. Quid est enim uniuersum Euangeliũ, quam bonum nunciũ remissionis peccatorũ? At quicquid de remissione peccatorũ & misericordia dei latissime & copiosissime dici potest, breuiter est in verbo testamenti comprehensum. Vnde, & conciones populares aliud esse non deberent, quam expositiones Missæ, id est, declarationes promissionis diuinæ huius testamẽti. hoc enim esset fidem docere, & vere Ecclesiam ædificare. At qui nunc Missam exponunt, in allegorijs humanarum cerimoniarum ludunt & illudunt.

Igitur, sicut impius potest baptisare, id est, verbum promissionis & signum aquæ super baptisandũ ferre: ita potest & promissionẽ huius sacramenti proferre & ministrare vescentibus, & simul ipse vesci: sicut Iudas traditor in cœna domini; manet tamen semp idẽ sacramentũ &

testamentum, quod in credente operatur suũ opus, in incredulo operatur alienum opus. Verum, in offerendo longe aliud agitur. Cum enim non Missa, sed orationes offerantur deo: clarum est, oblationes impij sacerdotis nihil valere. Sed (ut idem Grego. ait) cum is, qui indignus est ad deprecandum mittitur, animus iudicis ad deterius prouocatur. Non ergo sunt confundenda illa duo, Missa, & oratio: sacramentum, & opus: testamentum, & sacrificium. Quia alterum venit a deo ad nos per ministerium sacerdotis, & exigit fidem. Alterum procedit a fide nostra ad deum per sacerdotem, & exigit exauditionem. Illud descendit, hoc ascendit: ideo, illud non requirit necessario dignũ & pium ministrum, hoc vero requirit. quia deus peccatores non exaudit, qui nouit per malos benefacere, sed nullius mali acceptat opus. sicut monstrauit in Cayn. & Prouerb. xv. dicitur, Victimę impiorum abominabiles domino. Roma. xiiij. Omne quod non est ex fide, peccatum est.

Vt autem finem huius primæ partis faciamus, reliqua producturi, ubi impugnator insurrexerit, Concludimus ex omnibus his, quibus nam Missa sit parata, & qui digne communicent. Nempe soli ij qui tristes, afflictas, pturbatas, cõfusas & erroneas non habẽt cõscientias. Nam, verbum diuinæ promissionis huius sacramenti cum exhibeat peccatorum remissionem, secure accedit quicunq; peccatorum suorũ vexatur siue morsu, siue titillatione, Est enim testamentum hoc Christi medicina unica, præteritorum, præsentium, & futurorum peccatorũ: modo indubitata fide ei adhæseris, & credideris tibi gratuito dari id quod verba testamenti sonant. Quod si non credideris, nusquam, nunquam, nullis operibus, nullis studijs, conscientiam poteris pacare. Fides enim sola est pax conscientiæ, infidelitas autem sola, turbatio conscientiæ.

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

¶ Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum diuitias misericordiæ suæ saltem hoc unicum sacramentum seruauit in Ecclesia sua illibatum & incontaminatum a cõstitutionibus hominum, liberumq; fecit omnibus gẽtibus, omniumq; hominum ordinibus; nec passus est & ipsum teterrimis quæstus & impijssimis superstitionũ portentis opprimi: eo scilicet cõsilio usus, q̃d paruulos,

qui auaritiæ & superstitionis capaces non sunt, eo voluit initiari, & simplicissima fide verbi sui sanctificari: quibus & potissimum hodie prodest baptismus. Nam, si adultis & maioribus donandũ esset hoc sacramentũ, non videtur potuisse & eius perseuerari virtus & gloria, præ tyrannide Auaritiæ & Superstitionis, quæ omnia diuina nobis supplantauit. Inuenisset sine dubio & hic prudentia carnis suas præparationes & dignitates: deinde reseruationes, restrictiões, & si qua sunt similia rhetia pecuniarũ, quibus aqua non vilior, quam nunc membranæ, venderetur.

Verum, ubi virtutem Baptismi in paruulis non potuit Satan extinguere, præualuit tamen ut in omnibus adultis extingueret: ut iam fere nemo sit qui sese baptisatum recordetur, nedum glorietur. tot repertis alijs vijs remittendorũ peccatorũ, & in cœlum veniendi. Præbuit his opinionibus occasionem verbũ illud periculosum diui Hieronymi, siue male positum, siue male intellectũ: quo pœnitentiã appellat secundam post naufragium tabulam. quasi baptismus non sit pœnitentia. Hinc enim, ubi in peccatũ lapsi fuerint, de prima tabula seu naue desperantes velut amissa, secundæ tantum incipiunt niti & fidere tabulę, id est, pœnitentiæ. Hinc nata sunt votorũ, religionũ, operũ, satisfactionum, peregrinationũ, indulgentiarũ, sectarũ infinita illa onera: & de ijs maria illa librorum, quæstionum, opinionum, traditionũ humanarum, quas totus mũdus iam non capit: ut incomparabiliter peius habet Ecclesiam dei ea tyrannis, quam unquam habuit synagogam, aut ullam nationem sub cœlo.

At Pontificũ erat hæc omnia tollere, & Christianos omni cura ad synceritatẽ baptismi reuocare: quo intelligerent, quid essent, & quid facere Christianos oporteat. Verum, unum est hodie eorũ officiũ, populos quam longissime abducere a baptismo, & diluuio tyrannidis suæ oẽs immergere: & facere, ut populus Christi (sicut Propheta ait) obliuiscatur eius imperpetuum. O infelices omnes, qui hodie pontificum nomine censentur: qui non modo nihil sciunt nec faciunt quod Pontifices decet, sed ignorant quoq; quid scire & facere eos oporteat. Et implent illud Esaie. lvi. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt uniuersi: ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: omnes declinauerunt in viam suam, unusquisq; ad auaritiam suam &c̃.

¶ Primũ itaq; in Baptismo obseruanda est diuina promissio, quæ dicit. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Quæ promissio præferenda est incomparabiliter uniuersis pompis operũ, votorum, religionum, & quicquid humanitus est introductũ. Nam in hac pen

det uniuersa salus nostra. Sic autem est obseruanda, ut fidem exerceamus in ea: prorsus non dubitantes, nos esse saluos postquam sumus baptisati. Nam nisi hæc assit aut paretur fides, nihil ꝓdest baptismus: immo obest, nõ solũ tum cum suscipitur, sed toto post tempore vitæ. incredulitas enim eiusmodi, mendacem arguit promissionem diuinam, quod est summũ omniũ peccatorum. Hoc exercitium fidei si apprehenderimus, statim intelligemus, quam arduum sit credere promissioni huic diuinæ. Humana enim imbecillitas peccatorũ suorum sibi conscia, difficillime omnium credit se esse saluam aut saluandam: & tamen nisi id credat, saluari non poterit. quia non credit veritati diuinæ promittenti salutem.

Hæc erat prædicatio sedulo inculcanda populo, assidue recantanda ista promissio, semper repetendus baptismus, iugiter excitanda fouendaq; fides. Sicut enim semel sup nos lata diuina hac promissione, usq; ad mortem veritas eius perseuerat: ita fides in eandem nunquam debet intermitti, sed usq; ad mortem ali & roborari, peepetua memoria promissionis eiusdẽ in baptismo nobis factæ. Quare, dum a peccatis resurgimus siue pœnitemus, non facimus aliud quam quod ad baptismi virtutem & fidem unde cecideramus reuertimur: & ad promissionem tunc factam redimus quam per peccatum deserueramus. Semper enim manet veritas promissionis semel factæ, nos extenta manu susceptura reuersos. Atq; id, ni fallor, volunt qui obscure dicunt, Baptismum esse primum & fundamentum omnium sacramentorũ, sine quo nullum queat aliorum obtineri.

Proinde, non parum profuerit, si pœnitẽs primo omniũ baptismi sui memoriam apprehendat, & promissionis diuinæ quam deseruit, cum fiducia recordatus, eandem confiteatur domino: gaudens se tantum adhuc in præsidio habere salutis ꝙ baptisatus sit: detestansq; suã impiam ingratitudinẽ, quod a fide & veritate eiusdem defecerit. Mire enim cor eius confortabitur, & ad spem misericordiæ animabitur, si consyderet diuinam promissionem sibi factã, quam impossibile est mentiri, adhuc integram & non mutatam, nec mutabilem ullis peccatis esse, sicut Paulus dicit. ij. Timot. ij. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. Hæc inquam veritas dei, cum seruabit, ita ut si cætera omnia ruant, hæc tamen eum credita non derelinquet. Habet enim per hanc, quod insultanti aduersario opponat: habet, quod turbantibus peccatis conscientiam obijciat: habet, quod horrori mortis & iudicij respõdeat. Habet deniq;, quod uniuersis tentationibus solatium sit. Nempe, hanc unam veritatem, dicens; Deus

est verax in promissionibus suis, cuius signum in baptismo suscepi, Si deus pro me, quis contra me?

Si enim filij Israel ad pœnitentiam reuersuri, primo omnium exitũ de Aegypto memorabant: & hac memoria ad deũ, qui eduxerat eos, reuertebantur: quę memoria & hoc ipsum præsidium eis toties a Mose inculcatur, & a David repetitur: quanto magis nos nostrum de Aegypto nostra exitum debemus memorare, & eius memoria redire ad eum qui nos eduxit per lauacrum regenerationis nouæ, cuius memoria in hoc ipsum nobis cõmendata est. Id quod omniũ cõmodissime fieri in sacramento panis & vini potest. Sic enim olim tria ista sacramenta, pœnitentia, baptismus, panis, simul eodem officio frequentabantur, & alterum alterum iuuabat. Ita legitur de quadam sancta virgine, quæ quoties tentabatur, non nisi Baptismo suo repugnabat, dicens breuissime, Christiana sum. Intellexit enim hostis statim virtutẽ baptismi & fidei, quæ in veritate dei ꝓmittẽtis pẽdebat, & fugit ab ea.

Ita vides, quam diues sit homo Christianus siue baptisatus, qui etiã volens non potest perdere salutem suã quantiscunq; peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas. Cætera omnia, si redeat, vel stet fides in promissionem diuinam baptisato factã, in momento absorbentur per eandẽ fidẽ: immo veritatem dei, quia seipsum negare non potest, si tu eum confessus fueris, & promittenti fideliter adhæseris. Contritio aũt, & peccatorũ confessio, deinde & satisfactio, & omnia illa hominum excogitata studia, subito te deserent, & infeliciorem reddent, si oblitus veritatis huius diuinæ in ipsis tete distenderis. Vanitas enim vanitatum & afflictio spiritus est, quicquid extra fidem veritatis dei laboratur.

Simul vides, quam periculosum, immo falsum sit opinari, pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragiũ: & quam perniciosus sit error, putare per peccatum excidisse vim baptismi, & nauem hanc esse illisam. Manet illa una solida, & inuicta nauis, nec unquam dissoluitur in ullas tabulas, in qua omnes vehuntur qui ad portum salutis vehuntur, quæ est veritas dei in sacramentis promittens. Hoc sane fit, ut multi e naue temere in mare prosiliãt & pereãt. hi sunt q deserta promissionis fide, in peccatũ sese præcipitant. Verũ, nauis ipsa permanet & transit integra cursu suo: quod si qua gratia ad nauẽ reuerti potest, nulla tabula, sed solida ipsa naue feretur ad vitã. hic est, q ad promissionẽ dei stabilẽ & manentẽ per fidẽ reuertit. Vnde Petrus .i. Pet .i. arguit eos q peccãt, quod obliuionẽ accipiant purgationis veterũ delictorũ suorum: sine dubio, ingratitudinem accepti baptismi, & impietatem

infidelitatis eorum taxans.

Quid ergo prodest, de baptismo tam multa scribere, & hanc fidem promissionis non docere? Omnia sacramēta ad fidem alendam sunt instituta: & hanc ipsam adeo non tangunt, ut etiam asserant impij homines, non debere hominem esse certum de remissione peccatorum, seu gratia sacramentorū. qua impietate orbem totū dementant, & sacramentū baptismi, in quo stat prima gloria conscientiæ nostræ, funditus extinguunt, nedum captiuant: interim insaniētes in miseras animas suis contritionibus, anxijs confessionibus, circumstantijs, satisfactionibus, operibus, & id genus infinitis nugis. Esto ergo prudens lector, immo contemptor Magistri sententiarū libro quarto, cū omnibus suis scribentibus: qui tantum de materia & forma sacramentorū scribunt: dum optime scribunt. id est, mortuam & occidentem literā sacramentorū tractan. Cæterum spiritū, vitam & usum, id est, promissionis diuinæ veritatē & nostrā fidem prorsus intactas relinquunt.

Vide itaqꝫ, ne te fallant operum pompæ, & humanarum traditionum fallaciæ: ut veritati diuinæ & fidei tuæ non facias iniuriam. A fide sacramentorum tibi incipiendū est, sine ullis operibus, si saluus fieri voles. fidem aūt ipsa sequētur opera, tantū ne vilem habeas fidem, quæ opus est omniū operū excellentissimū & arduissimū: quo solo, etiam si cæteris omnibus carere cogereris, seruaberis. Est enim opus dei, non hominis. sicut Paulus docet. Cætera nobiscū & per nos operatur: hoc unicum in nobis, & sine nobis operatur.

Ex his perspicue discernere possumus, quid inter ministrum hominem, & autorē deum intersit in baptisando. Homo enim baptisat, & non baptisat. Baptisat, quia perficit opus, dum mergit baptisandum. Non baptisat, quia non fungitur in eo opere sua autoritate, sed vice dei. Vnde oportet nos baptismum de manu hominis non aliter suscipere, quam si ipse Christus, immo ipse deus nos suis proprijs manibus baptisaret. Non enim hominis est, sed Christi & dei baptismus quem recipimus per manū hominis. Sicut quęlibet alia creatura qua utimur per manum alterius, non est nisi dei. Caue ergo sic discernas baptismū, ut externum homini, internū deo tribuas: utrunqꝫ soli deo tribue, nec conferentis personam aliam, quā instrumentū vicariū dei accipe, per quod dominus in cœlo sedens, te in aquam suis manibus proprijs mergit: & remissionem peccatorum promittit in terris, voce hominis tibi loquens per os ministri sui.

Hoc & ipsa verba tibi dicunt, cum dicit, Ego baptiso te in nomine patris, & filij & spiritus sancti Amen. Non dicit, Ego baptiso te in nō

mine meo. Quaſi dicat:id quod facio,non mea autoritate,ſed vice & nomine dei facio:ut non aliter habeas,quam ſi ipſe dominus viſibiliter feciſſet. Autor & miniſter diuerſi ſunt, ſed opus idem utriuſq;,immo ſolius autoris,per miniſteriū meum. Sic enim ego arbitror,In nomine,referre perſonam autoris. ut non tantū ſit nomen domini prætendere & inuocare in opere, ſed ipſum opus tanquam alienum,alterius nomine & vice implere. Quo tropo Matt. xxiiij. Chriſtus dicit, Multi venient in nomine meo. Et Ro.i.Per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum,ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Hanc ſententiam ego libentiſsime ſequor. quod ſit pleniſsimū ſolatij & efficax fidei adiutorium,noſſe ſe eſſe baptiſatū, non ab homine,ſed ab ipſa trinitate per hominem, qui nomīe eius rem gerat apud nos.Quo ceſſat illa ocioſa contentio, qua de forma baptiſmi (quam appellant ipſa verba)litigāt.Græcis dicētibus,Baptiſetur ſeruus Chriſti.Latinis,Ego baptiſo.Item alij rigidiſsime nugantes, damnāt ſic dici,Ego baptiſo te in nomine Ieſu Chriſti. quo ritu certum eſt Apoſtolos baptiſaſſe,ut in Actis apoſtolicis legimus:voluntq; nullam aliam deinceps valere quam iſtam. Ego baptiſo te in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti Amen. Sed fruſtra contendunt,nihil enim probant, ſua ſomnia duntaxat afferunt.Quocunq; modo tradatur baptiſmus, modo non in nomine hominis,ſed in nomine domini tradatur,vere ſaluum facit.Immo non dubitem,ſi quis in nomine domini ſuſcipiat:etiam ſi impius miniſter non det in nomine domini, vere baptiſatum eſſe in nomine domini.Non enim in conferentis tantū, quantum in ſuſcipientis fide vel uſu,ſita eſt virtus baptiſmi. Sicut legitur exemplum de quodam Mimo, per iocum baptiſato. Iſtas & ſimiles diſputationum & quæſtionum anguſtias,fecerunt nobis ij qui fidei nihil,operibus aūt ritibuſq; omnia tribuerunt. cum ſoli fidei omnia & nihil ritibus debeamus, quæ nos facit liberos ſpiritu ab oībus iſtis ſcrupulis & opinionibus.

¶ Alterum quod ad baptiſmū pertinet, eſt ſignum ſeu ſacramentū quod eſt,ipſa merſio in aquam, unde & nomen habet.Nam baptiſo græce,mergo latine,& baptiſma merſio eſt.Dictū eſt enim,iuxta promiſsiones diuinas dari & ſigna, quæ id figurent quod verba ſignificant,ſeu ut recentiores dicunt, ſacramentū efficaciter ſignificat:quod quale ſit videbimus.Arbitrati ſunt quamplurimi, eſſe aliquam virtutem occultam ſpiritualem in verbo & aqua quæ operetur in anima recipientis gratiam dei. His alij contradicentes ſtatuunt,nihil eſſe vir-

curis in sacramentis, sed gratiam a solo deo dari, qui assistit ex pacto sacramentis a se institutis. Omnes tamen in hoc concedunt, sacramenta esse efficacia signa gratiæ. ad quod hoc unico mouentur argumento. Non uideri alioqui qua ratione nouæ legis sacramenta præstarent uetustis, si solũ significarent. Et hinc impulsi sunt tantum tribuere sacramentis nouę legis, ut prodesse ea statuerẽt, etiã ijs qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidẽ aut gratiã, sed sufficere, non posuisse obicem, hoc est, actuale propositum denuo peccandi.

Hæc aũt, quia sunt impia & infidelia, contra fidem & naturã sacramentorũ pugnantia, diligenter sunt cauenda & fugienda. Error enim est, sacramẽta nouæ legis differre a sacramentis ueteris legis. penes efficaciam significationis, utraq; æqualiter significabant. Idem enim deus, qui nos nunc per baptismum & panem saluat, saluauit Abel per sacrificium, Noe per arcum, Abraham per circumcisionem, & alios omnes per sua signa. Nihil itaq; differt sacramentum ueteris & nouæ legis quo ad significationem, modo ueterem legem appelles quicqd in patriarchis & alijs patribus tempore legis operatus est deus. Nam ea signa quę in patriarchis & patribus facta sunt, longe sunt discernenda a figuris legalibus quas Moses in lege sua instituit: quales sunt, ritus sacerdotales in uestibus, uasis, cibis, domibus & similibus. ab his enim non modo longissime differunt nouæ legis sacramenta, sed & ipsa signa, quæ pro tempore deus patribus dedit in lege uiuentibus. quale fuit Gedeonis in uellere, Manue in sacrificio, quale & Isaias obtulit Achas, Isa. vij. in ijs enim simul promittebatur aliquid, quo fides in deum exigebatur.

In hoc ergo differunt legales figuræ a signis nouis & uetustis: q̃ legales figuræ non habent annexum uerbũ promissionis quod fidem exigat, unde non sunt signa iustificationis. quia non sunt sacramenta fidei, quę sola iustificant, sed sunt sacramenta operis tantum. Tota ẽni eorum uis & natura erat, opus, nõ fides. Qui enim ea faciebat, implebat ea, etiam sine fide operans. At nostra, & patrũ signa seu sacramenta habent annexum uerbũ promissionis, quod fidem exigit, & nullo opere alio impleri potest: ideo sunt signa seu sacramenta iustificationis, quia sunt sacramenta iustificantis fidei & non operis. unde & tota eorũ efficacia est ipsa fides, nõ operatio. Qui enim eis credit, is implet ea, etiam si nihil operetur. Inde prouerbiũ illud, Non sacramentũ, sed fides sacramenti iustificat. Sic circuncisio non iustificauit Abraham & semen eius, & tamen Apostolus eam appellat signaculum iustitiæ fidei. Quia fides in promissionem, cui iuncta fuit circuncisio, iustifica-

bat & implebat id quod circuncisio significabat. Fides enim fuit circuncisio præputii cordis in spiritu, quam figurabat circuncisio carnis in litera. Sic sacrificiū Abel plane non eum iustificabat, sed fides, qua se deo totum obtulit, quā sacrificiū externū figurabat.

Ita baptismus neminem iustificat, nec ulli prodest, sed fides in verbum promissionis, cui additur baptismus; hæc enim iustificat, & implet id quod baptismus significat. Fides enim est submersio veteris hominis, & emersio noui hominis. Quare fieri non potest, ut sacramenta noua differant ab antiquis sacramentis. Habent enim æque promissiones diuinas, & eundē spiritū fidei: licet a figuris antiquis incōparabiliter differant, propter verbū promissionis, quod est medium unicum & efficacissimū differentiæ. Sicut & nunc pompa vestium, locorum, ciborum & infinitarū ceremoniarum sine dubio figurat egregia in spiritu implenda: & tamen quia nullum adest eis verbum diuinæ promissionis, nulla ratione cum signis baptismi & panis conferri possunt: nec iustificant, aut prosunt ullo modo. cum impletio eorū sit ipse usus, seu opus eorū sine fide. dum enim fiunt, seu aguntur, implentur. Sicut & Apostolus Colos. ij. de eis dicit, quæ omnia ipso pereunt usu, iuxta præcepta & doctrinas hominum &c. At sacramenta non implentur dum fiunt, sed dum creduntur.

Ita nec verum esse potest, sacramentis inesse vim efficacem iustificationis, seu esse ea signa efficacia gratiæ. Hæc enim omnia dicuntur in iacturam fidei, ex ignorantia promissionis diuinæ. Nisi hoc modo efficacia dixeris, quod si assit fides indubitata, certissime & efficacissime gratiam conferant. At non hoc modo efficaciam illis tribui probat, quod ea prodesse dicunt omnibus etiam impijs & incredulis, modo non ponāt obicem. quasi ipsa incredulitas, non sit omnium obstinatissimus & hostilissimus obex gratiæ. adeo ex sacramento præceptū, ex fide opus facere moliti sunt. Nam, si dat gratiam mihi sacramentū, quia suscipio: iam vere ex opere meo, non ex fide gratiam obtineo: nec promissionem in sacramento apprehendo, sed solum signum institutū & præceptū a deo. Ita clare vides, quā nihil sacramēta intellecta sunt sententionarijs Theologis: quod nec fidei, nec promissionis ullā in sacramētis rationē habuerint, tantū in signo & usu signi hærentes, & ex fide in opus, ex verbo in signū nos rapiētes: q̄ re (ut dixi) sacramenta nō modo captiuauerūt, sed penitus, q̄d in eis fuit, aboleuerunt.

Nos ergo aperiētes oculū discamus, magis verbum quā signum, magis fidem quam opus, seu usum signi obseruare. Scientes, ubicunque est promissio diuina, ibi requiri fidem. Esseque utrunque tam necessariū,

ut neutrum sine utro efficax esse posit. Neq; enim credi potest, nisi assit promissio: nec promissio stabilitur, nisi credatur. ambæ vero si mutuæ sint, faciunt veram & certissimam efficaciam sacramentis. Quare efficaciam sacramenti citra promissionem & fidem quęrere, est frustra niti, & damnationem inuenire. Sic Christus. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit: qui non crediderit, condemnabitur. Quo monstrat, fidem in sacramento adeo necessariam, ut etiam sine sacramento seruare posit. ideo noluit adijcere, Qui non crediderit, & non baptisatus fuerit.

Significat itaq; baptismus duo, mortem, & resurrectionem: hoc est, plenariam consumatamq; iustificationem. Quod enim minister puerum immergit in aquam, mortem significat: quod aũt rursum educit, vitam significat. Ita Paulus Ro. vi. exponit. Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem: ut quemadmodũ Christus resurrexit ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hanc mortem & resurrectionẽ appellamus nouã creaturam, regenerationem, & spiritualem natiuitatem: quam non oportet allegorice tantum intelligi de morte peccati & vita gratiæ, sicut multi solent, sed de vera morte & resurrectione. Non enim baptismus significatio ficta est. Neq; peccatum moritur, neq; gratia surgit plene, donec corpus peccati, quod gerimus in hac vita, destruatur. ut ibidem Apostolus dicit. N[illegible]m donec in carne sumus, desyderia carnis mouent & mouent. Quare dum incipimus credere, simul incipimus mori huic mundo, & viuere deo in futura vita, ut fides vere sit mors & resurrectio, hoc est, spiritualis ille baptismus, quo immergimur & emergimus.

Quid ergo baptismo tribuitur ablutio a peccatis, vere quidem tribuitur: sed lentior & mollior est significatio, quam ut baptismum exprimat, qui potius mortis & resurrectionis symbolum est. Hac ratione motus, vellẽ baptisandos penitus in aquam immergi, sicut sonat vocabulũ & signat mysteriũ: non quod necessariũ arbitrer, sed quod pulchrum foret, rei tam perfectæ & plenæ signum quoq; plenum & perfectũ dari, sicut & institutũ est sine dubio a Christo. Peccator enim nõ tam ablui quam mori debet: ut totus renouetur in aliam creaturã, & ut morti ac resurrectioni Christi respondeat, cui per baptismũ commoritur & corresurgit. Licet enim posis Christum dicere ablutum a mortalitate, dum mortuus est & resurrexit: segnius tamen dixeris, quã si in totum mutatũ & renouatũ dixeris: ita ardentius est, per baptismũ nos significari omnibus modis mori & resurgere in æternam vitam, quam ablui a peccatis.

Hic iterum vides, Baptismi sacramentũ etiam quo ad signum non esse momentaneũ aliquod negotium, sed perpetuum. Licet enim usus eius subito transeat, tamen res ipsa significata durat usq; ad mortem, immo resurrectionem in nouissimo die. Quamdiu enim viuimus, semper id agimus quod baptismus significat, id est, morimur & resurgimus. Morimur inquã non tantũ affectu & spiritualiter, quo peccatis & vanitatibus mundi renunciamus: sed reuera, vitam hanc corporalem incipimus relinquere, & futuram vitam apprehendere, ut sit realis (q̃d dicũt) & corporalis quoq; transitus ex hoc mũdo ad patrẽ.

Quare nobis cauendum est ab ijs, qui baptismi vim eo redegerunt tenuitatis & paruitatis, ut gratiã in eo dicant quidem infundi, sed postea per peccatũ effundi: tum alia via, ac iam quasi baptismo penitus irrito facto ad cœlum eundũ. Non sic tu arbitrabere, sed intelliges eã esse baptismi significationem, qua moriaris & viuas; ideo non posse te siue per pœnitentiam, siue per quancunq; aliam viam redire, nisi ad vim baptismi, ac denuo illud facere quod baptisatus es ut faceres, quodq; baptismus tuus significabat. Nunquã fit baptismus irritus, donec desperans redire ad salutẽ nolueris. Aberrare quidẽ poteris ad tempus a signo, sed non ideo irritum est signũ. Ita semel es baptisatus sacramentaliter, sed semper baptisandus fide, semper moriendũ, semperq; viuendũ. Baptismus totum corpus absorbuit, & rursus edidit: ita res baptismi totam vitam tuam cum corpore & anima absorbere debet, & reddere in nouissimo die, indutam stola claritatis & immortalitatis. Itaq; nunq̃ sine baptismi tam signo quam re ipsa sumus, immo semper sumus baptisandi magis ac magis, donec signum perfecte impleamus in nouissimo die.

Intelligis ergo, quicquid in hac vita gerimus, quod ad mortificationem carnis & viuificationem spiritus valet, ad baptismũ pertinere: & quo breuius a vita absoluimur, eo citius baptismũ nostrum impleamus: & quo atrociora patimur, eo felicius baptismo respõdeamus. Ideoq; Ecclesiam tunc fuisse felicissimam, quando martyres mortificabantur omni die, & æstimabantur sicut oues occisionis. tunc enim regnabat in Ecclesia virtus baptismi pleno imperio: quã hodie ignoramus etiam, præ multitudine operum & doctrinarum humanarum. Quicquid enim viuimus, Baptismus esse debet, & signũ seu sacramentum baptismi implere. cũ a cæteris omnibus liberati, uni tantũ baptismo simus addicti, id est, morti & resurrectioni.

Hanc gloriam libertatis nostræ, & hanc scientiam baptismi esse hodie captiuam, cui possumus referre acceptum, quam uni tyrannidi

Romani pontificis? qui, ut pastorem primum decet, unus omniũ maxime debuit esse prędicator & assertor huius libertatis & scientię, sicut Paul⁹.ij.Corint.iiij. dicit. Sic nos existimet homo sicut ministros christi, & dispensatores mysteriorum seu sacramentorum dei. Ipse solũ id agit, ut suis decretis & iuribus opprimat, & in potestatis suę tyrannide captiuos illaqueet. Obsecro, quo iure (ut non dicam, quam impie & damnabiliter hæc mysteria omittat docere) Papa super vos constituit leges? Quis dedit ei potestatem, captiuandæ huius nostræ libertatis, per baptismum nobis donatæ? Vnum (ut dixi) nobis in tota vita agẽdum est propositum: ut baptisemur, id est, mortificemur: & viuamus per fidem Christi, quam et unice doctam oportuit, maxime a summo pastore. At nunc, tacita fide, infinitis legibus operum & ceremoniarũ extincta est Ecclesia, ablata virtus & scientia baptismi, impedita fides Christi.

Dico itaq;: neq; Papa, neq; Episcopus, neq; ullus hominum habet ius unius syllabæ constituendę super Christianum hominẽ, nisi id fiat eiusdem consensu. Quicquid aliter fit, tyrannico spiritu fit. Ideo orationes, ieiunia, donationes, & quęcunq; tandem Papa in uniuersis suis decretis tam multis quã iniquis statuit & exigit, prorsus nullo iure exigit & statuit: peccatq; in libertatem Ecclesiæ toties quoties aliquid horum attentauerit. Hinc factũ est, ut ecclesiastici hodierni, strẽnui quidem sint tutores libertatis Ecclesiasticę, id est, lapidum, lignorum, agrorum & censuum (sic enim hodie Ecclesiastica sunt idem quod spiritualia) sed eisdem fictis verbis veram Ecclesię libertatem non modo captiuent, sed pessundent penitus, etiam plus quã Turca, contra Apostolũ qui dicit, Nolite fieri serui hominum. Hoc enim vere est hominum seruos fieri, statutis & tyrannicis eorum legibus subijci.

Adiuuant hanc impiam & perditam tyrannidem discipuli Papæ, huc torquentes & deprauantes illud Christi, Qui vos audit, me audit. Magnis enim buccis hoc inflant verbum pro suis traditionibus: cum Christus hoc dixerit Apostolis euntibus prædicare Euangeliũ, & ad Euangelium tantum referri debeat: ipsi omisso Euangelio, suis fabulis tantũ id aptant. Dicit enim Iohan.x. Oues meæ vocem meam audiũt, alienorum autẽ vocem non audiunt. Ideo & relictum est Euangelium ut vocem Christi sonarent Pontifices: at ipsi suas voces sonant, audiri denique volunt. Apostolus quoq; dicit sese missum esse, non baptisare, sed euangelisare. Itaq; nemo est obnoxius Pontificis traditionib⁹: nec oportet eum audiri, nisi dum Euangeliũ & Christum docet: nec aliud ipse docere debet quã fidem liberrimam. Cum autem Christus dicat,

Qui vos audit,me audit,cur non Papa quoq; audit alios? Non enim soli Petro dicit,qui te audit. Deniq;,ubi est vera fides, ibi & verbum fidei esse necessarium est. Cur ergo Papa infidelis nõ audit quãdoq; seruum suum fidelem habentem verbum fidei? Cæcitas,cæcitas in Pontificibus regnat.

Alij vero multo impudentiores,ex illo Matt.xvi. Papæ arrogãt potestatem legum condendarũ, Quodcunq; ligaueris &c. cum ibi Christus de peccatis ligandis & remittendis agat,non de Ecclesia tota captiuanda & legibus opprimenda: ita omnia agit ista tyrãnis fictis suis verbis,tortis per vim ac deprauatis verbis dei. Hoc sane confiteor, Esse tyrannidem istam maledictã ferendam Christianis, sicut quamlibet aliã violentiam huius mundi, iuxta illud Christi, Qui te percusserit in maxillam dexteram, præbe ei & alteram: sed hoc queror, quod impij pontifices se id iure posse & facere iactant, & rei Christianæ sese consulere hac Babylone sua presumunt, hanc ipsam opinionẽ omnibus persuadentes. Si ẽm conscientia impietatis & tyrannidis ea facerent: aut nos pateremur vim eorum: inter ea securi numeraremus quę ad mortificãdam vitam hanc,& implendũ baptismum valent, integra nobis relicta conscientia gloriandi de iniuria illata. At nunc volunt sic conscientiam libertatis nostræ illaqueari, ut credamus bene a se geri quę gerũt: nec licere eã reprehendi, aut inique gesta querulari: & cum sint lupi, videri volunt pastores: cum sint Antichristi, volunt honorari pro Christo. Pro hac dumtaxat clamo Libertate, & conscientia: clamoque fidenter.

Christianis nihil ullo iure posse imponi legum, siue ab hominib9, siue ab angelis, nisi quantum volunt. Liberi enim sumus ab omnib9. Quod si quę imponuntur, sic ferenda sunt ut libertatis conscientia salua sit, quæ sciat & certo affirmet iniuriam sibi fieri: quam cum gloria ferat: ita cauens, ne iustificet tyrannũ, ut ne murmuret contra tyrannidem. Quis enim est (ait Petrus) qui vobis noceat, si bonum ęmulati fueritis? Omnia cooperantur electis in bonum. Attamen quia hanc baptismi gloriam, & libertatis Christianæ felicitatẽ pauci nouerunt, nec præ tyrannide Papę nosse possunt, ipse me hic expedio, & conscientiã meam redimo, compellans Papam & omnes papistas, Quod nisi sua iura & traditiones sustulerint, & ecclesijs Christi libertatem suam restituerint, eamq; doceri fecerint, reos esse omniũ animarum quæ hac misera captiuitate pereunt: esseq; Papatum aliud reuera nihil, quã regnũ Babylonis, & veri Antichristi. Quis enim est homo peccati & filius perditionis, quã is, qui suis doctrinis ac statutis prophanis, peccata &

perditionē animarum auget in Ecclesia, sedens tamen in Ecclesia sicut deus? At hoc totū abunde impleuit tyrannus papalis iam a multis sæculis: quæ fidem extinxit, sacramēta obscurauit, Euangeliū oppressit, suas aūt non modo impias & sacrilegas verumetiam barbaras & indoctissimas leges imperauit, & sine fine multiplicauit.

Vide ergo miseriam captiuitatis nostræ. Quomodo sedeat sola ciuitas plena populo, & facta sit vidua domina gentium, princeps prouintiarum sub tributo. Non est qui consoletur eam, etiam amici eius spreuerunt eam &c. Tot ordines, tot ritus, tot sectæ, tot professiones, tot studia, tot opera sunt quibus hodie Christiani occupantur, ut obliuiscantur baptismi sui: & nemo præ harum locustarum, erucarum, bruchorum multitudine meminisse possit, sese esse baptisatū, aut quid in baptismo consecutus sit. Decebat enim nos esse sicut paruuli baptisati, qui nullis studijs, nullisq; operibus occupati in omnia sunt liberi, solius gloria baptismi sui securi & salui. Sumus eñ & ipsi paruuli in Christo assidue baptisati.

Opponetur forsitan ijs quæ dicta sunt, baptismus paruulorū, qui promissionem dei non capiant, nec fidem baptismi habere possunt: ideoq; aut non requiri fidem, aut paruulos frustra baptisari. Hic dico quod omnes dicunt, fide aliena paruulis succurri, illorū qui offerunt eos. Sicut enim verbū dei potens est dum sonat etiam impij cor immutare, quod non minus est surdum & incapax quā ullus paruulus: ita per orationem Ecclesiæ offerentis & credentis, cui omnia possibilia sunt, & paruulus fide infusa mutatur, mūdatur, & renouatur. Nec dubitarem etiam adultū impium, eadem Ecclesia orante & offerente, posse in quouis sacramento mutari. sicut de paralytico Euangelico legimus aliena fide sanato. Atq; hac ratione libens admitterē: sacramenta nouæ legis esse efficacia ad dandā gratiam non modo non ponentibus, sed etiam obstinatissime ponentibus obicem. Quid enim fides Ecclesiæ & oratio fidei non tolleret, cum Paulum Apostolum Stephanus hac vi conuertisse credatur? At tunc sacramenta non sua, sed fidei virtute faciūt quod faciūt, sine qua nihil prorsus faciunt, ut dixi.

Quæritur etiam adhuc, an paruulus nondū natus, possit porrecta ex vetero manu vel pede baptisari? Hic nihil temere iudico, meamq; ignorantiam confiteor. Nec scio, an id satis sit quod pro fundamēto habēt, Esse videlicet animam in qualibet parte corporis totam. Non enim anima, sed corpus baptisatur aqua externe. Sed nec hoc iudico quod dicunt, renasci eum non posse qui natus nondum sit: & si vehementer urgeat. ideo magisterio spiritus hæc relinquo, interim sinens.

quencꝫ suo sensu abundare.

Vnum hic addo, quod utinam cunctis queam persuadere: id est, ut vota prorsus omnia tollerentur, aut vitarentur, siue sint religionum, siue peregrinationū, siue quorumcunqꝫ operū: maneremusqꝫ in libertate religiosissima & operosissima baptismi. Dici non potest quantū detrahat baptismo, & obscuret scientiā libertatis Christianæ, opinio illa votorū plus nimio celebris: ut interim taceam infanda etiam, eaqꝫ infinita pericula animarū, quæ vouendi ista libido, inconsultaqꝫ temeritas quotidie auget. O impijs. pontifices & infelicissimi pastores, qui secure stertitis, & in vestris cupiditatibus lasciuitis, & nihil compatimini super ista contritione Ioseph pessima & periculosissima.

Oportuit hic generali edicto vel tollere vota, illa præsertim perpetua: & ad baptismi vota cunctos reuocare: vel diligenter monere, ne quis temere voueret nullum inuitare, immo difficiles tardosqꝫ esse ad vota permittenda, Abunde enim vouimus in baptismo, & plus quā possimus implere: sat negocij habituri, si huic uni intenderimus. At nūc mare & aridam circuimus ut multos proselytas faciamus: mundum sacerdotibus, monachis, monialibus implemus, & hos omnes perpetuis votis incarceramus. Hic inuenias, qui disputent & statuāt, opus intra votū esse præstantius opere extra & citra votum, & nescio quantis præmijs in cœlo alijs præferendū. Pharisei cæci & impij, qui ex operū magnitudine & multitudine, aliaue qualitate metiuntur iustitiam & sanctitatē, quæ ex sola fide apud deum mensuratur, apud quē nulla est differentia operum, nisi quanta est fidei differentia.

Faciunt hac bucca sua homines impij, suis inuentionibus opinionem & opera hominū inflant, ad alliciēdum stolidum vulgus, quod specie operū fere ducitur, in magnā iacturā fidei, obliuionē baptismi, iniuriam libertatis Christianæ. Cum enim votum sit lex quædam & exactio, necessario multiplicatis votis leges & opera multiplicantur: quibus multiplicatis, fides extinguitur, & baptismi libertas captiuatū. Hijs blandicijs impijs non contenti, addunt alij: Ingressum religionis esse velut nouum baptisma, quod deinceps licet toties renouari, quoties ab integro propositū religiōis renouatur. Ita votarij isti, sibi solis iustitiam, salutem, gloriam tribuerūt: Baptisatis prorsus nihil reliquerunt, quo possint eis conferri. Iam Rō. pontifex superstitionū omniū fons & autor, magnificis bullis & indultis has viuendi rationes confirmat, approbat, ornat: Baptismum vero nemo vel memoria dignatur. Atqꝫ ijs pompis speciosis (ut dixi) sequacem populum Christi, in quascunqꝫ volent symplegadas pellunt: ut ingrati suo baptismo, præ

ſumant meliora ſuis operibus pręſtare, quã alij ſua fide.

Quare & deus rurſus cum peruerſis peruerſus, ulturus ingratitudinem & ſuperbiam votariorum, facit, ut vota ſua non ſeruent: aut cũ ingenti labore ſeruent, maneantq́; in eis inmerſi, nunquã fidei & baptiſmi gratiam cognoſcẽtes: & cum non ſit creditus cum deo ſpiritus eorum, perſeuerent in hypocriſi ſua in perpetuum, & tãdem ludibrio ſint toti mundo: ſemper iuſtitiam ſectando, & ad iuſtitiam nunquam perueniendo, ut impleatur illud Iſaiæ. ij. Et terra repleta eſt idolis.

Ego ſane non prohibuerim, nec repugnauerim, ſi quis priuatim arbitrio ſuo quippiam velit vouere. ne vota penitus contẽnam, aut damnem: ſed publicum vitę genus hinc ſtatui & cõfirmari omnino diſſuaſerim. Sufficit cuiq; vouendi priuata licentia periculo ſuo: publicã vero commendari rationem viuendi in votis vouendis, arbitror perniciosum eſſe Eccleſiæ, & animabus ſimplicibus. Primum, quod non parum Chriſtianę vitæ repugnet, in hoc, quod votum eſt lex quędam cerimonialis & humana traditio ſeu pręſumptio, a qua Eccleſia p baptiſmum liberata eſt. Chriſtianus enim nulli legi addictus eſt, niſi diuinæ. Deinde, quod non habeat exemplum in ſcripturis, præcipue caſtitatis, obedientiæ, paupertatis perpetuę votum. Quod autem e ſcripturis exemplum non habet periculoſum eſt, nulli prorſus ſuadendum, multo minus pro vuulgari & publico viuendi genere ſtatuendũ: & ſi cuilibet audere ſuo periculo quod voluerit ſit permittendũ. Opera enim quædam ſpiritus in paucis operatur, quæ in exemplum, aut viuendi modum nequaquam ſunt vocanda.

Sed & vehementer metuo, ne votiuæ iſtæ viuendi rationes religioſorum, ſint de numero eorum de quibus Apoſtolus prædixit: Erunt docentes in hypocriſi mendacium, prohibentes nubere, & abſtinere a cibis, quos deus creauit ad percipiendũ cum gratiarum actione. Nec mihi quiſquã obiecerit ſanctũ Bernardũ, Franciſcum, Dominicũ, & ſimiles religionum vel autores, vel auctores. Terribilis et mirabilis eſt deus in conſilijs ſuis ſuper filios hominũ. Potuit Danielem, Ananiã, Azariam, Miſael in Babylonici regni (id eſt, in media impietate) adminiſtratione ſeruare ſanctos, cur non potuiſſet & hos in periculoſo vitę genere ſanctificare, aut ſingulari opere ſpiritus gubernare, quod tamẽ exemplum alijs fieri nollet? Et certum eſt, nullum illorũ per vota ſua & religionem fuiſſe ſaluatum, ſed per fidem ſolã, in qua omnes ſaluamur: contra quam maxime omnium pugnant ſpecioſæ illæ ſeruitutes votorum.

Sed abundet hic ſenſu quiſq; ſuo, ego quod cœpi proſequar: cũ pro

libertate Ecclesiæ & gloria baptismi nunc loquar, in medium consulere debeo quod spiritu magistro intellexero. Quare consulo. Primum magnatibus Ecclesiæ, ut omnia ista vota, seu vitas votariorum tollãt, vel non probent & extollant. Aut si hoc nõ fecerint, suadeo omnib⁹ qui volunt securius salui fieri, ut sibi ab omnibus votis præsertim magnis & perpetuis temperent: maxime adulescentes & iuuenes. Hoc cõsulo primum ideo, quod hoc vitæ genus, ut dixi, nullum habet in scripturis testimonium & exemplum, sed solis hominũ Pontificum bullis, & vere bullis est inflatũ. Deinde, quod procliue sit in hypocrisim: propter suam speciem & singularitatem, unde nascitur superbia & cõtemptus communis Christianę vitæ. Atq; si nulla alia esset causa eadẽ vota tollendi, hæc una satis haberet ponderis, Quod per ipsa fidei, & baptismo detrahitur, & opera magnificantur quę sine pernicie magnificari non possunt. Nam inter multa milia vix est unus qui non magis opera in religionibus suscipiat quã fidem, qua insania & sese mutuo præferunt, tanquã strictiores & laxiores, ut vocant.

Quare ego nulli suadeo, imo omnibus dissuadeo, ingressum cuiuscunq; religionis aut sacerdotij, nisi sit ea scientia pręmunitus, ut intelligat, opera quantũlibet sacra & ardua religiosorũ & sacerdotũ in oculis dei prorsus nihil distare ab operibus rustici in agro laborantis, aut mulieris in domo sua curantis: sed sola fide omnia apud deum mensurari. sicut Hiere. v. dicit, Domine oculi tui respiciunt fidem. Eccl. xxxij. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ. hæc enim est conseruatio mandatorum dei: immo frequentius contingere, ut gratius sit ancillę, aut serui domesticum & vile opus, quã omnia ieiunia & opera religiosi & sacerdotis: ob fidei defectum. Cũ ergo probabile sit vota hodie non nisi ad operũ valere iactantiã & præsumptionẽ: metuendum est, nusquã minus de fide & Ecclesia esse, quã in sacerdotibus, monachis, & episcopis: & eos ipsos esse reuera gentiles seu hypocritas, qui se Ecclesiã aut cor Ecclesię, itẽ spũales & rectores Ecclesię arbitrantur: cum sint nihil minus. Et hũc esse vere populũ transmigrationis, in qbus captiua sunt oĩa quę nobis in baptismo libera donata sunt: relicto pp̃lo terræ paupe & modico, q velut cõiugatis cõtingit, viles in oculis illorũ.

¶ Ex his duos insignes errores Ro. pontificis cognoscimus. (apparẽt. Prior, quod dispensat in votis: facitq; id, quasi solus præ omnibus Christianis habeat autoritatem. tanta est hominum impiorum temeritas & audacia, Si eñ votum dispensari potest, quilibet frater cum proximo, & ipe secũ dispensare potest. Sin dispensare p̃ximus nõ potest, nullo iure Papa põt. Vnde eñ habet hãc autoritatẽ? Ex clauibus?

At hæc omnibus cõmunes sunt, & super peccata duntaxat valẽt Mat. xvii. Cum aũt & ipsi fateantur, vota esse iuris diuini: quid miseras fal lit & perdit animas, dispensans in iure diuino quod est indispensabi le? Blatterat quidẽ, tit. de vot. & voti redem. se posse mutare vota: sicut olim in lege, primogenitum asini mutabatur oue. quasi idem sit pri mogenitum asini, & votum, quod tam constanter ubiq; exigit reddi: aut si dominus in lege sua, ouem pro asino statuat mutari, mox etiam homo Papa, in lege non sua, sed eiusdem dei, eandem habeat potesta tem. Non Papa hanc decretalem fecit, sed asinus pro Papa mutatus: sic insigniter & delyrus & impius est.

Posterior, quod rursus decernit, matrimoniũ dirimi, si alter altero etiam inuito, monasteriũ ingrediatur, nondum consummato matri monio. Obsecro, Quis satan hæc inspirat Papæ portenta? Deus præ cipit homini seruare fidem, & veritatem inuicem custodire: deinde, de suo quenq; facere bonum. odit enim rapinam in holocaustum, ut per Isaiam dicit. At coniunx alter alteri per pactum fidem debet: nec suus est, quam nullo iure potest dissoluere, & quicquid de se facit, de rapina facit, altero inuito. Aut quare non etiam hac regula, qui ære alieno premitur, religionem intrat & suscipitur, ut a debitis liberetur, ut fidẽ liceat negare? Cæci, cæci. Quid est maius? fides a deo pręcepta, an vo tum per hominem excogitatũ & electũ? Tu es pastor animarũ Papa? & vos estis doctores sacræ Theologiæ, qui hæc docetis? Qua enim causa sic docetis? Nempe, quod votum meliore opere quam coniugi um ornastis: sed non fidem, quæ sola magnificat omnia: sed opera magnificatis, quæ nihil sunt coram deo, aut omnia æqualia, quantũ ad meritum attinet.

Ego itaq; non dubito in votis, si recta sunt, neq; homines, neq; an gelos posse dispensare. Sed hic non sum plane mihi ipsi persuasus, an ea sub voto cadant omnia quæ hodie vouentur. Quale est illud mire ridiculum & stultum, quod parentes vouẽt prolem, vel nondum na tam vel infantem ad religionem seu perpetuam castitatem: immo hoc sub nullo voto cadere certum est: & videtur esse quædam irrisio dei, dum ea vouent quæ nullo modo in sua sunt potestate. Ad religiosos venio: quorum tria vota quo magis consydero eo minus intelligo: mirorq; unde inoleuerit ista votorum exactio, iam hoc multo minus intelligo, quo ætatis anno voueri possint, ut legitima sint & valeant. In hoc placet cõuenisse omnes ante annos pubertatis, nihil valere vo ta eorum, licet magnam partem puerorum hic fallant, ignaram tam suæ ætatis quam rei quam vouent. Non enim obseruant in suscipien

dis annos pubertatis. Tum professos dira conscientia, quasi consensu postea secuto captiuos tenent & deuotant: quasi votum quod irritum fuit, tandem ratum fiat succedentibus annis.

At mihi stultum videtur, ab alijs præstitui terminũ legitimi voti alterius, qui sibiipsis non possunt præstituere. Nec video cur valeat votum decimo octauo anno factũ, & non decimo aut duodecimo. Nec satisfacit, quod decimo octauo sentit homo carnem suã. Quid si vix vicesimo aut tricesimo sentiat, aut fortius tricesimo quã vicesimo sentiat? Aut cur non diffinitur æque terminus paupertatis & obedientiæ? Sed quod tempus dabis quo se auarũ & superbum sentiat, cũ etiã spiritualissimi hos affectus vix deprehendant? Ergo nunquam erit ullum votum certum & legitimũ, nisi donec spirituales facti fuerimus, & votis iã non eguerimus. Vides itaq; res istas incertas & periculosissimas esse, unde salutare consilium foret, has sublimes viuẽdi rationes votis liberas, soli spiritui relinquere, sicut olim fuerunt: & nequaquã in genus quoddã perpetuę vitæ mutandas esse. Verum, hæc interim de Baptismo & libertate eius satis. Suo forte venient tempore vota latius tractanda: ut sunt reuera tractatu vehementer necessaria.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

¶ TERTIO loco de Pœnitentię sacramento dicendum: in qua re editis iã tractatulis & disputationibus satis multos offendi, et quid in ea sentirem abunde exposui. Nunc breuiter repetenda, pro tyrannide reuelanda, quę non parcius hic grassatur quã in sacramento panis. In his enim duobus sacramentis quia lucrum & quæstus locũ habẽt, incredibili negotio insaniuit auaritia pastorum in oues Christi: quãq; ut iam de votis vidimus, & baptismus ut auaritię seruiretur, misere occubuit in adultis.

Primum, huius sacramenti & capitale malum est, quod sacramentũ ipsum in totum aboleuerunt, ne vestigio quidem eius relicto. Nã cũ & ipsum sicut & alia duo, constet verbo promissionis diuinæ, & fide nostra, utrunq; subuerterunt. Nã verbum promissionis ubi Christus dicit Matt. xvi. Quodcunq; ligaueris &c. & xviij. Quodcunq; ligaueritis &c. & Ioan. ult. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. &c. quibus prouocatur fides pœnitentium pro remissione peccatorũ impetranda, suę tyrannidi aptauerunt. Vniuersis enim suis libris, studijs,

sermonibus non hoc egerunt ut docerent, quid Christianis in his verbis promissum esset, quid credere deberēt, & quantum consolationis haberent: sed quā late, longe, profunde ipsi potentia & violentia tyrānisarent, donec quidā & angelis in cœlo cœperint mandare: & iactēt incredibili & furētiss. impietate, se cœlestis & terreni imperij iura in his accepisse, atq; in cœlis etiam ligandi potestatem habere. Ita prorsus nihil de fide salutari populi, sed de potestate tyrannica Pontificū omnia blatterant. cum Christus nihil de potestate, sed de fide omnia agat.

Non enim imperia, non potestates, non dominationes, sed ministeria in Ecclesia sua constituit: sicut ex Apostolo didicimus, dicente, Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorū dei. Quare sicut ibi cum dicit. Quicunq; crediderit & baptisatus fuerit saluus erit, fidem prouocauit baptisandorū: ut hoc promissionis verbo homo certus sit, si baptisaretur credens salutem sese consecuturum: ubi nihil prorsus potestatis tributum, sed ministerium duntaxat baptisantium institutum sit: ita hic cum dicit, Quodcunq; ligaueris &c. fidem prouocat pœnitentis: ut hoc promissionis verbo certus sit, si solueretur credēs, vere solutum se esse in cœlo. Vbi plane nihil potestatis, sed ministerium tangitur absoluētis. Et satis mirum est, quid acciderit cæcis illis & arrogantibus hominibus: ut ex promissione baptismali, non etiam sibi tyrannidē arrogarint: aut si hinc non arrogant, cur in pœnitentiali promissione id præsumpserint. cum utrobiq; sit par ministerium, similis promissio, eadem sacramenti ratio: ut non possis negare, si baptismus non soli Petro debetur, etiam claues impia tyrannide soli Papæ arrogari.

Ita cum dicit, Accipite hoc est corpus meum quod pro vobis traditur, Hic est calix in sanguine meo &c. fidem prouocat manducantium: ut his verbis per fidem firmata conscientia certi sint, sese remissionem peccatorum accipere si manducauerint. Nec hic aliquid potestatis sonat, sed solum ministerium. Sed baptismi promissio utcunq; vel infantibus permansit: panis & calicis promissio extincta, in auaritiæ seruitutem migrauit: & ex fide opus, ex testamento sacrificium natum est. Pœnitentiæ promissio abijt in tyrannidem violentissimam, & imperium plus quā temporale statuendum.

Non hoc contenta Babylonia nostra, fidem quoq; adeo extinxit, ut impudenti fronte eam negaret necessariam esse in sacramēto isto: immo Antichristica impietate definiret hæresim esse, si fidem necessariam quis assereret.

Quid amplius potuit tyrannis ista facere, & non fecit? Vere super

flumina Babylonis sedemus & flemus, dum recordam[ur] tui Zion. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Maledicat dominus steriles istas salices fluminum istorum, Amen.

Obliteratis itaq; ac subuersis promissione, & fide, videamus quid substituerint in locum earum.

TRES PARTES DEDERVNT POENITENTIAE,

Contritionem, Confessionem, Satisfactionem: sed sic, ut in singulis si quid boni inesset tollerent, & in eisdem quoque suam libidinem & tyrannidem constituerent.

PRINCIPIO, Contritionem sic docuerunt, ut eam fide promissionis priorem facerent, & longe viliorem: ut quae non esset fidei opus, sed meritum: immo non memorantur eam. Sic enim operibus inhaeserunt & exemplis scripturarum, in quibus leguntur multi veniam consecuti, propter cordis contritionem & humilitatem: sed non aduertunt fidem, quae contritionem & dolorem cordis operata est. sicut de Niniuitis Ionae secundo scribitur, Et crediderunt viri Niniuitae in Domino, & praedicauerunt ieiunium. &c.

His audaciores & peiores, finxerunt quandam Attritionem, quae virtute clauium (quam ignorant) fieret contritio. Eam donant impiis & incredulis, ut sic uniuersa contritio aboleretur.

O iram dei insustentabilem, haeccine in Ecclesia Christi doceri. Sic securi, & fide & opere eius abolito, in doctrinis & opinionibus hominum incedimus, immo perimus. Magna res est cor contritum, nec nisi ardentis in promissionem & cominationem diuinam fidei: quę veritatem dei immobilem intuita tremefacit, & exterret, & sic conterit cõscientiam: rursus exaltat & solatur, seruatq; contritam: ut veritas comminationis sit causa contritionis, veritas promissionis sit solatij, si credatur: & hac fide homo mereatur peccatorum remissionem. Proinde fides ante omnia docenda & prouocanda est. Fide autem obtenta, cõtritio & consolatio ineuitabili sequela sua sponte venient.

Quare, & si non nihil docent, qui ex peccatorum suorũ (ut vocant) collectu & conspectu contritionem parandam docent, periculose tamen & peruerse docent: dum non ante principia & causas docent cõtritionis. nempe, diuinae comminationis & promissionis veritatẽ immobilem, ad fidem prouocandam. ut intelligant, multo maiori negotio sibi veritatem diuinam esse spectandam, unde humilientur & exaltentur, quã peccatorũ suorũ turbam: quae si citra veritatẽ dei spectent,

Contritio

fides

Attritio

potius refricabunt & augebunt peccati desyderium, quã contritionẽ parent. Taceo hic insuperabile cahos laboris q̊d nobis imposuerunt: scilicet, ut omnium peccatorum formemus cõtritionem. cum hoc sit impossibile, & minorem partem peccatorum scire possimus: denique & bona opera inueniantur esse peccata, iuxta illud psal. cxlij. Non intres in iudicium cum seruo tuo. quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Satis enim est, si ea doleamus peccata quæ præsente conscientia mordent, & facili prospectu memoriæ cognoscuntur. Nã qui sic affectus est, absque dubio paratus est de omnibus dolere & timere: dolebitque ac timebit, ubi in futurum reuelata fuerint,

Caue ergo in contritionem tuã confidas, aut dolori tuo tribuas remissionem peccatorum. Non respicit te propter hoc deus, sed propter fidem, qua minis & promissis eius credidisti, quę operata est dolorem eiusmodi: ac per hoc non diligentiæ peccatorum collectrici, sed veritati dei & fidei nostræ debetur quicquid boni in pœnitentia fuerit. Cętera omnia sunt opera & fructus, quæ sua sponte sequuntur: & bonũ hominem non faciunt, sed a bono iam per fidem veritatis dei facto fiunt. Sic fumus ascendit in ira eius: quia iratus montes cõturbat & succendit. ut psal. xvij. dicitur. Prior est terror comminationis qui succendit impios, hanc fides acceptans fumat contritionis nebulam. &c.

Contritio tamen minus tyrannidi & quæstui, sed in totum impietati & doctrinis pestilentibus patuit. Confessio vero & satisfactio egregię officinæ factę sunt lucri & potentiæ. De confessione prius. Non est dubium, confessionem peccatorũ esse necessariam, & diuinitus mãdatam Matt. iij. Baptisabantur a Iohanne in Iordane, confitentes peccata sua. i. Iohan. i. Si confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus q remittat nobis peccata nostra. Si dixerimus quia nõ peccauimus, mendacem eum facimus, & verbum eius in nobis non est. Si enim sanctis non licet negare peccatum suum, quanto minus publicis aut magnis peccatis obnoxios oportet confiteri. Sed omnium efficacissime Matt. xviij. instituta confessio probatur, ubi Christus docet fratrem peccantem corripiendum, prodendum, accusandum, & si non audierit excõmunicandum. Tunc enim audiet quando agnoscet & confitebit̃ peccatum suum, correptioni credens.

Occulta autem confessio quæ modo celebratur, & si probari ex scriptura non possit, miro modo tamen placet: & utilis, immo necessaria est: nec vellem eam nõ esse, immo gaudeo eam esse in Ecclesia Christi. cum sit ipsa afflictis conscientijs unicum remedium. Siquidẽ, detecta fratri nostro conscictia, & malo quod latebat familiariter reuelato, ver

bum solatij recipimus ex ore fratris a deo prolatum: quod fide suscipientes, paratos nos facimus in misericordia dei per fratrem nobis loquentis. Hoc solum detestor, Esse eam confessionem in tyrannidem et exactionem pontificum redactam. Nam & occulta sibi reseruant. Deinde nominatis a se confessoribus reuelari mandant, ad vexandas scilicet hominum conscientias solum pontificantes, officijs veris pontificum prorsus (quæ sunt euangelisare, & pauperes curare) contemptis. Quin ea potissimũ reseruant sibi impij tyranni, quę minoris sunt momenti: magna vero passim relinquũt vulgo sacerdotum. Qualia sunt ridicula illa & conficta in Bulla cœnæ domini. Immo, quo sit manifestior peruersitatis impietas, ea quæ contra cultum dei, fidem, & prima præcepta sunt nõ modo nõ reseruant, sed & docent & probant. qualia sunt discursus illi peregrinationũ, cultus peruersi sanctorum, mendaces legendę sanctorum, varia fiducia & exercitia operum & cerimoniarum: quibus omnibus fides dei extinguitur, & idolatria fouetur. sicut est dies hæc: ut pontifices hodie alios non habeamus quã quales olim Hieroboam in Dan & Bersabee cõstituit, vitulorum aureorum ministros: ut qui legem dei, fidem, & quicqd ad pascendas oues Christi pertinet ignorantes, sua taneũ inuenta populis in timore & potestate inculcant.

Ego & si violentiam istam reseruatorum ferendam esse suadeo, sicut & uniuersas omnium tyrannides ferre iubet Christus, & ijs exactoribus parendum esse docet: tamen ius reseruandi eos habere nego, neq; credo: quod nec uno apice aut iota possunt probare, ego autem cõtrarium probo. Primum, Si Christus Matt. xviij. de publicis peccatis dicit, nos esse lucratos animam fratris si correptus nos audierit: nec prodendum Ecclesiæ, nisi audire noluerit: & ita inter fratres peccatũ emendari potest: quanto magis de occultis verum erit ipsum tolli, si fratri frater sponte confessus fuerit. ut non sit necesse, Ecclesiæ, id est, prælato, aut sacerdoii (ut ipsi garriunt, interpretantes) idipsum prodere? In quã sententiam & aliam habemus Chrifli autoritatẽ dicentis ibidẽ. Quodcunq; ligaueritis super terram, ligatum erit & in cœlis: & quodcunq; solueritis super terram solutum erit & in cœlis. Hoc enim omnibus et singulis Christianis dictum est. ubi & iterum in idem dicit. Rursum dico vobis, Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quãcunq; petierint fiet illis a patre meo qui est in cœlis. At frater fratri occulta sua pandens, & veniam petens, certe cum fratre super teram consentit in veritate, quæ Christus est. De quo adhuc clarius ibidẽ prædicta cõfirmans dicit. Amen amen dico vobis, ubi fuerint duo, aut tres

in nomine meo congregati, in medio eorum ſum ego.

Proinde ego non dubito, eum eſſe a peccatis ſuis occultis abſolutū quiſquis ſiue ſponte confeſsus, ſiue correptus veniam petierit, & emēdauerit coram quouis priuatim fratre: quicquid contra hæc inſanierit Pontificum violentia, quando Chriſtus & manifeſta dedit abſoluere cuilibet ſuo fideli. Adde & ratiunculam. Si occultorū valeret reſeruatio ulla, ut niſi eis remiſſis nō eſſet ſalus: maxime illa impedirent ſalutem quæ ſupra memoraui, ipſa etiā bona opera & idolatriæ, quas a pontificibus docemur hodie. Quod ſi hæc nō impediunt grauiſſima, quanto minus & illa ſtultiſsime reſeruantur leuiora? Verum, ignorātia & cæcitas paſtorum operantur hęc portenta in Eccleſia. Quare ego principes iſtos Babylonis, & epiſcopos Bethauen monerem, ſibi temperent a reſeruandis caſibus quibuſcunq;. Deinde, de occultis audiendæ confeſſionis facultatem permittant liberrimā omnibus fratribus & ſororibus: ut peccator cui voluerit ſuum peccatum reuelet: veniam & ſolatium, id eſt, verbum Chriſti ex ore proximi petiturus. Nihil ēm agunt his ſuis temeritatibus, quā ut conſcientias infirmorum ſine cauſa illaqueent, ſuam tyrannidem impiam ſtabiliant: & e peccatis ac perditione fratrum auaritiam ſuam paſcant. Sic enim ſanguine animarū contaminant manus ſuas, & filij deuorantur a parētibus. & Ephraim deuorant Iudam, & Syria Iſraelem toto ore. ut Iſaias dicit.

His malis adiecerunt circumſtantias, item matres, filias, ſorores, affines, ramos, fructus peccatorum: excogitata ſcilicet per acutiſſimos & ocioſiſsimos homines etiam in peccatis arbore quadam conſanguinitatis & affinitatis. tam fœcunda eſt impietas & inſcitia. Abijt enim iſta cogitatio, cuiuſcunq; nebulonis fuerit, in publicam legem, ſicut & multa alia. Sic enim ſuper Eccleſiam Chriſti vigilant paſtores: ut quicquid vel ſomniauerint ſuperſtitionis, aut operis noui deuotarij illi ſtultiſſimi, mox proditum ornent etiam indulgentijs, & muniant bullis. tantū abeſt, ut inhibeant & populo dei ſynceram fidem, & libertatem cuſtodiant. Quid enim libertati & tyrannidi Babylonię? At ego, quicquid eſt circūſtantiarum conſuluerim penitus contemnere. Apud chriſtianos una eſt circumſtantia, quę eſt, peccaſse fratrem. Nulla enim perſona fraternitati chriſtianæ comparanda eſt: nec aliquid aliud facit obſeruatio locorum, temporum, dierum, perſonarū, & ſi qua eſt alia inflatura ſuperſtitioſa, quā ut magnificet ea quæ nihil ſunt, in iniuriam eorum quę omnia ſunt: quaſi quid grauius aut maius eſſe poſſit fraternitatis chriſtianæ gloria. Ita affigunt nos locis, diebus, & perſonis: ut vileſcat fraterni nominis opinio, & pro libertate captiuitatem ſeruia

mus, nos quibus omnes dies, loci, personæ, & quicquid externũ est, æqualia sunt.

SATISFACTIONEM quã indigne tractarint abunde dixi in causis Indulgentiarum: qua egregie sunt abusi, ad perdendos Christianos in corpore & anima. Primum eam sic docuerũt, ut populus veram satisfactionem non intelligeret unq̃: quę est innouatio vitæ. Deinde sic instant, & necessariam faciunt, ut fidei in Christum non relinquant locum, miserrime excarnificatis eo scrupulo conscientijs: alio currente ad Romam, alio huc, alio illuc, illo in Carthusiam, illo in alium locum: alio virgis se flagellante, alio corpus suũ vigilijs & ieiunijs occidente: omnibus uno furore dicentibus, Ecce hic & hic est Christus, & regnum dei quod intra nos est, cum obseruatione venturum putantibus. Quę monstra tibi debemus Romana sedes, & tuis homicidis legibus & ritibus, quibus mundum totũ eo perdidisti, ut arbitrẽtur sese posse deo per opera pro peccatis satisfacere: cui sola fide cordis contriti satisfit: quam tu his tumultibus non solum taceri facis, sed opprimis etiam, tantum ut habeat sanguisuga tua insatiabilis quibus dicat, affer, affer, & peccata vendas.

Processerant ex his quidam ad eas desperationis machinas animabus parandas ut statuerent, omnia peccata denuo esse repetenda confitenti pro quibus iniuncta satisfactio esset neglecta. Et quid nõ auderẽt qui in hoc nati fuerunt ut nihil nõ decies captiuarent? Porro quãta q̃so pars ea est imbuta opinione, se esse in statu salutis & pro peccatis satisfacere, si preculas a sacerdote impositas vocetenus murmurauerit: etiã si interim ne cogitet quidẽ vitę rationẽ emendare. Vno em̃ momẽto cõtritionis & confessionis mutatã esse vitã credunt: superesse vero tantum ut satisfaciant pro p̃teritis peccatis. Quõ aliter saperent qui aliud nõ docentur? Nihil hic de mortificatiõe carnis cogitat: nihil valet exẽplũ Chr̃i, q adulterã absoluens dixit. Vade & amplius noli peccare: crucẽ .i. carnis mortificandę ei imponẽs. Huic pũersitati dedit occasionẽ non modicã, ꝙ peccãtes absoluimꝰ ante satisfactionẽ impletã: qua fit ut magis solliciti sint de implenda satisfactiõe quę durat, q̃ de cõtritione quã transisse inter confitendũ credũt: cũ ecõtra, absolutionẽ oꝑteat esse sicut erat in primitiua Eccl̃ia posteriorẽ, satisfactione impleta. quo fiebat, ut opere cessante postea magis in fide & nouitate vitę exercerẽtur. Verũ de ijs, satis repetitũ esto, quę sup indulgentijs latius dixi: atq; hęc in totũ de tribus istis sacramẽtis interim retulisse satisfit: quę tã multis & noxijs libris sentẽtiarijs & iuridicis tractant̃ & non tractant̃: supest de reliq̃s q̃q; sacris aliq̃d tentare, ne sine cã videar eas reiecisse.

DE CONFIRMATIONE.

¶ Mirum est, quid in mentem illis venerit, ut sacramentum Confirmationis facerent ex impositione manuum, qua legimus Christũ paruulos tetigisse, Apostolos dedisse spiritum sanctum, ordinasse presbyteros, & infirmos curasse. ut ad Timot. scribit Apostolus, Nemini manus cito imposueris. Cur non ex sacramento panis etiã Confirmationem fecerunt, quando scriptum est Act. ix. Et cum accepisset cibũ confortatus est. Et psal. ciij. Et panis cor hominis confirmet. ut sic Confirmatio tria complectatur sacramenta, panem, ordinem, & ipsam cõfirmationem? Si autem sacramentum est quicquid Apostoli fecerũt, cur non magis prædicationem fecerunt sacramentum?

Non hæc dico, quod damnem sacramenta, sed quod e scripturis ea probari negem. Atq; utinam esset in Ecclesia talis manuũ impositio, qualis erat Apostolorum tempore: siue eam confirmationem, siue curationem appellare vellemus. At nunc nihil eius relictum est, nisi quãtum ipsi excogitauimus pro ornandis officijs Episcoporum: ne penitus sint sine opere in Ecclesia. Postquã enim sacramenta illa negotiosa una cum verbo alijs inferioribus ut viliora reliquerũt (nempe, quod quicqd diuina instituit maiestas hominib⁹ oporteat esse contemptũ) iustum fuit, ut facile aliquod quod tam delicatis & magnis heroibus nõ esset molestum inueniremus, & nequaquã ceu vile inferioribus cõmitteremus. Nam quod humana statuit sapientia, oportet ut hominibus sit honoratum. Ita quales sunt sacerdotes, tale habeant ministeriũ & officium. Nã Episcopus non euangelisans, nec animas curans, qd est nisi Idolum in mundo, habens nomen & figuram Episcopi? Nos autem pro hac vice sacramẽta diuinitus instituta quærimus: inter quę ut Confirmationẽ numeremus nullam inuenimus causam. Ad sacramenti enim constitutionẽ ante omnia requiritur verbum diuinę promissionis, quo fides exerceatur. At nihil legimus Christũ uspiã de cõfirmatione promisisse: licet ipse multis imposuerit manus, &c. & Mar. ult. inter signa ponat, Manus ægris imponent, & bene habebunt. At hæc nemo sacramẽto, sicut nec potest, aptauit. Quare satis est, pro ritu quodam Ecclesiastico, seu cerimonia sacramentali Confirmationẽ habere, similem cæteris cærimonijs consecrandę aquę, aliarumq; rerum. Nam si omnis alia creaatura sanctificatur per verbum & orationem, cur non multo magis hominem liceat sanctificari eisdem, quæ tamen quia promissionem diuinã non habent, sacramenta fidei dici nõ pñt? Neq; eñ salutẽ operant. At sacra seruant credẽtes promissioni diuinę.

DE MATRIMONIO.

¶ Matrimonium non solũ sine ulla scriptura pro sacramento censetur, verum eisdem traditionibus quibus sacramentũ esse iactatur merum ludibrium factũ est. de quo aliquid videamus. Diximus, in omni sacramento haberi verbum promissionis diuinæ, cui credi oporteat, ab eo qui signum suscipit: nec solum signum posse sacramentum esse. Nusquã aũt legitur, aliquid grę dei accepturum quisquis uxorẽ duxerit. Quin nec signum est diuinitus institutum in Matrimonio. Nec ẽm uspiã legitur a deo institutum ut aliquid significaret. licet omnia quæ visibiliter geruntur possint intelligi figuræ & allegoriæ rerũ inuisibilium. At figura aut allegoria non sunt sacramenta, ut nos de sacramentis loquimur.

Deinde, cũ Matrimonium fuerit ab initio mundi, & apud infideles adhuc permaneat: nullæ subsunt rationes, ut sacramentum nouæ legis & solius Ecclesiæ possit dici. Non minus enim erant matrimonia patrum sancta quam nostra: nec minus vera infidelium quam fidelium: nec tamen in eis ponunt sacramentum. Ad hæc, sunt apud fideles q̃q; impñ coniuges, quibusuis gentibus peiores, cur hic sacramẽtum dici debet, & non apud gentiles? An de baptismo & Ecclesia sic nugabimur, ut, sicut quidã delyrant, Imperium temporale non esse nisi in Ecclesia: ita Matrimonium non esse sacramentum, nisi in Ecclesia dicamus? Puerilia sunt hæc & ridicula, per quę nostram iustitiam & temeritatem infidelibus risui exponimus.

At dicent, Apostolus dicit Ephe. v. Erũt duo in carne una. Sacramẽtum hoc magnũ est. Tune ergo tam euidenti Apostoli verbo cõtradices? Respondeo, & hoc argumentum esse magnę oscitantiæ, & indiligentis inconsultæq; lectionis. Non enim habet uniuersa scriptura sancta hoc nomen, sacramentum, in ea significatione qua noster usus, sed in contraria. Vbiq; enim significat non signum rei sacrę, sed rem sacrã secretam & absconditã. Sic Paulus .i. Corint. iiij. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. id est, sacramentorum. Vbi enim nos habemus sacramentũ, in gręco mysterium ponitur: quod aliquando transfert interpres, aliquando dimittit græcam vocem. Vnde & hic in gręco dicitur. Erunt duo in carne una, mysterium hoc magnum est. Quæ res fuit occasio, ut sacramentum nouæ legis intelligerẽt lõge aliud facturi, si mysteriũ legissent, ut in gręco est.

Sic .i. Timo. iij. Christum ipsum vocat sacramentũ, dicens, Et manifeste magnum sacramentũ est (id est, mysterium est) quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatũ

est gentibus,creditum est mundo,assumptũ est in gloria. Cur non & hinc octauũ nouæ legis hauserunt sacramẽtum, cũ tam claram haberent autoritatem Pauli? Aut si hic se continuerunt ubi oportunissime potuerunt copiosi esse in sacramentis inueniendis,cur illic ita luxuriant? Scilicet ignorantia tam rerum q̃ verborũ eos fefellit:qui in solo verborum sono,imo opinionibus hęserunt. Cum enim semel sacramentũ pro signo accepissent humano arbitrio, mox sine omni iudicio & scrupulo signum ex eo fecerũt ubicunq; in sacris literis legerũt. Quales verborũ significationes & humanas cõsuetudines,& alias in literas sacras inuexerunt:easq; in sua somnia transformauerunt,q̃dlibet ex quolibet facientes.Sic ꝑpetuo desipiunt in verbis illis,opus bonum,opus malũ,peccatũ,gratia,iustitia.virtus, & fere quicq̃d est capitaliũ rerum & verborũ.omnib.eñ his utuntur suo arbitrio,ex hominum scriptis assumpto,in perniciẽ & veritatis dei & salutis nostræ.

Igitur sacramentum,& mysterium apud Paulũ est ipsa sapientia spiritus abscondita in mysterio,ut.i.Corint.ij,dicit,quæ est Christus:qui ob idipm̃ etiã non cognoscitur principibus huius mundi.unde & eũ crucifixerunt,& adhuc manet eis stultitia,scandalũ,lapis offensionis & signum cui contradicitur. Horũ mysteriorum dispensatores vocat prædicatores:quia prędicant Christũ virtutem & sapientiã dei,sed ita, ut nisi credas non comprehẽdas. Ideo scaramentũ,mysteriũ secretaq; res est,quę verbis indicatur,sed fide cordis capitur.Tale est quod præsente loco dicitur,Erũt duo in carne una,Sacramentũ hoc magnũ est. quod illi de matrimonio dictũ putãt:cũ ipse Paulus ea verba de Christo & Ecclesia induxerit,& seipm̃ clare exposuerit dicens,Ego autẽ dico in Christo & Ecclesia.Ecce q̃ concordant Paulus,& illi.Paulus sacramentum magnũ in Christo & Ecclesia se prædicare dicit: illi vero in masculo & fœmina prædicant.Si sic licet in sacris literis libidinari: quid mirum,si quodlibet in ea,vel centum sacramenta licet inuenire?

Christus itaq; & Ecclesia mysterium,id est,res secreta est & magna, quæ figurari quidẽ per matrimonium ceu reali quadã allegoria potuit & debuit:sed matrimoniũ non hinc sacramentum dici debuit.Cæli sunt figura Apostolorũ,ut psal.xviij.dicitur,& sol Christi, aquæ populorum:sed non ideo sacramentã sunt. Vbiq; eñ deest & institutio, & promissio diuina,quę integrant sacramentũ.Vnde Paulus Ephe.v. verba illa de matrimonio Gen̄.ij.dicta, vel proprio spiritu ad Christum trahit,vel generali sn̄ia.etiã spũale matrimoniũ Chr̄i in eo traditum docet,dicens.Sicut Christus fouet Ecclesiã: quia membra sumus corporis eius,de carne eius & de ossibus eius.propt̃ hoc relinquet ho

mo patrem & matrē suam, & adhęrebit uxori suę, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnū est, ego dico in Christo & Ecclesia. Vides ut hunc totū textum de Christo velit a se dictū: et de industriā lectorē monet, ut sacrm in Chro & Eccl'ia intelligat, no in matrimonio.

Fateor quidē, & in veteri lege fuisse sacramentū pœnitentię, imo ab initio mundi. Verū promissio noua pœnitentiæ, & donatio clauium nouę legis propria est. Sicut enim pro circuncisione baptismū, ita pro sacrificijs aut alijs signis pœnitentiæ nunc claues habemus. Diximus enim superius, Eundē deum pro diuersis temporibus diuersas promissiones, diuersaq; signa dedisse pro remittendis peccatis, & saluandis hominibus: eandē tamen gratiā omnes accepisse, Sicut. ij. Corint. iiij. dicit, Habentes eundē spiritum fidei, & nos credimus: propter quod & loquimur. Et. i. Corint. x. Patres nostri omnes manducauerunt eandē escam spiritualē, & eundē potum spiritualē biberunt. Biberunt aūt de spirituali consequente eos petra. Petra autē erat Christus. Ita Heb. xi. Omnes hi defuncti sunt non acceptis promissionib. deo melius aliqd pro nobis prouidente: ne sine nobis cōsummarentur. Christus enim heri & hodie & in sæcula, ipse caput Ecclesiæ suę ab initio ad finē usq; mundi. Diuersa igitur signa, sed eadem omnium fides. Siquidē sine fide impossibile est placere deo, qua & Abel placuit. Heb xi.

Sit ergo Matrimoniū figura Christi & Ecclesiæ, sacramentū aūt nō diuinitus institutū, sed ab hominibus in Ecclesia inuentum, ignorantia tam rei, quā verbi abductis. Quæ cum fidei nihil obsit ferenda in charitate est, sicut & multa alia humana studia infirmitatis & ignorātiæ in Ecclesia tolerantur: donec fidei & diuinis literis nō obsunt. Verum pro firmitate & synceritate fidei & scripturæ nunc agimus. Ne, si quid in sacris literis & fidei nostræ articulis cōtineri affirmauerimus, & postea conuicti nō contineri, ludibrio nostrā fidē exponamus: & ignorantes rerū propriarū inuenti, scandalo simus aduersarijs & infirmis: imo ne scripturæ sanctæ autoritatē eleuemus. Longissime em̄ discernēda sunt ea quę diuinitus in sacris literis tradita sunt ab ijs quæ p hoīes in Eccl'ia, quātalibet sanctitate doctrinaq; p̄polleāt, sunt inuēta.

¶ Hactenus de ipso matrimonio. Quid autem dicemus de impijs legibus hominum, quibus hoc vitæ genus diuinitus institutum, est irretitum, sursum ac deorsum iactatū? Deus bone, horror est intendere in temeritatem Romanensium tyrannorum, adeo pro libidine sua dirimentiū, rursum cogentium Matrimonia. Obsecro, an datū est eorū libidini hominum genus non nisi ad illudendum & quoquo modo abutendum, & pro pecunijs funestis quodlibet ex eo faciendum?

Vagatur passim non paruæ opinionis liber ex colluuie omniũ humanarũ traditionum, ceu sentina quædam collectus & confusus, qui Summa Angelica inscribitur: cum verius sit summa plus quã diabolica: in quo inter infinita portenta quibus confessores instrui putantur, dum perniciosissime confunduntur, decẽ & octo matrimonij impedimenta numerantur: quę si æquo & libero fidei oculo inspexeris, videbis esse de numero eorum de quibus Apostolus prædixit, Erunt attendentes spiritibus dæmoniorum, in hypocrisi loquentiũ mendacium, prohibentium nubere. Quid est prohibere nuptias, si hoc nõ est prohibere tot impedimenta fingere & laqueos ponere ne coeant: aut si coierint, dissoluere matrimonia? Quis dedit hominibus hanc potestatem? Esto, fuerint sancti & pio zelo ducti, quid meã libertatem vexat aliena sanctitas? Quid me captiuat alienus zelus? Sit sanctus & zelotes, quisquis volet, & quantum libet, modo alteri non noceat, & libertatem mihi non rapiat.

Verum gaudeo istis dedecorosis legibus suam tandẽ contigisse gloriam. Nempe earum beneficio hodie Romanenses facti sunt nundinatores. Quid enim vendunt? Vuluas & veretra. Merx scilicet dignissima mercatoribus istis, pręauaritiæ & impietate plus quàm sordidissimis, & obscœnissimis. Nihil enim est impedimentorum hodie, quod intercedente mammona non fiat legitimum: ut leges istæ hominũ non alia causa videantur natæ, nisi ut aliquando essent auaris hominibus rapacibusque Nimbrotis, rhetia pecuniarum, & laquei animarum: staretque in Ecclesia dei loco sancto abominatio ista, quæ venderet hominibus publice utriusque sexus pudenda, seu (ut scriptura vocat) ignominias & turpitudines, quas tamen antea per vim legum suarũ rapuissent. O dignã Pontificibus nostris negotiatio, quam pro Euangelij ministerio quod præ auaritia & ambitione contemnunt, summo cum dedecore & turpitudine in sensum reprobum dati exercerent.

Sed quid dicam, aut faciam? Si singula persequar, inmodicus erit sermo. Cõfusissima enim sunt omnia: ut nescias unde exordiaris, quo procedas, & ubi consistas. Hoc scio, nullam rem publicam legibus feliciter administrari. Si enim prudens fuerit Magistratus, ductu naturæ omnia felicius administrabit quã legibus. Si prudens non fuerit, legibus nihil promouebit nisi malum: cum nesciat eis uti, nec eas pro tempore moderare. Ideo in rebus publicis magis curãdum est, ut boni & prudentes viri præsint quã ut leges ferantur. Ipsi enim erunt optimę leges, omnẽ varietatem casuum viuaci ęquitate iudicaturi. Quod si adsit eruditio diuinę legis, cum prudentia naturali, plane superfluum &

noxium est scriptas leges habere. Super omnia autem, Charitas nullis prorsus legibus indiget.

Dico tamen, & quod in me est facio: monens & rogans omnes sacerdotes & fratres, si viderint aliquod impedimentũ in quo Papa potest dispensare, & quod non est in scriptura expressum, ut prorsus ea omnia matrimonia confirment, quæ contra ecclesiasticas vel pontificias leges quoquo modo fuerint contracta. Arment autem se lege diuina dicente, Quod deus coniunxit homo non separet. Coniunctio enim viri & mulieris est iuris diuini, quæ tenet, quocunq; modo contra leges hominũ contigerit: debentq; leges hominũ ei cedere sine ullo scrupulo. Si enim homo relinquit patrem & matrẽ, & adhęret uxori suæ: qnanto magis conculcabit friuolas & iniquas leges hominũ, ut adhæreat uxori suæ? Et Papa, vel Episcopus, vel Officialis si dissoluerit aliquod matrimontum contra legem humanã contractum, Antichristus est, & violator naturæ, & reus lesæ maiestatis diuinæ. Quia stat sententia, Quod deus coniunxit homo non separet.

Adde his, quod homo non habuit ius leges tales condendi: et christianis per Christum libertas donata est super omnes leges hominũ, maxime ubi lex diuina intercedit. Sicut dicit Marci. ij. Dominus est filius hominis, etiam sabbati. Et non homo propter sabbatum, sed sabbatum propter hominẽ factum est. Deinde, quod tales leges prædãnatæ sunt per Paulũ, ubi prohibentes nubere futuros esse prædixit. Quare hic cedere debet rigor ille impedimentorum ex affinitate, spirituali aut legali cognatione & consanguinitate, quantum permittunt literæ sacrę: in quibus tantũ secundus gradus consanguinitatis prohibitus est, ut scribitur Leuitici. xviij. ubi duodecim personæ prohibetur, quæ sunt, Mater, Nouerca, Soror naturalis, Soror legitima ex utroq; parente, Neptis, Amita, Matertera, Nurus, Vxor fratris, Soror uxoris, Priuigna, Vxor patrui. In quibus non nisi prim⁹ gradus affinitatis, & secũdus consanguinitatis prohibetur: non tamen uniuersaliter, ut clarum est intuenti. nam fratris aut sororis filia vel neptis nõ numeratur prohibita: cnm tamen sit in gradu secundo. Quare, siquando matrimonium extra hos gradus contractum fuerit, cũ nulli alij legantur a deo usquam prohibiti, nullo modo debet dissolui propter leges hominũ. cum matrimoniũ ipsum diuinitus institutum sit incomparabiliter legibus superius: ita ut non ipsum propter leges, sed leges propter ipm debeant merito dirumpi.

Ita debent istę nugæ compaternitatum, cõmaternitatum, confraternitatum, consororitatum, & consilietatum prorsus extingui cõtracto

matrimonii. Quis enim istam cognationem spiritualem inuenit, nisi superstitio humana? Si nō licet baptisanti aut leuanti baptisatam aut leuatam ducere, cur licet Christiano Christianam ducere? An est maior cognatio ista ex ceremoniis seu signo sacramenti contracta, quam quæ ex re ipsa sacramenti? An non Christianus est frater Christianæ sororis? An non, baptisatus, baptisatæ spiritualis frater? Quid insanimus? Quid si quis uxorem suā erudiat Euangelio & fide Christi, factus hoc ipso vere pater eius in Christo, an non liceat uxorem eius manere? An Paulo non licuisset puellam ex Corinthiis ducere, quos omnes in Christo genuisse se iactat? Vide itaq;, quā sit libertas Christiana per cæcitatem humanæ superstitionis oppressa.

Iam multo vanior est cognatio legalis: & tamen hanc etiam super ius diuinū matrimonii extulerunt. Nec huic impedimento consenserim quod vocant religionis disparilitatem: ut nec simpliciter, nec sub conditione conuertendi ad fidē liceat ducere non baptisatā. Quis hoc prohibuit? Deus, an homo? Quis hominibus potestatē fecit prohibendi sic nubere? Spiritus scilicet mendaciū in hypocrisi loquentes, ut Paulus dicit. De quibus illud dicere oportet, Narrauerunt mihi iniqui fabulatiões, sed non ut lex tua. Duxit Patritius gentilis Monicam matrē s. Augustini christianā, cur nō hodie liceat idem? Idē rigor stultitiæ, imo impietatis est, impedimentū criminis: scilicet, ubi quis duxerit prius pollutā adulterio: aut machinatus fuerit in mortē alterius cōiugis, quo cum superstite cōtrahere possit. Obsecro, unde iste rigor hominū in homines, qualē nec deus unq; exegit? An ignorare se simulant, Batschaba uxorē Vriæ, utroq; crimine impleto, id est, præpollutā adulterio, & occiso viro, tamen ductam a Dauid sanctissimo viro? Si lex diuina hęc fecit, quid faciūt homines tyrāni in suos cōseruos?

Censetur & impedimentū quod vocant ligaminis, hoc est, si quis alteri sit alligatus per sponsalia. Hic concludunt: si posteriorē quis cognouerit, prioris cessare sponsalia. Quod plane non capio. Ego arbitror, eum esse iā non sui iuris qui uni sese addixerit: ac per hoc prohibente iure diuino debere priori non cognitæ, etiā si posteriorē cognouerit. dare enim non potuit quod non habuit: sed fefellit eam, cōmisitq; verum adulteriū. Quod autē aliud illis visum est fecit, q copulam carnis plus attenderūt q̄ diuinū mandatum, quo priori fidem pollicitus debet semper seruare. Qui enim dare vult, de suo dare debet. Et deus prohibeat, ne quis fratrem suū circūueniat in ullo negotio q̄d seruandum est ultra, & supra omnes omniū hominū traditiones. Ita credo, nō posse talem, salua conscientia, cum secunda cohabitare, & hoc

impedimentū esse omnino conuertendū. Si em̄ votum religionis facit alienum, cur non etiā fides data & accepta? cū hæc sit præcepti & fructus spiritus. Gal. v. illud aūt arbitrij humani. Et si licet uxori virū repetere, voto facto religionis non obstante: cur nun liceat sponsæ repetere sponsum suū, etiam secuta copula cum altera? Sed & superius diximꝰ, nō licere vouere religionē ei qui fidē dedit puellę, sed est debitor ducendæ. quia debitor est fidei seruandæ: quam nulla traditiōe hominum licet deserere. quia præcepta est a deo. Multo magis hic ita fiet: ut fidem priori seruet. cū posteriori nō nisi mendaci corde dare potuerit: ac ꝑ hoc nō dederit, sed fefellerit proximā suā contra deū. Quare erroris impedimentū hic locū habet: qui facit, ut posterioris nuptiæ nihil sint.

Impedimentū ordinis quoq; merū est hominis cōmentum: pręsertim cū garriant eo dirimi etiā contractū: semper suas traditiones su per dei mandata exaltantes. Ego quidē de sacerdotij ordine non iudico, qualis hodie est: sed video Paulū iubere, Episcopū unius uxoris virum esse: ideo nō posse dirimi matrimoniū diaconi, sacerdotis, episcopi, seu cuiuscunq; ordinis. Quāq; hoc genus sacerdotum, & eos ordines nōn nouerit Paulus quos hodie habemus. Pereant itaq; maledictę istæ hoīm traditiones, quę nō nisi ad multiplicanda pericula, peccata, mala in Eccl'ia introierūt. Est ergo inter sacerdotē & uxorē verū & inseparabile matrimoniū, mandatis diuinis probatū. Quid si impij hoīes illud prohibeant, aut dirimāt mera tyrānide sua? Esto, sit illicitū apud homines, licitum tamē est apud deum: cuius mandatū si contra hominum pugnet mandata, est præferendum.

AEque cōmentum est, impedimentū illud publicę honestatis, quo dirimuntur cōtracta. Vrit me audax ista impietas tā prompta ad separandū quod deus cōiunxit: ut Antichristū in ea cognoscas, qui aduersatur oībus quæ Christus fecit & docuit. Quæ ergo est causa, ut sponsi pręmortui nullus cōsanguineus usq; ad quartū gradū possit ducere spōsam? Nō est hoc publicę honestatis iustitia, sed inscitia. Cur nō in populo Israel optimis ac diuinis legibus instituto, erat ista publica honestatis iustitia? Sed etiā pręcepto dei proximus cogebat uxorē ꝓximi relictā ducere. An oportet populū libertatis chr'ianæ rigidiorib. legibus onerare, q̄ populum seruitutis legalis? Et ut finē faciam istorū figmentorū magis q̄ impedimentorū, Dico, mihi adhuc nullū apparere impedimentū q̄d contractū iure dirimat, nisi impotentiā cognoscendæ cōiugis, ignorantiā iam cōtracti, & votū castitatis. De voto tn̄ ita sum incertꝰ usq; hodie, ut ignorē q̄ tpe sit censendū valere. sicut & supra dixi in baptismi sacramēto. Disce ergo ī hoc uno matrimonio,

quã infeliciter & perdite omnia sint confusa, impedita, irretita, & periculis subiecta per pestilentes, indoctas, impiasq; traditiones hominũ, quæcunq; in Ecclesia geruntur: ut nulla remedĳ spes sit, nisi reuocato libertatis Euangelio, secundũ ipsum extinctis semel omnibus omniũ hominum legibus, omnia iudicemus & regamus. Amen.

¶ De impotentia itaq; sexus dicendum, quo possit facilius consuli animabus periculo laborantibus. Hoc tamen præmisso, quod ea quæ de impedimentis dixi, dicta volo post matrimoniũ contractum, ne talibus ullum dirimatur. Cæterũ de contrahẽdo breuiter dixerim quod supra dixi, Quod si urgeat amor iuuentutis, & quæuis alia necessitas, propter quam dispensat Papa, dispenset etiam quilibet frater cum fratre, aut ipse cum seipso: rapta per hoc consilium uxore de manu tyrãnicarum legum, utcunq; poterit. Vt quid enim mea libertas tollitur, aliena superstitione & ignorantia? Aut si pro pecunia Papa dispensat, cur non ipse pro meę salutis cõmoditate mecum, aut cum fratre dispensem? Statuit leges Papa, sibi statuat, mea salua libertate vel occulte surrepta. Videamus itaq; de impotentia.

Quæro casum eiusmodi, Si mulier impotenti nupta viro, nec possit, nec velit forte tot testimonĳs & strepitibus quot iura exigunt iudicialiter impotentiam viri probare, velit tamen prolem habere, aut nõ possit continere. Et ego consuluissem, ut diuortium a viro impetret ad nubendum alteri, contenta quod ipsius & mariti conscientia & experientia, abunde testes sunt impotentiæ illius. Vir autẽ nolit. Tum ego ultra consulam, ut cum consensu viri (cũ iam non sit maritus, sed simplex & solutus cohabitator) misceatur alteri, vel fratri mariti: occulto tamẽ matrimonio: & proles imputetur putatiuo (ut dicunt) patri. An hæc mulier salua sit & in statu salutis? Respondeo ego, ꝙ sic. Quia error & ignorantia virilis impotentiæ hic impedit matrimonium, & tyrannis legum non admittit diuortium: & mulier libera est per legem diuinam: nec cogi potest ad continentiam. Quare vir debet concedere eius iuri, & alteri permittere uxorem, quam specietenus habet.

Vlterius si vir nollet consentire, nec diuidi vellet. Anteq; permitterẽ eam uri, aut adulterari consulerem, ut cõtracto cum alio matrimonio aufugeret in locum ignotum & remotum. Quid enim aliud possit cõsuli laboranti assiduo libidinis periculo? Scio autem quosdã mouere, ꝙ proles huius occulti matrimonĳ iniquus hæres sit putatiui patris. Sed si consensu mariti fiat, iniquus non erit. Si autem ignorante, aut nolente fiat, iudicet hic Christiana & libera ratio, immo charitas, uter utri maius damnum inferat. Vxor hæreditatem alienat: at mari-

fefellit uxorem, eamq; toto suo corpore totaq; vita fraudat: an nō magis peccet vir corpus & vitam uxori perdens, quā mulier res tantum temporales viri alienans? Patiatur ergo vel diuortium, aut ferat alienos hæredes, qui sua culpa innocentem puellam fefellit, & vita pariter ac corporis usu toto fraudauit: insuper occasionem pene intolerabilē adulterādi dedit. Ponatur utrūq; in æqua lance. Certe omni iure, fraus in fraudantem recidere debet, & damnū recompensare tenetur qui dedit. Quid enim differt talis maritus ab eo qui uxorem alicuius captiuam tenet cum marito? Nonne talis tyrannus uxorē & filios & maritum alere cogitur, aut liberos dimittere? Cur ergo & hic nō ita fiat? Ita ego arbitror virum debere cogi aut ad diuortium, aut ad alienum hęredem alendum. Sic charitas iudicabit, sine dubio. In quo casu uxoris hæredem non alio affectu alet impotens iam & nō maritus, quā si uxorem ægrotantē, aut alio incōmodo affectam, totis & grauibus expensis foueret. sua enim, nō uxoris culpa eo incōmodo laborat uxor. Hæc pro mea virili, ad informandas conscientias scrupulosas retulerim, cupiens afflictis meis fratribus in ista captiuitate qualicunq; solatio succurrere.

De diuortio etiam versatur quæstio, an licitum sit. Ego quidē ita detestor diuortium, ut digamiam malim quā diuortiū: sed an liceat ipse non audeo definire. Christus ipse princeps pastorum, Matt. v. dicit. Si quis dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eā adulterari. Et qui dimissam duxerit, adulterat. Cōcedit ergo Christus diuortium in causa fornicationis duntaxat. Quare errare Papam necesse est quoties diuortium facit aliis causis: nec satis se tutum arbitrari debet ullus qui pontificia illa temeritate verius quā potestate dispensationē obtinuerit. Sed hoc admiror magis, cur cœlibem esse cogant hominē qui diuortio separatus est a coniuge sua, nec aliam ducere permittant. Si enim Christus diuortium concedit in causa fornicationis, & neminem cogit esse cœlibem: & Paulus magis velit nos nubere quā uri: videtur omnino admittere, ut in locum repudiatæ aliam ducat. Quę res utinam plane discussa & certa esset: ut posset consuli infinitis periculis eorum qui sine culpa sua hodie cælibes esse coguntur. Hoc est, quorū uxores vel mariti aufugiunt, & coniugem relinquunt, decēnio vel nūquā reuersuri. Vrget me & male habet hic casus quotidianis exemplis, siue id singulari nequitia satanæ, siue neglectu verbi dei contingit.

Ego sane qui solus contra omnes statuere in hac re nihil possum, vehementer optarem saltem illud. i. Corint. vij. huc aptari. Quod si infidelis discedit, discedat. Nō enim seruituti subiectus est frater aut soror

in eiusmodi. Hic Apostolus discedentem infidelem concedit dimitti, & fideli liberum facit alteram accipere: cur non idem valeat, si fidelis, hoc est nomine fidelis re ipsa eque infidelis, coniugem deserat, presertim nunquam reuersurus? Ego sane nihil discriminis utrinque deprehendere possum. Credo autem, si Apostoli tempore discessor infidelis reuersus denuo, aut fidelis factus, aut fideli cohabitare pollicitus fuisset admissus non fuisset: sed & ipsi alteram ducendi potestas facta fuisset. Tamen in his nihil definio (ut dixi) quanquã nihil magis optem esse definitum. cũ nihil magis me & multos mecum vexet hodie. Sola autoritate Papæ, aut Episcoporum hic diffiniri nihil volo: sed si duo eruditi & boni viri in nomine Christi consentirẽt, & in spiritu Christi pronunciarent, eorum ego iudicium præferrem etiam Conciliis qualia nunc solent cogi, tantum numero & autoritate citra eruditionẽ & sanctimoniam iactata. Suspendo ergo hic organum meũ, donec conferat mecum alius melior.

DE ORDINE.

¶HOC sacramentum Ecclesia Christi ignorat, inuentumque est ab ecclesia Papæ. Non enim solum nullã habet promissionem gratiæ ullibi positam, sed ne verbo quidẽ eius meminit totum nouũ testamẽtum. Ridiculum autẽ est, asserere pro sacramento dei quod a deo institutum nusquã potest monstrari. Non quod damnandũ censeam eum ritum per tanta sæcula celebratum, sed quod in rebus sacris nolim humana commenta fingi: nec liceat astruere aliquod diuinitus ordinatũ quod diuinitus ordinatum non est. ne ridiculi simus aduersario: conandumque sit, ut certa & pura nobis sint omnia, clarisque scripturis firmata, quæ pro articulis fidei iactamus: id quod in præsenti sacramento præstare ne tantillum quidem possumus.

Nec habet Ecclesia potestatem nouas promissiones gratiæ diuinas statuere, sicut quidam garriunt: quod non minoris sit autoritatis quicquid ab Ecclesia quã quod a deo statuitur: cum regatur spiritu sancto. Ecclesia enim nascitur verbo promissionis per fidem, eodemque alitur & seruatur: hoc est, ipsa per promissiones dei constituitur, nõ promissio dei per ipsam. Verbum dei enim supra Ecclesiã est incomparabiliter: in quo nihil statuere, ordinare, facere, sed tantũ statui, ordinari, fieri habet tanquã creatura. Quis enim suum parentem gignit? Quis suum autorem prior constituit? Hoc sane habet Ecclesia, quod potest discernere verbum dei a verbis hominum. sicut Augustinus confitetur se

Euangelio credidisse, motum autoritate Ecclesiæ, quę hoc esse Euangelium prædicabat. Non quod ideo sit super Euangelium: alioquin esset & super deum cui creditur, quia Ecclesia hunc esse deū prędicat: sed sicut alibi dicit Aug. Veritate ipsa sic capitur anima, ut per eā de omnibus certissime iudicare possit, sed veritatē iudicare non possit: dicere autem cogatur infallibili certitudine, hanc esse veritatē. Exēmi gratia, Mens infallibili certitudine pronunciat. iij. & vij. esse decem, & tamē rationem reddere non potest cur id verum sit, cū negare non possit verum esse: capta scilicet ipsa & iudice veritate, iudicata magis quàm iudicante. Talis est & in Ecclesia sensus illustrante spiritu in iudicandis & approbandis doctrinis, quem demonstrare non potest, & tamen certissimum habet. Sicut enim apud philosophos de cōmunibus conceptionibus nemo iudicat, sed omnes per eas iudicantur: ita apud nos de sensu spiritus, qui iudicat omnes, & a nemine iudicatur, ut Apostolus ait.

Verum hæc alias. Sit itaque certum, Ecclesiam non posse promittere gratiam, quod solius dei est: quare nec instituere sacramētum. Quod si quā maxime posset, nō tamen statim sequeretur ordinē esse sacramētum. Quis enim scit quæ sit Ecclesia habens spiritum: cū in his soli & pauci Episcopi, aut docti adesse soleant: quos possibile est non esse de Ecclesia, & omnes errare, sicut sæpius errauerunt Concilia: præsertim Constantiense, quod omniū impijssime errauit. Id em̄ solum est fideliter probatū, quod ab uniuersali Ecclesia, non tantum Romana approbatur. Quare pmitto, Ordinem esse quendā ritum ecclesiasticū, quales multi alij quoque per Ecclesiasticos patres sunt introducti, ut consecratio vasorum, domorum, vestium, aquæ, salis, candelarum, herbarū, vini, & similium, in quibus omnibus nemo ponit sacramentum esse: nec ulla in eis est promissio. Ita ungere manus viri, radi verticem, & id genus alia fieri, non est sacramentum dari. cum nihil eis promittatur, sed tantum ad officia quædam, ceu vasa & instrumenta, parentur.

At dices. Quid ad Dionysium dices, qui sex enumerat sacramenta, inter quę & Ordinē ponit in Ecclesiastica hierarchia? Respondeo. Scio hunc solū autorem haberi ex antiquis pro septenario sacramentorū, licet matrimonio omisso senariū tantū dederit. Nihil em̄ prorsus in reliquis patribus de istis sacramentis legimus. Nec sacramēti nomine cēsuerunt, quoties de ijs rebus locuti sunt. Recens em̄ est inuentio sacramentorū. Atque mihi (ut magis temerarius sim) in totū displicet, tantum tribui, quisquis fuerit, Dionysio illi. cū ferme nihil in eo sit solidæ eruditiōis. Nā ea quę in cœlesti hierarchia de angelis cōminiscit, in quo lib. sic sudarunt curiosa & superstitiosa ingenia, quā rogo autoritate,

aūt ratione probat. Nonne omnia sunt illius meditata,ac prope somnijs simillima,si libere legas & iudices. In Theologia vero mystica,quam sic inflant ignorantissimi quidam theologistæ,etiā perniciosissimus est,plus Platonisans quā Christianisans : ita, ut nollem fidelē animum his libris operam dare vel minimā. Christum ibi adeo non disces,ut si etiam scias amittas.Expertus loquor. Paulum potius audiamus:ut Iesum christum,& hunc crucifixum discamus. Hæc est enim via,vita,& veritas : hęc scala per quam venitur ad patrem.Sicut dicit. Nemo venit ad patrem nisi per me.

Ita in Ecclesiastica hierarchia,quid facit, nisi quod ritus quosdā ecclesiasticos describit,ludens allegorijs suis, quas non probat. Quale apud nos fecit qui librum edidit qui Rationale diuinorum dicitur. Ociosorum hominum sunt ista studia allegoriarum. An putas mihi difficile esse,in qualibet re creata allegorijs ludere. Nonne Bonauentura artes liberales allegorice duxit ad Theologiam. Deniq; Gerson Donatum minorē fecit mysticum theologum. Mihi non fuerit operosum,meliorē hierarchiam scribere quā Dionysij sit.cū ille Papā,Cardinales,Archiepiscopos ignorarit,& Episcopum fecerit supremum. Ei quis tam tenuis ingenij,qui allegorijs non queat periclitari. Nollem ego Theologum allegorijs operam dare,donec consumatus,legitimo scripturæ simplicicq; sensu fuerit. Alioquin, sicut Origeni contigit,non citra periculum theologisabit.

Non ergo continuo sacramentū esse debet, quia Dionysius aliqd describit.alioqui cur non etiam sacramentū faciūt quam ibidē describit processionem quę usq; hodie perseuerat. Quin tot erunt illorum sacramenta,quot aucti sunt in Ecclesia ritus & cerimoniæ.

Huic tamen tā debili fundamēto nixi,Caracteres effinxerunt, quos huic suo sacramento tribuerunt:qui imprimerentur ordinatis indelebiles.Vnde quæso tales cogitationes? Qua autoritate,qua ratione stabiliuntur? Non quod nolimus eos esse liberos ad fingendum,dicendum,asserendum quicquid vel libuerit, sed nostrā quoq; libertatem asserimus;ne ius sibi ipsis arrogent ex cogitationibus suis articulos fidei faciendi,sicut hactenus præsumpserunt.Satis est,nos pro cōcordia eorum ritibus & studijs attemperare, sed cogi tanq; necessarijs ad salutem,quæ necessaria non sunt,nolumus. Dimittant ipsi tyrannidis suę exactionem,& nos exhibebimus liberum eorum sensui obsequium : ut sic in pace mutua inuicē agam?. Turpe emest & iniquū seruile, chrīanū hoīem q liber est alijs q̄; cœlestib.ac diuinis subiectū esse traditio.

Post hoc apprehendūt extremū roboris sui.Nēpe,q Chri (nibus.

ftus in cœna dixit. Hoc facite in meam cōmemorationem. Ecce hic inquiunt, Christus eos ordinauit in sacerdotes. Hinc inter cætera & hoc duxerunt solis sacerdotibus utranq; speciem esse dandam. Deniq; qd uis hinc suxerunt: ut qui liberum arbitrium sibi arrogarint, e verbis Christi ubilibet dictis quodlibet asserere. Sed est hoc verba dei interpꝛetari? Responde quæso. Christus hic nihil promittit, sed tantū præcipit fieri istud in sui memoriā. Cur non concludunt, & ibi esse ordinatos sacerdotes, ubi imponens officiū verbi & baptismatis dicit, Ite in orbem uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ: baptisantes eos in nomine &c. cum sacerdotum sit propriū prædicare & baptisare? Deinde, cum hodie sacerdotis vel primarium opus sit, & (ut dicunt) indispensabile, legere horas canonicas: cur non ibi ordinis sacramentū cōceperūt ubi Christus orare precepit, ut alijs locis multis, ita præcipue in horto, ne intrent in tentationē? Nisi hic elabantur, q̄ non sit præceptum orare. sufficit enim legere horas canonicas. ut sic sacerdotale illud opus nusquam e scripturis probetur: ac per hoc illud sacerdotium orationale non sit ex deo. sicut vere nō est.

Quis vero patrum antiquorū asseruit his verbis ordinatos esse sacerdotes? Vnde ergo ista intelligētia noua? Scilicet, quod hac arte quæsitum est, ut seminarium discordiæ implacabilis haberetur, quo clerici & laici plus discernerentur quā cœlum & terra, ad incredibilē baptismalis gratiæ iniuriam, & euangelicæ cōmunionis confusionem.

Siquidem hinc cœpit tyrannis ista detestabilis clericorum in laicos, qua fiducia corporalis unctionis, quo manus eorum consecrātur: deinde rasuræ, & vestium, non modo cæteris laicis christianis qui spiritu sancto uncti sunt sese præferūt, sed ferme ut canes indignos qui cū eis in Ecclesia numerantur habeant. Hinc quiduis mandare, exigere, minari, urgere, premere audent. Summa, sacramentū Ordinis pulcherrima machina fuit, & est, ad stabilienda uniuersa portenta quæ hactenus facta sunt, & adhuc fiunt in Ecclesia.

Qui si cogerentur admittere, nos omnes esse æqualiter sacerdotes, quotquot baptisati sumus: sicut reuera sumus: illisq; solū ministeriū nostro tamen consensu cōmissum, scirent simul nullum eis esse super nos ius imperij, nisi quātum nos sponte nostra admitteremus. Sic enī i. Pet. ij. dicitur, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, & sacerdotale regnum. Quare omnes sumus sacerdotes, quotquot Christiani sumus. Sacerdotes vero q̄s vocamus ministri sunt ex nobis electi, qui nostro nomine omnia faciant. Et sacerdotium aliud nihil est quā ministeriū. Sic. ij. Corint. iiij. Sic nos existimet hō sicut ministros Christi,

& dispensatores mysteriorum dei.

Ex quibus fit, ut is qui non prædicat verbum, ad hoc ipsum per Ecclesiam vocatus, nequaquam sit sacerdos. Et sacramentum Ordinis aliud esse non possit, quã ritus quidam eligendi Concionatoris in Ecclesia. Sic enim per Malachiam.ij. definit sacerdotem, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent. quia angelus domini exercituum est. Certus ergo sis, qui non est angelus domini exercituum, aut ad aliud quã ad angelatum (ut sic dixerim) vocatur, sacerdos prorsus non sit. Sicut Oseæ. iiij. dicit. Quia tu repulisti scientiã, repellam te & ego, ne sacerdotio fungaris mihi. Inde enim & pastores dicuntur: quod pascere, id est, docere debeant. Quare eos qui tantum ad horas legendas, & Missas offerendas ordinantur, esse quidem papisticos, sed non Christianos sacerdotes. quia non modo non prædicant, sed nec vocantur ad prædicandum: immo hoc ipsum agitur, ut sit sacerdotium eiusmodi alius quidem status ab officio prædicandi. Itaq; Horales & Missales sunt sacerdotes, id est idola quædã viua, nomen sacerdotij habentia: cum sint nihil minus. quales sacerdotes Hieroboã i Bethauen ordinauit de infima fece plebis, nõ de gñe Leuitico.

Vide igitur quorsum migrarit gloria Ecclesię. Repleta est omnis terra sacerdotibus, Episcopis, Cardinalibus, & clero: quorũ tamẽ (quantum ad officium spectat) nullus prædicat: nisi denuo alia vocatione ultra ordinem sacramentalem vocetur: sed abunde suo sacramento se satisfacere putat, si battologiã legendarum precum emurmuret, & missas celebret. Deinde, eas ipsas horas nunquã oret: aut si oret, pro se oret: atq; Missas suas (quæ summa est peruersitas) ceu sacrificium offerat. cum Missa sit usus sacramenti. ut perspicuum sit, Ordinẽ qui velut sacramentũ hoc hominum genus in clericos ordinat, esse vere, mere, omninoq; figmentum ex hominibus natum: nihil de re Ecclesiastica, de sacerdotio, de ministerio verbi, de sacramentis, intelligentibus: ut quale est sacramentum, tales & habeat sacerdotes. Quibus erroribus & cęcitatib. id accessit maioris captiuitatis, quo se latius a cęteris Christianis, tanquã prophanis, secernerent: seipsos sicut Galli Cybelis sacerdotes castrauerunt, & cœlibatu onerarunt simulatissimo.

Nec satis erat hypocrisi & operationi erroris huius digamiã prohibere: hoc est, ne quis duas uxores haberet simul, ut lege fiebat (id enim digamiã significare scimus) sed digamiam interpretati sunt, si quis duas successiue virgines duxisset, aut semel viduam. Imo sanctissima ista sanctitas huius sacrosacratissimi sacramenti tantum valet, ut nec sacerdotari possit qui virginem duxerit viuente eadẽ uxore; ac ut summũ

faſtigiũ ſanctitatis attingat, etiã is arcetur a ſacerdotio qui ignorans et meræ infelicitatis caſu corruptã virginem duxerit. At ſi ſexcentas meretrices polluerit, aut matronas ac virgines quaslibet conſtuprarit, aut etiã Ganymedes multos aluerit, nihil impedimento fuerit vel Epiſcopum, vel Cardinalẽ, vel Papam eũ fieri. Tum illud Apoſtoli, unius uxoris vir, ſic interpretari oportet: id eſt, unius Eccleſiæ prælatus. Inde incorruptibilia manarũt beneficia: niſi Papa diſpẽſator magnificus, uni iij.xx.c. uxores, id eſt, Eccl̃ias copulare voluerit, pecunia vel gratia corruptꝰ, hoc eſt, pia charitate motꝰ, & eccl̃iarũ ſollicitudine diſtrictꝰ.

O dignos Pontifices hoc venerabili ſacramento Ordinis. O principes non catholicarũ Eccleſiarũ, ſed ſatanicarũ ſynagogarũ, imo tenebrarũ. Libet hic cum Iſaia clamare, O viri illuſores, qui dominamini ſuper populũ meum qui eſt in Hreruſalem. Et illud Amos. vi. Ve vobis qui opulenti eſtis in Zion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorũ, ingredientes pompatice domum Iſrael &c. O ignominia Eccleſię dei, quam ex his monſtris ſacerdotalib. contrahit. Vbi ſunt Epiſcopi aut ſacerdotes qui ſciant Euangeliũ, nedum prædicent? Vt quid ergo ſeſe iactant ſacerdotes? Cur alijs Chriſtianis tanq̃ ſanctiores & meliores & potentiores haberi volunt? Horas legere, ad quos idiotas nõ pertinet, ſeu (ut Apoſtolus ait) ad linguã loquentes? Horas autẽ orare ad monachos, eremitas, priuatoſq; homines, & eos laicos pertinet. Sacerdotis munus eſt prædicare: quod niſi fecerit, ſic eſt ſacerdos ſicut homo pictus eſt homo. An Epiſcopum faciat ordinare tales ſacerdotes battalogos? An Eccleſias & campanas conſecrare? An pueros confirmare? Non. Hęc vel diaconus, vel laicus quilibet faceret. Miniſterium verbi facit ſacerdotem & Epiſcopum.

Fugite ergo, meo conſilio, quicunq; tuto viuere vultis: fugite iuuenes, nec iſtis ſacris initiamini, niſi aut Euangeliſare volueritis, aut niſi vos hoc ordinis ſacramento nihilo laicis meliores factos credere poteſtis. Non enĩ horas legere aliquid eſt. Deinde, miſſam offerre ſacramẽtum percipere eſt. Quid ergo in vobis manet quod non in quouis laico maneat? Raſura & veſtis? Miſerũ ſacerdotẽ qui raſura & veſte cõſtat. An oleũ digitis veſtris infuſum? At Chriſtianus quilibet oleo ſancti ſpiritus unctus & ſanctificatus eſt corpore & anima, & olim ſacramentũ manibus tractabat nõ minus q̃ nũc ſacerdotes faciũt. Licet noſtra ſupſtitio laicis nũc magnũ reatum inijciat, ſi vel calicem nudũ, aut corporale attigerint. Nec Moniali quidem ſanctæ virgini liceat lauare pallas altaris, & lintheamina ſacra. Vide per deum, ſacroſanctam Ordinis huius ſanctitatem, quantum profecerit. Futurum ſpero, ut nec

altare liceat attingere laicis, nisi dum nūmos obtulerint. Ego pene dirumpor, cogitans has impījsimas hominum temeratissimorū tyrannides, tam nugacibus & puerilibus nugis libertatem & gloriam Christianæ religionis illudentium & pessundantium.

Esto itaqꝫ certus, & sese agnoscat quicunqꝫ se Christianū esse cognouerit, omnes nos ęqualiter esse sacerdotes: hoc est, eandem in verbo & sacramento quocunqꝫ habere potestatem. Verum non licere quenquā hac ipsa uti, nisi consensu cōmunitatis, aut vocatione maioris. Quod enim omnium est cōmuniter nullus singulariter potest sibi arrogare, donec vocetur. Ac per hoc, Ordinis sacramentū, si quicquā est, esse nihil aliud, quā ritum quendam vocandi alicuius in ministeriū ecclesiasticum, Deinde sacerdotium proprie esse non nisi ministerium verbi, verbi inquā non legis, sed Euangelij. Diaconium vero, esse ministeriū non legendi Euangelij aut Epistolæ, ut hodie usus habet, sed opes Ecclesiæ distribuendi pauperibus. ut sacerdotes leuentur onere rerum tēporalium, & orationi ac verbo liberius instent. Hoc enim consilio legimus Actuū. v. Diaconos institutos: atqꝫ ita eum qui vel ignorat, vel non prædicat Euangelium, non modo nō esse sacerdotem vel episcopum, sed pestem quandā Ecclesiæ: qui sub titulo falso sacerdotis et episcopi, ceu sub pelle ouina Euangelium opprimat, & lupum in Ecclesia agat. Quare ij sacerdotes & episcopi quibus hodie referta est Ecclesia, nisi alia ratione salutem suam operētur: hoc est, nisi agnoscant sese nec sacerdotes nec episcopos esse, doleātqꝫ se nomen gerere cuius op⁹ aut nesciunt, aut non possunt implere: sicqꝫ orationibus & lachrymis suæ hypocrisis miseram sortem deplorent: vere sunt populus perditionis æternę, ac de eis illud Isaię, v. verificabitur, Captiuus ductus est populus meus: eo quod nō habuerit scientiam, & nobiles eius interierūt fame: & multitudo eius siti exaruit. propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absqꝫ ullo termino. Et descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes eius, & gloriosi eius in eum. O verbum horrendum nostro sæculo, quo tanta voragine absorbentur Christiani.

Quantum ergo e scripturis docemur, cum ministerium sit id quod nos sacerdotium vocamus, prorsus non video qua ratione rursus nequeat laicus fieri semel sacerdos factus. cum a laico nihil differat, nisi ministerio. A ministerio autē deponi adeo non sit impossibile, ut passim ea etiam nunc celebretur vindicta in culpabiles sacerdotes: dū aut suspenduntur temporaliter, aut perpetuo priuantur officio suo. Nam cōmentum illud caracteris indelebilis iam olim irrisum est. Concedo

ut Caracterem hunc Papa imprimat ignorante Christo, sitque hoc ipso sacerdos eo consecratus, non tam Christi quã Papæ perpetuus seruus & captiuus, sicut est dies hæc. Cæterũ, nisi fallor, si ruat hoc sacramentum & cõmentum aliquando, vix subsistet ipse Papatus cum suis caracteribus: redibitque ad nos læta libertas, qua nos omnes æquales esse quocunque iure intelligemus: & excusso tyrannidis iugo, sciemus, q̃d qui Christianus est, Christum habet: qui Christum habet, omnia quę Christi sunt habet, omnia potens: de quo plura & robustius, ubi ista amicis meis Papistis displicere sensero.

DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

HVIC ungendorum infirmorum ritui, duas additiones sese dignas addiderunt Theologi nostri. Vnam, quod sacramentum appellant. Alteram, quod extremã faciant: sitque nunc sacramentum extremę unctionis, quæ nisi in extremo vitæ agentibus periculo dari non debeat. forte (ut sunt arguti Dialectici) relatiuam fecerunt ad unctionem primam baptismi, & sequentes duas confirmationis & ordinis. Verũ habent hic quod in os mihi retundant. Nempe, quod autoritate Iacobi apostoli, hic promissio & signum sit, quibus ego sacramentũ constitui hactenus dixi. Dicit enim. Si infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesię, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini. Et oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Ecce inquiunt, promissio remissionis peccatorum, & signum olei.

Ego autem dico, si uspiam delyratum est, hoc loco præcipue delyratum est. Omitto enim, quod hanc Epistolam non esse apostoli Iacobi, nec apostolico spiritu dignam, multi valde probabiliter asserant: licet consuetudine autoritatẽ, cuiuscunque sit, obtinuerit. Tamen si etiã esset apostoli Iacobi, dicerem: non licere, Apostolũ sua autoritate sacramẽtum instituere, id est, diuinã promissionem cum adiuncto signo dare. hoc enim ad Christum solũ pertinebat. Sic Paulus sese accepisse a domino dicit sacramentum Eucharistiæ, & missum non ut baptisaret, sed ut euãgelisaret. Nusquã autem legitur in Euangelio, unctionis istius extremæ sacramentum. Sed missa faciamus & ista. Apostoli, siue quisquis fuerit Epistolæ autor, ipsa videamus verba: & simul videbimus quã nihil ea obseruarint ij, qui sacramenta auxerunt.

Primũ,si verum putant & seruandum quod Apostolus dicit, qua autoritate mutant & resistunt? Cur faciunt ipsi extremã & singularem unctionem ex ea,quam Apostolus voluit esse generalem? Neq; enim Apl'us extremã esse voluit & solũ morituris dandam, sed absolute dicit,Si quis infirmatur.nõ dicit,si quis moritur. Neq; em̃ curo qd Dionysiũ eccl'iastica hierarchia hic faciat: ipsa Apl'i verba aperta sunt,quibus & ille & isti pariter nituntur,& tñ non sequũtur, ut appareat eos nõ autoritate ulla,sed suo arbitrio,ex verbis Apl'i male intellectis, sacramentũ & unctionem extremã fecisse,cum iniuria cęterorũ infirmorũ,quib.vi propria abstulerũt ungendi beneficiũ ab Apl'o institutũ.

Sed illud pulchrius,quod promissio Apl'i expresse dicit,Oratio fidei saluabit infirmũ,& alleuiabit eum dominus &c̃. Vide, Apl'us in hoc ungi & orari pręcipit,ut infirmus sanetur & alleuietur:hoc est,nõ moriatur,nec sit extrema unctio . quod & usq; hodie probant preces inter ungendum dictæ,quę infirmũ restitui petunt.Illi contra dicunt, non esse dandã unctionem nisi discessuris: hoc est.ut nõ sanẽtur & alleuientur. Nisi res ista esset seria,quis risum posset tenere super tam bellis,aptis,& sanis Apl'icorum verborũ glossis? Nõne hic aperte deprehendit insipientia sophistica,quę ut hoc loco,ita multis aliјs hoc affirmat quod negat scriptura,hoc negat quod illa affirmat? Quin igitur gratias agimus tam eximiјs magistris nostris? Recte igitur dixi, nusq; insignius esse delyratum ab illis quam hoc loco.

Vlterius,si unctio ista sacramentum est,debet sine dubio esse (ut dicunt)efficax signum eius quod signat & promittit. At sanitatẽ & restitutiõem infirmi promittit. ut stant aperta verba, Oratio fidei saluabit infirmũ,& alleuiabit eũ dñs. Quis autẽ non videt hanc promissionẽ in paucis,imo nullis impleri? Inter mille enim vix unus restituitur:id q; nemo sacramento,sed naturę vel medicinæ beneficio fieri putat.nã sacramento contrariã vim tribuunt.Quid ergo dicemus? Aut Apl'us hac promissione mentitur,aut unctio ista sacramentũ nõ erit. Promissio enim sacramentalis certa est: at hæc in maiori parte fallit. Quin,ut iterũ Theologorũ istorum prudentiã & vigilantiã cognoscam⁹,ideo extremã esse volunt unctionem:ne fiet ista promissio,hoc est,ne sacramentum sit sacramentũ.Si enim extrema est,non sanat,sed cedit infirmitati.Si autem sanat,extrema esse non debet.Ita sit horum Magistrorum interpretatione, ut Iacobus intelligatur sibi ipsi contradixisse, & ne sacramentum institueret sacramentum instituisse: dum ideo extremam volunt unctionem, ut non sit verum,sanari per eum infirmũ, quod ille statuit.Si hoc non est insanire,rogo quid est insanire?

Contingit his illud Apostoli .i. Timot. i. Volentes esse legis doctores, cũ ignorent quid loquantur, aut de quibus affirment. Sic omnia citra iudiciũ legunt & sequũtur. Eadem enĩ oscitantia & confessionẽ auricularem ex hoc Apostolo hauserunt, dicente, Confitemini alterutrum peccata vestra. Sed nec hoc seruãt isti, quod Apl̃us iubet presbyteros Ecclesiæ induci, & super infirmum orari. Vix unus sacerdoculus nunc mittitur, cũ Apl̃us velit multos adesse, non propter unctionem, sed propter orationẽ. unde dicit. Oratio fidei saluabit infirmũ &c. q̃q̃ quã incertũ est mihi, an sacerdotes velit intelligi: cũ dicat, presbyteros, id est, seniores. Neq; enim continuo sacerdos aut minister est qui senior est: quo suspicari possis, Apostolũ voluisse, ut seniores & grauiores in Ecclesia visitarent infirmũ, qui opus misericordiæ facientes, & in fide orantes eum sanarent: quãq; negari non possit, Ecclesias olim a senioribus fuisse rectas, absq; istis ordinationibus & cõsecrationibus, propter ætatem & longum rerum usum in hoc electis.

Quare hanc unctionem eandem ego esse arbitror quę Marci ult. de Apostolis scribitur, Et ungebant oleo multos ægrotos, & sanabãt. ritum scilicet quendã primitiuę Ecclesiæ, quo miracula faciebant super infirmis, qui iam dudũ defecit. Quemadmodũ & Marci ult. Christus donat credẽtibus ut serpentes tollant, & sup ęgros manus ponãt. &c. Ex quibus verbis, mirum est, quod non etiam sacramenta fecerint. cũ sint similis virtutis & promissionis cum verbis his Iacobi. Non ergo sacramentum est extrema ista, id est, ficta unctio, sed consilium Iacobi, quo possit qui velit uti, sumptum ac relictum ex Euangelio Mar. ult. ut dixi. Neq; enim credo datum infirmis quibusuis. cum Ecclesię gloria sit infirmitas, & mors lucrum: sed ijs tantum qui impatientius & rudi fide infirmitatem ferrent. Quos ideo reliquit dominus, ut in eis miracula & virtus fidei eminerent.

Et hoc ipsum caute, & de industria Iacobus prouidit, dum promissionem sanitatis & remissionis peccatorum non tribuit unctioni, sed orationi fidei. Sic enim dicit, Et oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Sacramentũ enĩ non exigit orationẽ aut fidem ministri. cũ impius etiã baptiset & consecret absq; oratione. Sed nititur in sola promissione & institutione dei, exigens fidem suscipientis. In nostræ autem extremæ unctionis hodiernæ usu ubi est oratio fidei? Quis ea fide orat super infirmũ, ut non hæsitet eum restitui? Nam talẽ orationẽ fidei Iacobus hic describit de qua & in principio dixerat, Postulet aũt in fide nihil hæsitans. Et Christus, Quęcunq; petieritis, credite quia accipietis, & fiet vobis.

Prorsus non est dubium, si hodie quoq; talis oratio fieret super infirmum, id est, a senioribus, grauioribus, & sanctis viris, plena fide sanari quotquot vellemus. Fides em̄ quid non posset? At nos fide neglecta (quam maxime exigit hæc Apostoli autoritas) deinde quoduis sacerdotum vulgus, per presbyteros viros scilicet ætate & fide præstātes intelligimus. Deinde extremā e quotidiana aut libera unctione facimus, tandem effectum promissę ab Apostolo sanitatis non solū nō impetramus, sed etiam contrario effectu euacuamus. Nihilo tamē minus iactamus nostrum sacramentum, immo figmentum hac Apostoli sententia, plus quā per bis diapason repugnante, fundari & probari. O Theologos.

Igitur hoc unctionis extremæ nostrum sacramentum non damno, sed hoc esse quod ab apostolo Iacobo præscribitur constanter nego, cum nec forma, nec usus, nec virtus, nec finis eius cum nostro consentiat. Numerabimus tamen ipsum inter ea sacramenta quæ nos constituimus: ut sunt salis, & aquæ consecratio & aspersio. Neq; em̄ negare possumus, creaturam quamlibet per verbum & orationem sanctificari: quod apostolus Paulus nos docet: ita non negamus per extremā unctionem dari remissionem & pacem. non quia sacramentū sit diuinitus institutū, sed quia suscipiens ita credit sibi fieri. Fides enim suscipientis non errat, quantumlibet minister erret. Si enim ioco baptisans aut absoluens, hoc est, non absoluens (quantū ad ministrum pertinet) reuera absoluit & baptisat, si credat baptisandus & absoluēdus: quanto magis ungens extrema unctione pacificat, etiam si reuera non pacificet, si ministerium spectes, cū nullum sit ibi sacramentum. fides enim uncti etiam hoc accipit, quod conferens aut non potuit, aut non voluit dare. Sufficit enim uncto verbum audire & credere. Quicquid em̄ credimus nos accepturos esse, id reuera accipimus: quicquid agat, nō agat, simulet, aut iocetur minister. Stat enim Christi sententia, Credenti omnia possibilia sunt. Et iterū, Fiat tibi sicut credidisti. Verū Sophistæ nostri de hac fide nihil in sacramentis tractant, sed in virtutibus ipsis sacramentorum totis studijs nugantur: semper discentes, & nunq; ad scientiam veritatis peruenientes.

Profuit tamen, hanc unctionem factam esse extremam: quia hoc beneficio minime omniū vexata ac subiecta est tyrannidi & quæstui, relicta scilicet hac una misericordia morituris, ut libere possint inungi, etiam non confessi, nec cōmunicati. Quæ si permansisset quotidiana, præsertim si & infirmos sanasset, etiā si peccata non tulisset, quos putas orbes terrarū non haberent hodie Pontifices, qui unius pœnitentię

tiæ sacramento, & clauibus, ac ordinis sacramento tanti euaserunt Imperatores & Principes? At nunc feliciter habet, quod sicut orationē fidei contemnunt, ita nullum infirmum sanant, & e vetere ritu nouū sibi finxerunt sacramentum.

¶ HAEC de quatuor istis sacramētis nunc satis fuerint: quæ scio quā sint displicitura ijs qui numerum & usum sacramentorū non e scripturis sacris, sed e Romana sede putant petendos esse. Quasi Romana sedes sacramenta ista dederit, ac non potius acceperit e scholis Vniuersitatum, quibus & omnia quæ habet sine controuersia debet. Neq; enim staret tyrannis Papistica tanta, nisi tantum accepisset ab Vniuersitatibus. cū vix fuerit inter celebres Episcopatus alius quispiam q minus habuerit eruditorum Pontificum. Vi, dolo, ac superstitione tamē cæteris hactenus præualuit. Qui enim ante mille annos in ea sederūt, tanto interuallo ab ijs qui interim creuerunt distant, ut aut illos, aut hos cogatis negare Romanos pontifices.

Sunt præterea nōnulla alia quæ inter sacramenta videantur censeri posse. Nempe, omnia illa quibus facta est promissio diuina: qualia sunt Oratio, Verbum, Crux. Nam Christus orantibus promisit exauditionem in multis locis: præsertim Lucæ. xi. ubi parabolis multis ad orandum nos inuitat. Et de verbo, Beati qui audiunt verbum dei, & custodiunt illud. Quis autem percenseat, quoties tribulatis, patientib. humiliatis promittat adiutorium & gloriam? Immo quis enumeret omnes dei promissiones? cum tota scriptura hoc agat, ut nos ad fidē prouocet. hinc præceptis & minis urgens, illinc promissionibus & cōsolationibus inuitans. Siquidē omnia quæ scripta sunt, aut præcepta, aut promissa sunt. præcepta humiliāt superbos exactionibus suis, promissa exaltant humiliatos remissionibus suis.

Proprie tamen ea sacramenta vocari visum est, quæ annexis signis promissa sunt, Cætera quia signis alligata non sunt, nuda promissa sc. Quo fit, ut si rigide loqui volumus, tantū duo sunt in Ecclesia dei sacramenta, Baptismus, & Panis. cum in his solis & institutum diuinitus signum, & promissionem remissionis peccatorum videamus. Nā Pœnitentiæ sacramentū, quod ego his duobus accensui, signo visibili & diuinitus instituto caret: & aliud non esse dixi quā viam & reditum ad baptismum. Sed nec scholastici dicere possunt suam diffinitionem posse conuenire Pœnitentiæ, qui & ipsi sacramento signum visibile asscribunt: quod formam ingerat sensibus eius rei quam inuisibiliter operatur. At pœnitentia seu absolutio tale signum nullum habet, quare & ipsi cogentur propria diffinitione aut negare pœnitentiā

esse sacramentum, & sic numerum eorum imminuere, aut aliam sacramentorum afferre definitionem.

Baptismus autē, quem toti vitæ tribuimus, recte pro omnibus sacramentis satis erit quibus in vita uti debeamus. Panis autē vere morientium & excedentium sacramentum. Siquidem in eo transitū Christi ex hoc mūdo memoramur, ut ipsum imitemur. Et sic distribuam hęc duo sacramēta, ut baptismus initio & totius vitę cursui, panis aūt termino & morti deputetur: atq; christianus utroq; exerceatur in hoc corpusculo, donec plene baptisatus & roboratus transeat ex hoc mūdo, natus in æternam nouā vitam, manducaturus cum Christo in regno patris sui. sicut in cœna promisit dicens, Amen dico vobis, amodo non bibam de hoc genimine vitis, donec impleatur in regno dei. ut aperte videatur, sacramentum panis ad futuram vitam acceptandæ instituisse. Tunc eñ re utriusq; sacramenti impleta, cessabit baptismus & panis.

¶ FINEM hic faciam huius præludij, quod pijs omnibus qui synceram scripturæ intelligentiam, germanumq; sacramentorū usum desyderant nosse, libens & gaudens offero. Est enim nō parui momēti donum, nosse ea quæ nobis data sunt. ut. i. Corint. ij. dicitur, & qua ratione donatis uti oporteat. Hoc enim spiritus iudicio instructi, non fallaciter innitemur ijs quæ secus habent. Has duas res cū nobis Theologi nostri nusquā dederint, quin velut data opera obscurarint, ego si non dedi, certe id effeci ne obscutarem, & alijs occasionem præbui meliora cogitandi. Conatus meus saltem fuit, ut exhiberem utrunq;. Non tamē omnia possumus omnes. Impijs vero, & qui pro diuinis sua nobis pertinaci tyrannide inculcant, fidens & liber ista obtrudo: nihil moratus indoctam ferociam. quanquā & ipsis optem sanū sensum, & eorum studia non contemnam, sed tantum a legitimis ac vere Christianis discernam.

Auditum enim audio, paratas esse denuo in me Bullas, & diras Papisticas, quibus ad reuocationem urgear, aut hæreticus declarer. Quæ si vera sunt, hunc libellum volo partem esse reuocationis meę futuræ: ne suam tyrannidem frustra inflatam queranrur. reliquam partē propediem editurus sum talem, Christo propitio, qualem hactenus non viderit, nec audierit Romana sedes, obedientiam meam abunde testaturus. in nomine domini nostri Ihesu Christi. Amen.

R S M,

Hoſtis Herodes impie,
Chriſtum venire quid times.
Non arripit mortalia
Qui regna dat cœleſtia.

LAETA
LIBERTAS.

